

**İMAR KİRLİLİĞİ KAPSAMINDA ADLİ VE İDARİ
YAPTIRIMLAR**

Gurur Kutay Aydın
171124102

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kamu Hukuku Anabilim Dalı
Kamu Hukuku Yüksek Lisans Programı
Danışman: Dr. Öğr Üy. H. Alphan Dinçkol

İstanbul
T.C. Maltepe Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Haziran, 2020

İMAR KİRLİLİĞİ KAPSAMINDA ADLİ VE İDARİ YAPTIRIMLAR

Gurur Kutay Aydın
171124102
Orcid: 0000-0001-9861-1835

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Kamu Hukuku Anabilim Dalı
Kamu Hukuku Yüksek Lisans Programı
Danışman: Dr. Öğr Üy. H. Alphan Dinçkol

İstanbul
T.C. Maltepe Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Haziran, 2020

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAY

ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI

 maltepe üniversitesi	LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI	Doküman No	FR-178
		İlk Yayın Tarihi	01.03.2018
		Revizyon Tarihi	23.01.2020
		Revizyon No	01
		Sayfa	1

02/06/2020

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bulguların sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilmeyen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; çalışmamın Maltepe Üniversitesinde kullanılan "bilimsel intihal tespit programı" ile tarandığını ve öngörülen standartları karşıladığını beyan ederim.

Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Gurur Kutay Aydın

Hazırlayan: Enstitü Sekreterliği

Onaylayan: Kalite Yönetim Koordinatörlüğü

TEŞEKKÜR

Bu çalışmamın uygulama aşamasında yardımlarını esirgemeyen, bilgi, birikim ve tecrübeleriyle bana yol gösteren, değerli hocalarım Dr. Öğr. Üyesi Hulusi Alphan Dinçkol, Dr. Öğr. Üyesi Asiye Selcen Ataç ve Dr. Öğr. Üyesi Zafer İçer'e teşekkürü borç bilirim.

Bu çalışmamın tamamlanma sürecinde sabırlı davrandığı, desteğini esirgemeyip her zaman destek olan kıymetli eşim Ceren Gökçe Aydın'a teşekkür ederim.

Gurur Kutay Aydın

Haziran 2020

ÖZ

İMAR KİRLİLİĞİ KAPSAMINDA ADLİ VE İDARİ YAPTIRIMLAR

Gurur Kutay Aydın
Yüksek Lisans Tezi
Kamu Hukuku Anabilim Dalı
Kamu Hukuku Yüksek Lisans Programı
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi H. Alphan Dinçkol
Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2020

Tezimizin amacı imar kirliliğini imar hukuku ve ceza hukuku kapsamında irdelenmesi, imar kirliliği hakkında farkındalık yaratmak ve çevre kirliliğine neden olan bu eyleme yönelik alınabilecek önlemlerden bahsetmektir. Tezimizi hazırlama sırasında doktrindeki görüşler, yerleşik Yargıtay ve Danıştay içtihatları, Anayasa Mahkemesi ve AİHM kararları irdelenmiştir.

Tezimizin birinci bölümünde imar hukukuna ait kavramlar detaylı olarak işlenmiştir. Yine bu kapsamda çevrenin ne olduğu, çevre hakkının sınırları, uluslararası düzeyde çevre hakkı ile ilgili açıklamalar yapılacak ve imar ile ilgili geri kalan yapı, bina ve benzeri teknik kavramlar açıklanacaktır. Birinci bölümün sonundaysa imar barışı ele alınacaktır. Tezimizin ikinci bölümünde ise 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun ikinci kitabının "Topluma Karşı Suçlar" başlıklı üçüncü kısmında, "Çevreye Karşı Suçlar" başlıklı ikinci bölümünde yer alan TCK m.184'te düzenlenmiş olan imar kirliliğine neden olma suçu detaylı bir şekilde incelenecektir. Buna göre suçun yer ve zaman bakımından sınırlamaları ve özel görünüş biçimleri ele alınacaktır. Üçüncü bölümde ise eyleme yönelik olarak idari ve adli yaptırımlar incelenecek ve idari yaptırımlarla ilgili temel kavramlar üzerinde durulacaktır. İdari yaptırımın hukuki niteliğine değinilecek, idari tedbirlerle birlikte idari yaptırımların hukuki sonuçları incelenecektir. Akabinde ise adli yaptırım türleri ve amacı üzerine bir değerlendirme yapılacaktır. Son olarak ise idari ve adli yaptırım arasındaki fark anlatılacak, ve bunların suçla mücadele kapsamındaki etkileri tartışılacaktır.

Anahtar Sözcükler: İmar kirliliği, İmar kirliliğine neden olma suçu, İmar barışı, Danıştay, Yargıtay, AİHM, Adli Yaptırım, İdari Yaptırım.

ABSTRACT

ADMINISTRATIVE AND JUDICIAL SANCTIONS IN THE SCOPE OF THE ZONING POLLUTION

Gurur Kutay Aydın

Master Thesis

Department of Public Law

Public Law Programme

Thesis Advisor: Dr. Öğr. Üy. H. Alphan Dinçkol

Maltepe University Graduate School, 2020

The aim of this thesis is to examine the issues of zoning pollution within the scope of zoning law and criminal law whilst raising awareness about zoning pollution and identifying measures that can be taken to mitigate causes of environmental pollution. During this examination, the views in doctrine, settled case-laws in Council of State and Court of Cassation, decisions of Constitutional Court and European Court of Human Right are scrutinised.

In the first part of this thesis, the basic concepts of zoning law are examined. The thesis explores, what is environment, what is environment at the international level, what are the restrictions of environmental rights and explains the notions of technical terms in such a manner that buildings and structures. At the end of this section, zoning peace is handled.

In the second part of the thesis, "crime causing of development pollution" regulated in Article 184 of the second section entitled "Crimes Against the Environment" which is in the second part of the third section of Turkish Penal Code numbered 5237, "Crimes Against Society" is analysed in detail. Within this context, the territorial and temporal restrictions and the particular forms of this article are examined.

The third part of this thesis explains administrative and judicial sanctions for the wrongful acts and emphasises the basic concepts of administrative sanctions. Legal character of the administrative sanctions is mentioned and legal consequences of administrative measures and administrative sanctions are examined. Afterwards judicial sanction types and aims are evaluated. Finally, differences between the administrative and judicial sanctions are explained and impacts of the fighting against this crime are discussed.

Keywords: Zoning Pollution, Crime causing of development pollution, Zoning peace, Council of State, Court of Cassation, ECHR, Administrative Sanctions, Judicial Sanctions

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAY	İİ
ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI.....	İİİ
TEŞEKKÜR.....	İV
ÖZ	V
ABSTRACT.....	Vİ
İÇİNDEKİLER	Vİİ
KISALTMALAR.....	X
ÖZGEÇMİŞ	Xİ
BÖLÜM 1. GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 2. İMAR HUKUKU KAPSAMINDA İNCELENEN KAVRAMLAR	4
2.1. Çevre Kavramı.....	4
2.1.1. Çevre Hakkının İçeriği.....	5
2.1.2. Çevre Hakkının Öznesi Ve Çevre Hakkının Muhatabı.....	5
2.1.3. Uluslararası Hukuk Düzeyinde Çevre Hakkı.....	6
2.1.4. Türkiye’de Çevre Hakkı.....	7
2.1.4.1. Türkiye’de Çevre ile İlgili Yasal Düzenlemeler	7
2.1.4.2. Gelişmelerin Anayasal Düzeyi	8
2.1.4.3. Türkiye’de Kurumsal Yapılanma	11
2.1.4.4. Çevrenin Yargı Yolu ile Korunması.....	11
2.2. İmar Kavramı.....	12
2.2.1. Yasal Olarak İmar Kavramı	13
2.2.2. İmar Kanununun Tarihsel Gelişimi.....	14
2.2.3. Mekansal Planlar Yapı Yönetmeliği Gereğince İmar Planı Türleri.....	16
2.2.4. İmar Planında Yer Alan Temel İlkeler.....	16
2.2.5. İmar Planlaması ve İmar Hukuku	19
2.2.6. İmar Mevzuatı Kapsamında Hukuka Aykırılıklar.....	20
2.3. İmar Kirliliği	21

2.4. Yapı Kavramı.....	21
2.4.1. Yapı Ruhsatı.....	22
2.4.2. Yapı Kullanma İzni	23
2.4.3. Bina Kavramı	24
2.4.4. Şantiye Kavramı.....	25
2.5. 3194 Sayılı Geçici 16. Madde Kapsamında İmar Barışı	25
2.5.1. Yasal Düzenleme Olarak İmar Barışı	26
2.5.2. İmar Barışının Süresi.....	27
2.5.3. Hukuki Yönüyle İmar Barışı.....	27
2.5.4. Yapı Kayıt Belgesi Düzenlenemeyecek Yapılar.....	28
2.5.5. Hukuki Yönüyle Yapı Kayıt Belgesi	29
 BÖLÜM 3. İMAR KİRLİLİĞİNE NEDEN OLMA SUÇU.....	30
3.1. Türk Ceza Kanunu’nun 184. Maddesi	30
3.1.1. Genel Olarak	30
3.1.2. Korunan Hukuki Değer	31
3.1.3. Suçun Unsurları.....	32
3.1.3.1. Suçun Maddi Unsuru	32
3.1.3.1.1. Suçun Maddi Konusu.....	32
3.1.3.1.2. Fail.....	34
3.1.3.1.3. Mağdur	36
3.1.3.1.4. Hareket	37
3.1.3.1.5. Netice	39
3.1.3.2. Suçun Manevi Unsuru	41
3.1.3.3. Hukuka Aykırılık Unsuru	42
3.1.4. Suçun Özel Görünüş Şekilleri.....	43
3.1.4.1. Teşebbüs	43
3.1.4.2. İştirak.....	45
3.1.4.3. İhtima	47
3.1.5. Cezayı Kaldıran Etkin Pişmanlık Hali	49
 BÖLÜM 4. İMAR KİRLİLİĞİNE İLİŞKİN OLARAK İDARİ VE ADLİ YAPTIRIMLAR	52
4.1. İdari Yaptırımlar	52
4.1.1. İdari Yaptırım Tanımı	52
4.1.3. İdari Yaptırım ve Kabahat.....	55
4.1.4. İdari Yaptırım ve İdari Tedbir Farklılığı	57
4.1.5. İdari Yaptırım Türleri.....	59
4.1.5.1. İdari Para Cezası.....	59
4.1.5.1.1. Maktu İdari Para Cezaları	61

4.1.5.1.2. Nispi İdari Para Cezaları	61
4.1.5.2. Mülkiyetin Kamuya Geçirilmesi	62
4.2. Çevre Korunmasında İdari Yaptırımın Etkisi	63
4.2.1. İdari Yaptırım Olarak Yıkım Kararı	64
4.2.1.1 İmar Kanunu 32. Madde Uyarınca Yıkım Kararı.....	65
4.2.1.2 İmar Kanunu 42. Madde Uyarınca Para Cezası	72
4.2.2. İmar Kanunu'na İlişkin Mevzuatta Yer Alan İdari Yaptırımlar	77
4.2.2.1 Yapının Mühürlenmesi	79
4.2.2.2 Yapı Ruhsatının ve Yapı Kullanma İzninin İptali;	80
4.3. Adli Yaptırımlar.....	81
4.4 Cezalandırmanın Amacı	84
4.5. İdari Yaptırım ve Adli Yaptırım Farkları	85
4.6. Türk Ceza Kanunu'nda Düzenlenen Adli Cezalar	87
4.6.1. Hapis Cezası.....	87
4.6.1.1 Süresiz Hapis Cezası	88
4.6.1.1.1 Ağırlaştırılmış Müebbet Hapis Cezası	88
4.6.1.1.2 Müebbet Hapis Cezası	89
4.6.1.2 Süreli Hapis Cezası.....	91
4.6.2. Adli Para Cezası	92
4.6.2.1 Adli Para Cezasının Hukuksal Niteliği.....	93
4.6.2.2 Adli Para Cezası Türleri	94
4.6.2.2.1. Doğrudan Hükmedilen Adli Para Cezası	94
4.6.2.2.2 Seçenek Olarak Sunulan Adli Para Cezası	94
4.6.2.2.3. Hapis Cezasından Çevrilen Adli Para Cezası	95
4.6.2.2.4. Hapis Cezasıyla Birlikte Hükmedilen Adli Para Cezası.....	95
4.7. Güvenlik Tedbirleri.....	95
4.8. İmar Kirliliğine Neden Olma Suçuna İlişkin Olarak Uygulanacak Yaptırımların Suçla Mücadeledeki Etkisi.....	98
4.9. Non Bis In Idem İlkesi.....	104
 BÖLÜM 5. SONUÇ	109
 KAYNAKÇA.....	115

KISALTMALAR

AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AYM	: Anayasa Mahkemesi
C	: Cilt
CD	: Ceza Dairesi
CGTİHY	: Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun
D	: Daire
E	: Esas
HAGB	: Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması
K	: Karar
m.	: Madde
MPYY	: Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği
P	: Paragraf
s.	: Sayfa
vb.	: Ve benzerleri
T	: Tarih
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	: Türk Ceza Kanunu
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TDK	: Türk Dil Kurumu
Y	: Yargıtay
YCGK	: Yargıtay Ceza Genel Kurulu

ÖZGEÇMİŞ

Gurur Kutay Aydın

Kamu Hukuku Anabilim Dalı

Eğitim

Derece Yıl Üniversite, Enstitü, Anabilim/Anasanat Dalı

Y.Ls. 2020 Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
Kamu Hukuku Anabilim Dalı

Ls. 2010 Maltepe Üniversitesi, Hukuk Fakültesi
Kamu Hukuku Anabilim Dalı

Lise 2006 Yalova Anadolu Lisesi

Kişisel Bilgiler

Doğum yeri ve yılı	: Samsun, 1994	Cinsiyet: E
Yabancı diller	: İngilizce (iyi)	
e-posta	: gururkutayaydin@icloud.com	

BÖLÜM 1. GİRİŞ

Zamanın başlangıcından beri insanoğlu sosyal bir varlık olarak süregelmiştir. Mağaralarda bile topluluk halinde yaşayan insanoğlunun hayatını devam ettirebilmek için yapmış olduğu yeme, içme ve barınma gibi ihtiyaçları vazgeçilmez hale gelmiştir.

İnsanlar zamanla çevredeki insanlarla birlikte yerleşim yapmaya ve barınma ihtiyaçlarını gidermeye çalışırken yaşama alanları konusunda bazı problemler yaşamaya başlamışlardır. Geçen zaman içinde insanların toplu halde yaşamasıyla beraber ortaya çıkan sorunlar, toplumda işleyen kuralların belli bir düzende bulunması gerektiğini ve bu düzenin de sürekli olarak geliştirilerek devam etmesi gerektiğini göstermiş ve buna uygun bir hukuk düzeni geliştirilmiştir. Bu hukuk düzeni, insanları zorlayan hukuk kurallarıyla sağlanmıştır. Bu kuralların başında da idari, mali ve cezai yaptırımlar gelmiştir.

Geçtiğimiz 200 yıl içinde dünyanın geçirdiği dönüşüm, insanların geldiği sosyal ve ekonomik durum tarihin en hareketli kısmını oluşturmaktadır. Bu oluşumla beraber bütün kavramlar derinden etkilenmiş ve imar kavramı da yeniden tanınan kavramlardan birisi olarak planlı bir şehirleşme, sağlıklı bir çevre ve düzgün bir şekilde konutlaşmak anlamı içermeye başlamıştır. Günümüzde sosyal yaşam, kent adını verdiğimiz alanlarda yoğun bir şekilde varlığını sürdürmektedir. Batıda meydana gelen sanayi devriminden sonra insanların küçük topluluklar halinde yaşadığı yerleşim birimlerinden daha büyük yerleşim yerlerine göç etmeleriyle birlikte önlenemez bir akım ortaya çıkmıştır. Batılı ülkeler bu akım karşısında planlı çalışmalarla ilerlediği için düzenli bir kentleşme ortaya koymuş ve imara aykırı yapılaşma daha meydana gelmeden engellenebilmiştir.

1950’li yıllarda ülkemizde meydana gelen göçler, kentsel alanların sahip olduğu kapasiteden fazla insan akımına maruz kalınmasına yol açmıştır. Bunun sonunda kentsel alanlar sorun yaratan merkezler olarak algılanmaya başlanmıştır. Hızla göç alan şehirlerde imar faaliyetleri hızlanmış, hızlanan imar faaliyetleri sonrasında ise imara aykırı olarak meydana gelen yapılaşmalar ortaya çıkmıştır. Tüm bunların sonucunda devletin belli bir disiplin oluşturması gerektiği kanaatine varılmış ve imar kurallarıyla ilgili yeni adımlar atılması gerekmiştir.

Kaçak bir şekilde oluşturulan bu kentleşme günümüzde önüne geçilmez bir boyuta ulaşmıştır. Büyük kentlerin sahip olduğu çirkin görüntü bütün bu mevzuata uygun olmayan yapıların inşası sonrasında oluşmuştur. Kent planlamasının modernize bir hal alması ülkemizde çok yavaş ilerlemektedir. Özellikle büyük şehirlerin sahip olduğu iç göç sebebiyle planlamalar doğru düzgün yapılamamaktadır. Bu iç göç olgusu yozlaşmayı meşru hale getirmiş ve imar ıslahı planlarını doğurmuştur. Yaşanan hızlı kentleşme ile beraber çok büyük problemler ortaya çıkmaya başlamıştır. Kent halkı öncelikle birbiriyle, daha sonra ise idare ile olan ilişkilerini düzenleyememiş ve bunun sonucunda da bazı kurumsal mekanizmalar oluşmaya başlamıştır. Bunlardan en önemlisi kent planlamalarıdır.

Oluşan kent planlamaları sonrasında kentin kapasitesini aşan nüfus oranının kontrol altına alınacağı ve yaşam kalitesinin yükseltileceği öngörülmüştür. Kent planlaması yapılırken yasalardan yararlanılır ve bu durum hukuk kurallarına uygun olarak idare edilir. İdare mahkemeleri ve Danıştay, kent planlarının hukuka uygun olup olmadığının denetimini yapmaktadır. Bu kapsamda insanların düzenli bir şekilde yaşayabilmesi için çevre kirliliğinin önlenmesi ve düzenli kentleşmeye başlanması hakları, Anayasa ile güvence altına alınmıştır. Düzenli bir çevrede yaşama hakkı da ceza hukuku normları kapsamı altına girmiştir.

Yapı ruhsatı alınmadan ya da ruhsata aykırı olarak yapılan yapı inşaları olarak 3194 Sayılı İmar Kanunu gereğince idari yaptırım gerektiren fiiller olarak kabul edilmekte ve bundan dolayı kişiler Kanun'un m. 42 hükmü gereğince idari para cezasına çarptırılmaktadır. Ayrıca Kanun'un m. 32 hükmünde verilen sürede ruhsat alınmayan ya da ruhsata uygun hale getirilmeyen yapıların yıktırılacağı yer almaktadır fakat 5237 Sayılı TCK, ülkemizde daha caydırıcı bir hal alarak çevrenin daha sağlıklı ve daha düzgün planlanmasına yardımcı olabilmektedir.

Bununla beraber insanların sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkı anayasal düzeyde güvence altına alınmış ve bu hakkın korunması için yeni suç tipleri düzenlenmiştir. İmar mevzuatındaki usul ve koşullar ise TCK m. 184 hükmünde yeniden tanımlanmıştır. İnsanların konut ihtiyacı neticesinde, boş buldukları alanlara kendi ihtiyaçlarına göre şekillenen dört duvar inşa etmesiyle başlayan

gecekonduşmanın da içinde bulunduğu imar kirliliği yasal düzenlemeler ile engellenmeye çalışılmıştır. Zaman içinde değişen ve dönüşen siyasi ve ekonomik şartlar sonrasında gecekonduşma, kaçak yapılar ve kamu arazilerinin işgal edilmeleri gibi imar kirliliğine yol açan sebeplere karşı ‘İmar kirliliğine neden olma suçu’ resmen kabul edilmiştir.

BÖLÜM 2. İMAR HUKUKU KAPSAMINDA İNCELENEN KAVRAMLAR

2.1. Çevre Kavramı

Çevre kavramı bir şeyin yakını, etraf, bir şeyin dolayı olarak tanımlanmaktadır. Türk Dil Kurumu'nun biyoloji terimleri sözlüğünde çevre, bir organizmanın bir parçasının üzerinde etki eden dış etkenler olarak tanımlanmıştır. Bunun yanı sıra çevre, toplumsal kültürel koşulların toplamı ve yaşamın gelişmesinde etki yapan, doğal, toplumsal olaylar olarak tanımlanmıştır. Toplum bilimleri sözlüğünde ise çevre, bir bireyin, bir toplumsal kümenin veya bir toplumun yaşamını etkileyen dış etmenler olarak tanımlanmıştır.¹

Çevre dediğimizde genel olarak aklımıza doğa kavramı gelir. Ama sadece doğa olarak betimlemek çevre kavramını biraz kısıtlamak demektir çünkü çevre doğanın da içinde bulunduğu daha geniş bir yapıyı ifade eder. Hukuk alanında çevre nitelendirilmesi, insanlığın ortak malı olarak yapılmaktadır. Daha detaylı olarak ise çevre kavramı, maddi ve manevi gelişmeye bağlı ve yaşam koşullarını dolaylı veya dolaysız olarak etkileyen biyolojik toplumsal ve coğrafi etkenlerin bütünü olarak tanımlanabilmektedir.²

Anayasa Mahkemesi çevre tanımı yapmaktan kaçınarak, sağlıklı ve dengeli bir çevrenin sağlanması için gerekli olan niteliklere kararlarında yer verdiği görülmektedir. Sağlıklı ve dengeli bir çevreyi, doğal güzelliklerin korunduğu, kentleşmenin neticesinde hava ve su kirliliğinin önlendiği, işin niteliğine göre belirli esaslar çerçevesinde madencilik faaliyetlerinin de gerçekleştiği çevre olarak tanımlamıştır. AYM, sağlıklı ve dengeli bir çevrenin tanımında üç kritere dikkat çekmiştir. Bunlardan ilki korunacak olan öğeler arasında yalnızca doğal güzelliklerin olması, ikincisi kirlilik çeşitleri

¹ Ruşen Keleş/Can Hamamcı/Aykut Çoban, *Çevre Politikası*, İmge Kitabevi Yayınları, Genişletilmiş 6. Baskı, Ankara, Ekim 2009, s.50.

² Can Hamamcı, “*Çevre Hakkı Üzerine Düşünceler*”, İnsan Hakları Yıllığı, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü, Sayı: 5-6/1, 1984, s.244.

arasında sadece hava ve su kirliliğinin olması, son olarak ise madencilik faaliyetlerinin belirli esaslar çerçevesinde gerçekleştirilmesidir.³

2.1.1. Çevre Hakkının İçeriği

Çevre ve çevrede oluşan her şey çevre hakkını tanımlayabilir. Temelinde çevrenin korunması ve çevrenin daha iyi hale getirilmesini içeren çevre hakkı, buna bağlı olarak, doğanın ve doğal kaynakların ve biyolojik çeşitliliğin tamamının korunmasını içermektedir. Estetik gereklilikler de çevrenin korunmasına dâhildir. Bütün bunların yanında önleyici yükümlülükler de çevre hakkında çok büyük bir yer tutar. Çevrede kirlilik ve bozulma ya da tahribat meydana geldikten sonra sonuçların geri alınması neredeyse imkânsızdır bu yüzden, bu tarz durumlarla karşı karşıya kalmamak için önleyici yükümlülükler alınması gereklidir.⁴

Bahsi geçen önleyici yükümlülükler, çevresel zararın oluşmasını engellemeyi hedefler. Bunun için kendisine uzak görüşlülük ilkesini benimsemiştir. Bu ilke bugün veya gelecekte meydana gelebilecek tüm çevresel hasarın öngörülmesine ve engellenmesine, çevrenin ve doğanın korunmasına yardımcı olmaktadır. Bahsedebileceğimiz bir diğer çevreyi koruma yükümlülüğü ise, onarma yükümlülüğüdür. Bu husus da, önlenmiş veya önlenememiş bir çevresel zararı denetimde tutmaya olanak verir. Gerekli ceza yaptırımlarının uygulanması, kirliliğin düzenlenmesi ve denetlenmesi ile tazminat cezası bu yükümlülüğün araçları arasında sayılmaktadır.⁵

2.1.2. Çevre Hakkının Öznesi Ve Çevre Hakkının Muhatabı

Anayasa'nın m 56. hükmünde düzenlenen çevre hakkı toplumda yaşayan herkesin hakkıdır. Toplumda yaşayan herkes sağlıklı, temiz ve dengeli bir çevrenin alacaklısıdır. Bu hakkın muhatabı olarak devlet ve vatandaşlardır. Sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkının öznesi "herkes" olarak belirlenmesinin yanında hakkın muhatabının devlet ve sadece vatandaşlar olarak gösterilmesi doğru bir yaklaşım

³ AYM, 24/05/2012 T, 2011/110 E, 2012/79 K' dan aktaran Yasemin Semiz, "Anayasa Mahkemesi'nin Çevre Hakkı Perspektifi" Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, 4(2), 2014, s. 17.

⁴ Kemal Dadak , "Yeni Kuşak Hak Olarak Çevre Hakkı" Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, Cilt: 0 Sayı:5, 2015, s.309-315.

⁵ Keleş/Hamamcı/Çoban, s.348.

değildir. Sağlıklı bir çevrenin yaratılması ancak toplumda yaşayan herkesin gerekli katılımları ve çabasıyla gerçekleşebilir.⁶

2.1.3. Uluslararası Hukuk Düzeyinde Çevre Hakkı

Hukuk kurallarının amaçladığı nokta, toplum içerisinde dirlik ve düzenin sağlanmasıdır. Bu düzenin sağlanmasına öncülük edecek bir otoritenin var olması da en büyük gerekliliktir. Hukuk kuralları işte tam olarak bu noktada ortaya çıkmaktadır. Devlet ile bireyler arasındaki sınırların çizilmesinde ve değerlerin belirlenmesinde en büyük otorite hukuk kurallarıdır. Çevre konusu toplumların gündeminde yer almaya başladığından beri uluslararası alanda sürekli ikilemler oluşmaktadır. Çevre konusunun uluslararası bir boyut kazanması sonucunda bu sorunlara hukuk ilkeleri çerçevesinde çözüm yolları aranmaya başlanmıştır. Yapılan uluslararası anlaşmalar ile birlikte çevre hakkının ülkeler arasında tanınması sağlanmış ve gönüllü kuruluşlar ile çevrenin bireysel anlamda önemi pekiştirilmiştir.⁷

Uluslararası alanda çevreye odaklı faaliyetlerin artmasıyla birlikte çevreye yönelik problemler küresel bir boyut kazanmıştır. Ortaya çıkan sorunlara çözüm olabilmesi için ise küresel anlamda bir sonuca varılabileceği düşünülerek uluslararası çevre hukuku şeklinde yeni bir hukuk dalı ortaya çıkmıştır. Bu hukuk sahasında çevre kavramının sürekli tartışılıyor olmasından ötürü kavrama yönelik tam anlamıyla bir tanımlama yapılamamaktadır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde çevreyi kapsayan bir hakkın yer almaması büyük bir olumsuzluktur. Ancak bu konu ile alakalı, çevreye verilen zararın sözleşmede bahsi geçen bazı haklara zarar vermesi sebebiyle, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından çevre ile ilgili içtihatların genişletilmesi istemi söz konusu olmuştur.⁸

AIHM, *Öner Yıldız/Türkiye*⁹ ve *Budayeva ve diğerleri/ Rusya* davasında¹⁰ insan yaşamının tehlikede olduğuna ilişkin bilgisi olan kamu makamlarının, orada yaşayan

⁶ Yasemin Semiz, “Anayasa Mahkemesi’nin Çevre Hakkı Perspektifi” Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, 4(2), 2014, s. 17, s.10-11.

⁷ Selim Kılıç, “Uluslararası Çevre Hakkı Üzerine Bir İnceleme” C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, C:2, Sayı:2, 2001, s.134-138.

⁸ Tematik Bilgi Notu , *Çevre ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi*, Kasım 2015, s.1.

https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Environment_TUR.pdf , Erişim Tarihi: 18/04/2020

⁹ AIHM, *Öner Yıldız/Türkiye*, 30 Kasım 2004, Başvuru No: 48939/99

kişileri korumak için önlemler alması gerektiğini belirterek Sözleşme'nin m.2 hükmünde düzenlenen yaşam hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir. Bu kararlar doğrultusunda doğal felaketlerin önlenmesi için gerekli önlemleri içeren çevre politikalarıyla çevrenin korunmasının gerekliliği ve çevrenin korunmasıyla insanların yaşam haklarının bağlantısının önemi açısından önemlidir.¹¹

2.1.4. Türkiye’de Çevre Hakkı

Türkiye’de güncel hayatı etkileyen en önemli sorunlardan birisi çevre ile ilgili problemlerdir. Hızlı nüfus artışı ile birlikte gelen sorunlar başta olmak üzere, erozyon tehlikeleri, orman yangınları, yeşil alanların eksik olması, sanayileşme ile birlikte gelen orantısız kimyasalın havaya ve denizlere salınımı ve termik santraller gibi pek çok problem Türkiye’de yaşayan bireyleri etkileyen faktörlerdir. Tüm ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de bu sorunlara çözümler aranmaktadır.

2.1.4.1. Türkiye’de Çevre ile İlgili Yasal Düzenlemeler

Çevre hakkı Anayasa’mızın m. 56. hükmünde düzenlenmiştir. Anayasal düzeyde çevre ile ilgili ilk değişim 1982 Anayasası ile gelmiştir. Bunun ardından çevre ile ilgili Ağustos 1983 tarihinde 2872 Sayılı Çevre Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu kanun tüm vatandaşların ortak malı olarak görünen çevrenin korunmasını, daha iyi bir hale getirilmesini ve doğal kaynakların uygun biçimde kullanılmasını, ülkenin bitki ve

AIHM bu davada başvuran bir çöplüğün kenarında yaşamakta olup, çöplüğün sebep olduğu metan gazı patlaması sonucu yakınlarını kaybetmiştir. Bu çöplüğün tehlike arz ettiğine dair bilirkişi raporları olmasına rağmen kamu makamları herhangi bir harekete geçmemiş ve patlama sonucu on ev tahrip olup başvuran dokuz yakını kaybetmiştir. AIHM bu olayda AIHS’nin m.2 hükmünün ihlal edildiğine karar vermiştir. Kamu makamları orada bulunan çöplüğün insan hayatına tehlikeli olduğuna dair rapor olmasına rağmen herhangi bir olumlu etkide bulunması gerekirken bulunmamıştır.

[https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22languageisocode%22:\[%22TUR%22\],%22appno%22:\[%2248939/99%22\],%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22\],%22itemid%22:\[%22001-162089%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22languageisocode%22:[%22TUR%22],%22appno%22:[%2248939/99%22],%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-162089%22]), Erişim Tarihi : 20/04/2020

¹⁰ AIHM, Budayeva ve diğerleri/Rusya, 20 Mart 2008, Başvuru No: 15339/02,

Raporların çamur selinin sebep olacağı toprak kayması felaketinin yakın olabileceğine ilişkin uyarılarına rağmen, toprak kaymasının önlenmesi için gerekli tedbirleri almayarak veya orada yaşayan insanları oradan tahliye etmeyen devletin bu felaket sonucu yaşamını yitiren insanlardan sorumlu olduğuna karar vermiştir. Bu sebepten ötürü gerekli pozitif adımları atmayan makamların AIHS’nin m.2 hükmünü ihlal ettiğine karar vermiştir.

[https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:\[%22001-119358%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:[%22001-119358%22]), Erişim Tarihi: 28/04/2020

¹¹ Handan Yokuş Sevük, *Çevre Hukuku Doğal Çevrenin Korunması*, Adalet Yayınevi, İkinci Baskı, Ankara, Mayıs2017, s.89-90.

hayvan nüfusunun korunması gerektiğini ve sonraki nesiller için daha sağlıklı bir evren bırakabilmek için yaşam düzeyinin geliştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.¹²

“Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu” ile “Milli Parklar Kanunu” 1980’li yıllarda yayımlanmış ve Çevre Kanunu’yla beraber çevreyi ilgilendiren kanunlar haline gelmişlerdir. Bu kanunlar kültür ve tabiat varlıklarını tespit ederek bunların korumaya yönelik imar planlarına dair yapılaşma esaslarını oluşturmaktadır.

1983 yılında yürürlüğe giren Milli Parklar Kanunu neticesinde milli parkların korunması, tespit edilmesi ve kamu alanı haline getirilmesini işleyen prosedürler öngörülerek doğal ve çevresel denge korunması, yaban hayatının yok edilmesi, bu alanlara zarar verebilecek etkinlikler, hava kirlenmesine sebep olabilecek etkinlikler, avlanma ve otlatma, kamu yararı açısından zorunluluk bulunmadıkça yapı kurulması yasaklanmıştır. Yine bu yıllarda kabul edilen 2960 Sayılı Boğaziçi Kanunu, İstanbul Boğaziçi alanının kültürel ve tarihsel gelişimini, doğa güzelliklerini yüksek kamu kararı gözeterek korumak amacıyla belirlediği alanlara kesin yapılaşma yasağı getirmiştir. Bunun yanında 1990 yılında yürürlüğe giren 3621 Sayılı Kıyı Kanunu’nda kıyı, herkesin serbestlikle yararlanmasına açık olup bu alanlarda yapılaşma yasağı getirmiştir.¹³ 3194 Sayılı İmar Kanunu ise yerleşme alanlarını ve bu yerlerde yapılan yapıların fen işlerine uygun olup olmadığını konu edinmektedir. 2004 yılında kabul edilen 5237 Sayılı TCK’da ise çevreye karşı işlenen suçlar dört başlık altında toplanmıştır. Bunlar, TCK 181 çevrenin kasten kirletilmesi, TCK 182 çevrenin taksirle kirletilmesi, TCK 183 gürültüye neden olmak ve TCK 184 imar kirliliğine neden olmak suçlarıdır. Hapis cezası çevreye karşı işlenen suçların neredeyse hepsinde öngörülmüştür. Ancak hapis cezasının seçenek yaptırım olarak para cezası ile zararın tazminine de karar verebilir. Bu suçlar yargılanıp karara varıldıktan sonra alınan cezanın dozuna göre uygulanması ve takibinin yapılması da çok büyük bir önem arz etmektedir.

2.1.4.2. Gelişmelerin Anayasal Düzeyi

Toplumda yer alan bireylerin hayatlarını huzur ve refah içinde devam ettirebilmeleri anayasada yer alan yaşama hakkına ilişkin güvenceler ile sağlanmaktadır.

¹² Dadak, s. 323.

¹³ Sümeyra Terzi, “Sürdürülebilir Kalkınma Çerçevesinde Türkiye’de Uygulanan Çevre Politikası Araçlarının Değerlendirilmesi”, T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Uzmanlık Tezi, Ankara, 2017, s. 65-67.

İnsanların yaşama hakkının sürdürülebilmesi için kişinin dokunulmazlığının ve güvenliğinin sağlanabilmesi zorunludur. Aksi takdirde bireyin güvenliği risk altında olacak, dolayısı ile yaşamı riskli bir hal alacaktır. Kişinin dokunulmazlığı olarak belirtilen kavram, kişinin maddi ve manevi varlıklarını korunması ve bunları geliştirilebilmesi haklarını içermektedir. İşkence ve eziyet kavramlarına getirilen yasaklamalar gibi insanların gurur ve onurlarının zedelenmesini engelleyen kurallar da ortaya konulan bu kişi dokunulmazlığı neticesinde ortaya çıkmıştır.

1982 Anayasasının m. 56. hükmü ile herkesin dengeli bir çevrede yaşama hakkı olduğuna ve çevreyle ilgili tüm sorun ve önerilerin devletin ve vatandaşların sorumluluğu altında olduğuna vurgu yapılmaktadır. Çevre hakkının düzenlendiği m. 56 hükmü Anayasa'nın sosyal ve ekonomik haklar ve görevler başlığı altında üçüncü bölümde düzenlenmiştir. Yine m. 65 hükmüne göre “Devlet, sosyal ve ekonomik alanlarda Anayasa ile belirlenen görevlerini, ekonomik istikrarın korunmasını gözeterek, mali kaynakların yeterliliği ölçüsünde yerine getirir.” Bu bağlamda Anayasa'nın m. 56 hükmü ile m 65 hükmü birlikte değerlendirilmelidir. Devlet m. 65 hükmü ile çevre hakkını zorlaştırabileceği gibi ve çevre hakkının uygulanmasına imkan verebilecek yatırımları yapmaktan vazgeçebilecektir. Çünkü devlet gerektiği zamanda ekonomik istikrar için çevre hakkını sınırlayabilecektir.¹⁴

İnşa edilecek yapıların imar mevzuatına uygun olarak yapılmasının sağlanması ve bu kapsamda ilgili mevzuat hükümleri uyarınca ruhsat alınmadan yapılabileceği açıkça düzenlenen yapılar hariç diğer yapıların ruhsata bağlanması suretiyle yapılaşmanın fen, sağlık ve çevre şartlarına uygun olarak teşekkülü; sağlıklı, güvenli, kaliteli ve ekonomik yaşam çevrelerinin oluşturulması bakımından önem teşkil etmektedir. Bu bakımdan yapılaşmanın fen, sağlık ve çevre şartlarına uygunluğunun sağlanmasında ve buna ilişkin düzenlemelerde kamu yararı bulunduğu kabul edilmelidir.¹⁵

1982 Anayasasında kamu yararını öngörerek özel mülkiyet alanının belirlenmesine ilişkin m. 35, sahil şeridinin ve akarsu çevresinin kamu malı olduğuna

¹⁴ Ahmet M. Güneş, “Çevre Hakkının Bireysel Başvuruya Konu Edilebilirliği Üzerine”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, 5(16), 2014, s.87.

¹⁵ AYM, Osman Yücel, 15 Haziran 2016, Başvuru No: 2014/4874, p. 82-84, <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/Basvurular/tr/pdf/2015-6427.pdf>, Erişim Tarihi: 14/01/2020

dair m. 43, toprağı koruyan ve gözetten m. 44, tarım arazilerinin önemini ve doğru kullanımını arz eden m. 45, ormanları koruyan m. 168 hükümleri yer almıştır.

Anayasa'nın "Devlet, şehirlerin özellerini ve çevre şartlarını gözetten bir planlama kapsamında, konut ihtiyacını karşılayacak tedbirler alır, ayrıca toplu konut teşebbüslerini destekler." şeklindeki m. 57 hükmüne göre de yurttaşın, konut gereksiniminin karşılanmasında çevre koşullarının uygunluğuna riayet edilmesi gerektiğine değinilmektedir.¹⁶

Devletin planlama yapma yetkisi kendi bünyesinde doğal olarak bulunan bir haldir. Devlet, yurttaşının bütün haklarını şimdi ve gelecekte koruma altına almakla nasıl mükellefse, imar bakımından da gerekli koşulları talep etme ve bunlara dair planlama yaparak, yurttaşların çevresel etmenlere uygun/korunaklı ve insan onuruna yakışır şekilde yaşamasını sağlamakla ve bu geleceğe taşımakla mükelleftir. Bu yönüyle de korunan hukuki yarar, devletin planlama yetkisine yapılan tecavüzün bertaraf edilmesi bakımından mühimdir.¹⁷ Söz konusu m. 57 hükmünün ihdas edilmesiyle hedeflenen, maddenin bulunduğu bölümden de rahatlıkla anlaşılacağı üzere, çevrenin korunmasıdır. Anayasanın m. 56 hükmünden hareketle ileri sürülen sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkıyla korunan hukuki menfaat, kişilerin sağlıklı, yaşanılır imar düzenine sahip bir şehirde yaşama hakkıyla paraleldir. Ruhsatsız ya da ruhsata aykırı yapılaşmanın oluşturduğu görüntü kirliliğı, dolayısı ile çevre kirliliğinin önüne geçilmesi adına cezai yaptırımların öngörülmesiyle TCK m. 184 hükmüyle korunan hukuki değerin imar düzeyinden ziyade yurttaşların sağlıklı ve düzenli bir çevrede yaşama hakkı olduğu söylenebilir.¹⁸

¹⁶ Lamiha Çelik/Cüneyt Altınparmak, *101 Soruda İmar Kirliliğine Neden Olma Suçu ve İmar Barışı*, Seçkin Kitapevi, 3. Baskı, Ankara, Haziran 2018, s.47-48.

¹⁷ Çelik/Altınparmak, s.48.

¹⁸ Çelik/Altınparmak, s.48-49.

2.1.4.3. Türkiye’de Kurumsal Yapılanma

Gelecek nesillerin haklarını da kavrayan politikalar 1973 yılından sonra ilerleme gösterebilmiştir. 1973 yılında ilk defa çevre politikalarının ve kalkınma politikalarının önüne geçilmemesi gerektiğine değinilmiştir.¹⁹

1974 yılında ilk kez çevre kavramı hükümet programlarında dile getirilmiştir. Şehirlerin kapasitesinden fazla büyümesini engellemek, ayrıca çevre sağlığı sorunlarını minimuma düşürmek için gereken önlemlerden ve çevreyi tehdit eden şartlardan bahsi geçen programda bahsedilmektedir²⁰. Çevre Bakanlığı ise 1991 yılında kurulmuş, bunun ardından uluslararası düzeyde çevre politikalarını ele almaya başlamıştır. 1992 yılında TBMM Çevre Komisyonu gündeme gelmiştir.²¹

Çevre yönetiminde merkezi örgütlenme, inşaların çevreye vermiş olduğu zararları en aza indirmek, doğal dengenin bozulmaması için çabalamak, toplumda yaşayan herkeste çevre bilincini aşlamak, çevrenin eskisinden daha dengeli ve sağlıklı olmasını sağlamak ve bu amaç doğrultusunda çıkarılan yasa, yönetmelik ve kararlara uyulmasını sağlamak amacıyla örgütsel yapılar ve örgüt yönetimi oluşturmuştur.²²

2.1.4.4. Çevrenin Yargı Yolu ile Korunması

Çevrenin yargı yoluyla korunmasına değinmeden önce yargının görevinden bahsetmek gerekir. Kişilerin kendi arasında ya da devlete karşı oluşturdukları yanlış anlamalar veya mutabık kalınamayan noktaların daha önceden netleştirilmiş kurallar çerçevesinde hukuka uygun olarak çözülmesi yargının en büyük görevidir. Yargı bu durumu çözmeye çalışırken sadece var olan anlaşmazlığı çözmez, bununla birlikte kanunda olan boşluğu doldurmak için ya da güncelliğini yitirmiş bir kuralı uygun hale getirebilmek için yeniden kurallar koyar.²³

¹⁹ Zeynep Arat, “1970’lerden Sonra Çevrede Kurumsal Yapının Gelişimi”, Türkiye’de Çevrenin ve Çevre Korumanın Tarihi Sempozyumu, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını, İstanbul, Ekim 2000, s.167.

²⁰ Refet Erim, “Türkiye’de Yasama, Yürütme ve Yargının Çevre Yaklaşımları” ,İmge Kitabevi Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 1997, s.186.

²¹ Nuran Talu, *TBMM’de Çevre Siyaseti*, Nobel Yayın Dağıtım, 1. Baskı, Ankara, 2004, s.59.

²² Tan Baykal, “Türkiye’de Çevre Yönetimi Sisteminin Merkezi Örgütlenmesi”, *Mevzuat Dergisi*, S: 147, Mart 2010, <http://mevzuatdergisi.com/2010/03a/02.htm>, Erişim Tarihi: 22/05/2020

²³ Erim, s.389.

Son yıllarda, sosyal medyanın gelişmesi ve insanların sesini daha çok duyurabilmesi ile yargı, insanların isteklerine göre şekillenmeye başlamış ve özellikle hayvan hakları ve çevreye dair hukuk düzeninin gelişmesine ciddi katkı sağlanmıştır. İdarenin belli bir eylemi yurttaşların dengeli ve düzenli bir ortamda yaşamasını engelliyorsa, bu işleme karşı iptal davası açılabilmektedir. İptal davası neticesinde ise çevre kirliliğine neden olan idari eylem ya da işlemlere karşı etkin bir yol olmakla birlikte, gerekli düzenlemenin yapılmasına yol açmaktadır.²⁴

2.2. İmar Kavramı

Arapça "ümran (düzenlilik)" kelimesinden türeyerek "İmar" kelimesi oluşmuştur. Sözlükte "bayındır kılma", "geliştirme", "mamur etme", "bir yeri bakımlı ve bayındır duruma geçirme", "güzel hale getirme" anlamları yer alır. "Etkinlik yapma", "faaliyette bulunma", "iş", "uğraş" anlamları da olan bir kavramdır.²⁵

Bu tanımlardan yola çıkarak imar için, “yapısal olarak bir yeri düzenlemek, orayı daha güzel bir hale getirmek, yaşama koşullarını optimize ederek bayındır duruma getirmek” ifadeleri kullanılabilir.²⁶

Bir taşınmaz mal üzerinde yapılan kamuya ait olan veya özel olan her türlü değişik amaçla örgütlenecek yapıların, yapılma çeşidi, yapıldığı yer vb. özellikleri baz alınarak bunların uygunluğunu veya nasıl olması gerektiğini anlatan kuralların tamamı imar düzeni olarak adlandırılabilir.²⁷ Terminolojik olarak ise imar kavramı belli bir düzeni elde etmeyi amaçlar. Farklı ve çeşitli pek çok amacı olan kişilerin ortak hareket ederek ortaya koyduğu değişikliklere imar faaliyetleri adı verilmektedir.²⁸

İmamlaşmanın en fazla kullanıldığı yerler, şehir planları, yapı işleri, meydanlar ve yollardır²⁹. İmar hukuku, şehir içinde daha kolay bir ulaşım sağlamak ve insanların hayatını kolaylaştırmak gibi ekonomik ve sosyal meselelerin yanı sıra şehirdeki konut

²⁴ Emin Memiş, *Çevre ve Çevre İdare Hukuku*, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2006, s.476.

²⁵ Mustafa Yılmaz, *İmar Yaptırımları ve Yargısal Korunma*, Seçkin Yayınevi, 1. Baskı, Ankara, Mayıs 2002, s.19.

²⁶ Erol Ünal/ Feridun Duygulu/ Ersin Bolat, “*İmar Terimleri*”, Türkiye Orta Doğu Araştırma İdare Enstitüsü Yerel Yönetimler Araştırma ve Eğitim Merkezi Kentsel Hizmetler Dizisi, Ankara, 1998, s.52.

²⁷ Aydın Zevkliler, “*İmar Kurallarına Aykırı ve Zarar Verici İnşaat*”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1982, s.165.

²⁸ Yılmaz, s.19.

²⁹ Cafer Ergen/Veli Böke, *Kaçak Yapı*, Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara, 2006, s.23.

probleminin çözülmesi, spor alanlarının düzenlenmesi, kimsesiz insanlar için barınaklar yapılması gibi pek çok alanda da fayda sağlayan bir bilim dalıdır.³⁰

2.2.1. Yasal Olarak İmar Kavramı

Kentin gelişmesinde ve imar edilmesinde hukukun önemi büyüktür. Hukuk kentin yönetim sistemini belirler. Planlanmasını, kent toprağının imarını ve düzenlenmesini tesis eder. Kent yöneticilerinin ve plancılarının yetkilerinin sınırlarını belirler. İmar hukuku yerleşim yerlerinin mevcut ve gelecekte sosyali fiziksel ve ekonomik yönlerden gelişmesini, kalkınmasını ve korunmasını sağlayan hedef politikalarını belirleyen hukuk kurallarının tamamıdır.³¹

Yerleşim yerleri ve bu yerlerde var olan yapılaşmaların; planlarının, sağlık, çevre koşullarına ve ayrıca fen işlerine uygunluk sağlaması amacıyla ve 3194 Sayılı İmar Kanunu düzenlenmiş ve bu durum m. 1 hükmünde açıkça belirtilmiştir. Mücavir sınırlar ve belediyeler içinde ve dışında yer alan yerlerde yapılacak olan planlar ise kamu ve özel yapıların tamamını konu ederek aynı kanunun m. 2 hükmünde kanunun uygulama sınırları gösterilmiştir. 3194 Sayılı İmar Kanunu, 6785 Sayılı İmar Kanunundan farklı olarak sadece mücavir alanların içinde kalan yapıları ve belediyelerin içinde kalan yapıları düzenlemekle kalmamış, bu sınırlar içinde ve dışında kalan bütün planların yanı sıra inşa edilecek tüm kamu ve özel yapıları da kapsamıştır. Bu maddenin düzenlenmesinin temel amacı şehirlerin var olan ve var olabilecek gelişmeleri ile çoğalan nüfus ile birlikte doğan ihtiyaçların en sağlıklı şekilde planlanarak gerçekleştirilmesini sağlamaktır. Bunun için 6785 Sayılı eski İmar Kanununda geçen kanun hükmünün aksine belediye ve mücavir alanların sınırları dışında yapılacak olan tüm yapıların da bu kanuna dâhil edileceği belirtilmektedir.³²

³⁰ Sadık Artukmaç, *Türk İmar Hukuku*, Ayyıldız Matbaası, 2. Baskı, Ankara, 1969, s.14. ‘den aktaran Sedat Sami Haşiloğlu, “İmar Kirliliğine Neden Olma Suçu ve Bu Suçun Onarıcı Adalet Kavramı Bakımından Değerlendirilmesi”, Doktora Tezi, İstanbul, Temmuz 2012, s.22.

³¹ Halil Kalabalık, *İmar Hukuku Dersleri, Seçkin Yayıncılık*, Güncelleştirilmiş- Genişletilmiş 8. Baskı, Ankara, Eylül 2017, s. 39.

³² H. Fevzi Karagözoğlu/İhsan Mumbruç, *Açıklamalı İçtihatlı İmar Kanunu Uygulaması*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 1980, s.33.’den aktaran Haşiloğlu

Böylece, sadece belediye sınırları içerisinde yapılacak olan yapıları değil, belediyenin dışında kalan yapılar da imar düzeni sayesinde göz önünde tutulacaktır.³³

2.2.2. İmar Kanununun Tarihsel Gelişimi

Zaman içinde teknolojik gelişmelerin ilerlemesi ile birlikte artan nüfusun yanında insanların ihtiyaçları da artmaya başlamıştır, dolayısıyla eskiden kabileler halinde ayrı ayrı yaşayan insanlar zaman geçtikçe ortak bir yerde toplu halde yaşamayı daha uygun görmüştür. Günümüzde insanların tüm ihtiyaçlarını karşılayabilecek şartları olan ve bu sebeple insanları bir arada tutan kent adı verilen yapılar oluşmuştur. Bireyler artan ihtiyaçları nedeniyle kentlerin merkezine göç etmiş ve buldukları uygun alanlara kendileri için yaşam alanı oluşturacak yapılar inşa etmişlerdir. İlk zamanlar çok göze batmayan bu durum zamanla ilerleyip herkesin kendi yaşam alanını başına buyruk bir şekilde oluşturması sonucunda çarpık kentleşme adını verdiğimiz karmaşaya sebep olmuştur. Çarpık kentleşme bireyleri çevresel olarak rahatsız ettiği ölçüde sosyal olarak da rahatsız etmektedir. Çünkü bu durum, en başında bulunduğu ekosisteme zarar verip doğanın mükemmel dengesini bozmaktadır, bunun dışında kentin tüm estetiğini de yerle bir etmektedir.

Ülkemizde çarpık kentleşmenin kanuni ismi “imar kirliliği” olmaktadır. Bu imar kirliliği idari para cezasıyla cezalandırılırken günümüz TCK’sında yer alan bir suç haline gelmiştir. İmar mevzuatında 5237 Sayılı TCK’dan önce, bu tarz çarpık kentleşmeye ve kaçak yapılaşmayı suç olarak betimleyebilecek herhangi bir yasa bulunmamaktaydı. 5237 Sayılı TCK’dan önceki dönemde ruhsatsız bir şekilde veya yapı ruhsatına aykırı bir şekilde imar kirliliğine neden olanlar, 3194 Sayılı İmar Kanunu’nda yer alan ‘sadece idari yaptırım gerektiren eylemler’ olarak kabul edilmiş ve kanunun m. 42 hükmüyle idari para cezasına çarptırılmıştır. Ayrıca ruhsatı olmayan ya da ruhsata uygun hale getirilecek şekilde düzenlenmeyen yapıların Belediye ve Valilik tarafından yıktırılır m 32 hükmünde yer almaktadır.³⁴

AYM’nin kararı ile İmar Kanunu m. 42 hükmünün ilk hali iptal edilmiştir. İptal gerekçesi olarak düzenlemenin idari para cezaları ile ilgili alt ve üst limiti belirlenerek

³³ Ümit Metin, “İmara Aykırı Yapılarda İdarenin Etkinliği ve Yaptırımları”, Yüksek Lisans Tezi, Muğla, 2003 s.34.

³⁴ İbrahim Ceyhan, “İmar Kirliliğine Neden Olma Suçu”, Ceza Hukuku Dergisi, Cilt:4, Sayı:10, 2009, s.88.

uygulanacak olan idari para cezası miktarının tespiti konusunda idareye yetki tanınması nedeniyle imar ihlallerine farklı yaptırımlar uygulanması gösterilmiştir. İmar ihlallerine farklı yaptırımlar uygulanması ise Anayasa'nın m. 2 hükmüne aykırı bulunmaktadır.³⁵

Dolayısıyla, AYM'nin iptal kararı da dikkate alınarak 09.12.2009 tarih ve 5940 Sayılı Kanunla İmar Kanunu'nun m. 42. hükmü tekrar düzenlenmiştir. Bu düzenleme yapılırken iptal kararı olarak belirtilen “belirlilik” ilkesine dikkat edilmiştir.

Ruhsatsız ya da ruhsat koşullarına aykırı yapılar hakkında yaptırımları öngören ve hala aynı anda yürürlükte olan iki ayrı kanun vardır bunlar; İmar Kanunu m. 42 hükmü ile TCK m. 184 hükmüdür. Burada Kabahatler Kanunu m. 15/3 göz önünde bulundurulacak ve eylem hem kabahat³⁶ hem de suç olarak işlendiğinden sadece suçtan dolayı yaptırım uygulanacaktır. Bunun yanı sıra İmar Kanunu m.42 hükmünden dolayı idari para cezası alan kişinin “Yukarıdaki fıkralar uyarınca tahsil olunan para cezaları aynı fiil nedeniyle 26/09/2004 tarih ve 5237 Sayılı TCK m. 184 hükmüne göre, mahkûm olanlara faizsiz olarak iade edilir.” maddesi İmar Kanunu'nun m. 42 hükmünde düzenlenmiştir. İmar Kanunu'ndaki düzenlemenin uygulanabilirliği bu düzenleme neticesinde tamamen ortadan kalkmıştır.³⁷

Ruhsat alınmaksızın yaptırılan yapıların hemen mühürlenmesini, durdurulmasını, yapıyı yaptıran kişiye uygun bir süre izin verilmesini ve verilen süre içinde ruhsat alınmazsa veya yapı ruhsatı uygun hale getirilemezse bu yapının yıktırılması gerektiği İmar Kanunu m. 32 hükmü ile düzenlenmiştir. TCK m.184 hükmü yürürlüğe girmeden de var olan bu madde hala daha yürürlükte. TCK m. 184/5 hükmünde yer alan düzenlemeye göre ruhsatsız yapının sahibi bu yapıyı ruhsatın gerektirdiği şartlara göre düzenlerse ya da yapı için ruhsat alırsa kamu davası düşecektir. İmar Kanunu'nda yer alan m. 32 hükmüne göre ise yapıyı verilen sürede ruhsata uygun hale getiren kişi hem cezai yaptırımlardan kurtulacak hem de var olan yapının yıkılmasını engellemiş olacaktır. Hükümde yer alan düzenlemelerde bahsi geçen yıkım ve mühürleme işlemleri ruhsatın gerektiği yapıları kapsamaktadır.

³⁵ AYM, 17/04/2008 T, 2005/5 E, 2008/93 K, www.kazanci.com, Erişim Tarihi: 03/05/2020

³⁶ Kabahat; karşılığında idari yaptırım uygulanılması öngörülen haksızlıktır.

³⁷ Melikşah Yasin “İmar Kanunu'nun 42. Maddesi – Anayasa Mahkemesinin İptal Kararı ve Yeni Düzenleme Hakkında Bir Değerlendirme”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuki Araştırmalar Dergisi, Cilt:16, Sayı:3-4, 2010, s. 394-395.

2.2.3. Mekansal Planlar Yapı Yönetmeliği Gereğince İmar Planı Türleri

3194 Sayılı İmar Kanunu'nun m. 5 hükmüne göre kapsadıkları alan ve amaçları bakımından imar planlarını; Bölge Planları, Çevre Düzeni Planları ve İmar Planları olarak gruplayabiliriz. İmar planı uygulaması en çok olan imar türüdür. İmar planları nazım imar planı ve uygulama imar planı olarak hazırlanabilir. Bunun yanı sıra nitelikleri bakımından incelenirse; revizyon imar planları, mevzi imar planları ve ilave imar planları olarak gruplandırılabilir.

3194 Sayılı İmar Kanunu'nun m. 6 hükmü incelendiğinde mekansal planların, amaçları ve bulundukları alan açısından Mekansal Strateji Planlarına uygun şekilde hazırlandığı görülmektedir. Hazırlanan bu planlar ise “Çevre Düzeni Planları” ve “İmar Planları” basamaklarından oluşmaktadır. İmar planlarıysa “nazım imar planı” ve “uygulama imar planı” olarak düzenlenir. İmar Kanunu'nun 6.maddesi MPYY'ne yetkiyi veren maddedir.

MPYY'ne göre m. 7 hükmünde belirtilen planlar, kapsadığı alan ve hedefleri bakımından; “Mekânsal Strateji Planları”, “Çevre Düzeni Planları” ve “İmar Planları” olmak üzere üçe ayrılmıştır. Planlar arası kademeli birliktelik ilkesine istinaden her planın yürürlükte bulunan üst kademede planın kararlarına uygun olması gerekir. Yani raporlanan kısmın bir bütün oluşturması ve bir alt kademede yer alan planın yönlendirilmesine yardımcı olması gerekliliği vurgulanmaktadır. Yönetmelikte yer alan plan kademesinin uyarıları göz önünde tutularak il bütününde yapılan çevre düzenlemeleri planlarının, yürürlükteki bölge seviyesindeki çevre düzeni planının genel kararlarına aykırı olmayacağı dikkate alınacaktır.³⁸

2.2.4. İmar Planında Yer Alan Temel İlkeler

İmar planları, yaşam kalitesi yüksek yerler yapmak gibi bazı amaçlara dayanmaktadır. Sağlıklı bir çevre yaratmak, doğa tarihi ve kültür gibi değerleri korumak, ülke bazında kalkınmayı desteklemek gibi amaçlar da imar planı yapılırken

³⁸ Önder Üstündağ./Mustafa Taner Şengün, “Türk İmar Mevzuatındaki Plan Türleri ve Fiziki Planlama-Coğrafya İlişkisi Üzerine Genel Bir Değerlendirme”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Cilt: 21, Sayı: 2, 2011, s.9-13.

ilke edinilmelidir. İmar planları hazırlanırken, kültürel ve doğal değerlerin korunup bunların deformasyonuna engel olacak şekilde önlemler alınmalıdır. Bu tedbirleri alırken aynı zamanda insanların yaşam kalitesini artırabilmek, güvenli bir kent yaratmak ve kalkınmayı desteklemek gibi amaçlar da göz önüne tutulmalıdır. Kentsel plan hazırlayan insanların öngörülen plana yetecek büyüklükte bir alanı ayırırken, artacak nüfusu ve insanların ihtiyaçlarını da göz önünde bulundurmaları gerekmektedir. Belediye Yapı ve Yollar Kanunu gereğince; dinlenme, sağlık, çalışma ve benzeri ihtiyaçların her biri için asgari olarak 65 metrekare alan gerektiği öngörülmüştür. 2290 Sayılı bu kanun 1957 yılına kadar yürürlükte bulunmuştur.³⁹ Bu Kanunun kaldırılmasıyla ortaya çıkan 6785 Sayılı İmar Kanunu, 3194 Sayılı İmar Kanunu ile birlikte kentsel işlemler için ayrılması gereken yer ile ilgili imar planlarında bir değişiklik yapılmamıştır. Kanun bu konuda düzenleme yapacak otoritenin bakanlık olduğunu belirtmiştir. Ancak yeşil alanlara ve yeşile verilen öneme odaklanmak adına imar planlarına her kişi için minimum 7 metrekare yeşil alan ayrılması 3194 Sayılı kanun ile zorunlu kılınmıştır.⁴⁰

İmar planlarının, planlanan yörelerin günümüzdeki durumunun ve ilerleyen zamanlarda gelişmesinin saptanabilmesi için, coğrafi veriler, o yerin kullanılışı, donatımı ve mali durumu gibi konularda yapılacak araştırmalar sonucunda, en etkili çözüm yolunu bulmak, imar planının hazırlandığı o yer halkının en iyi koşullarda yaşamasını sağlamak amacıyla kentin kendine özgü yaşayış biçimi ve şekli, nüfus, alan, halkın sosyal ve kültürel gereksinimleri güvenlik ve sağlığı ile ilgili ölçütler göz önünde bulundurularak hazırlanması gerektiği Danıştay'ın yerleşik içtihadıdır. İmar planlarının yargısal denetiminde ise bu ölçütlere uyulup uyulmadığı, imar planına konu yerdeki parsellerin özellikleri ve amacı yönünden şehircilik ilkeleri, planlama esasları ve kamu yararına uygun olup olmadığının incelenmesi zorunludur.⁴¹

İmar planı hazırlanırken yapım ve uygulama aşamasına ilişkin esaslarının sınırlarını çizmek amacıyla MPYY bazı gereklilikleri beyan etmiştir. Bu

³⁹ *İmar Etkinliklerinin Ülkemizdeki Kısa Geçmişi*, http://www.emektd.com.tr/Images/Uploads/Files/2703130945_imaretkinliklerininulkemizdekikisagecmisi.pdf, Erişim Tarihi: 04/01/2019

⁴⁰ Gürsel Öngören, “*Yargı Kararları Işığında İmar Hukuku*”, Öngören Hukuk Yayınları, Yayın No:6, 2017, s.18-30.

⁴¹ Danıştay 6.D, 25/06/2019 T, 2015/3670 E, 2019/6376 K, www.kazanci.com Erişim Tarihi: 19/05/2020

gerekliliklerden bazıları planları hazırlayacak kişilerin bu iş için yeterli olmasını, bölge ve çevre düzeni kararına imar planı hazırlanırken uyulmasını, imar planlarında yapı adaları içindeki parsellerin gösterilmesini ve kentsel işler için belirlenmiş toprakların dikkate alınması gerektiğidir.

MPYY 'nin m. 7 hükmünde belirlenen bazı planlama maddeleri aşağıdaki gibidir:

- Tüm planlar kamu faydasına yapılır.
- Plan notları, plan raporu, planın gösterimi ve planda yer alan pafta bütünlük içindedir.
- Alt kademedeki planlar, planların ayrıntı düzeyi belirli kalmak koşuluyla yönlendirilir.
- Bazı planlar üzerinden ölçü kullanılarak, Mekansal strateji planları, çevre düzeni planları ile nazım imar planlarıyla herhangi bir faaliyet yapılmaz.
- Farklı kademedeki planların küçültülmesi ya da büyütülmesi şeklinde plan elde edilemez.
- Doğa, kültür, tarih gibi önemli değerleri korumak esastır.
- Planın bulunduğu yerin çevresinin veya yapılan yapının daha kaliteli olabilmesi için yeni kararlara yer verilebilir.
- Bazı doğal olaylar planlar yapılırken göz önünde bulundurulur.
- Tüm araştırmanın yapılması, sorunların tartışılması, gerekli bilgileri toplama, gerekli analizi yapma, edilen bilgilerin bir araya getirilerek değerlendirilmesi ve plana karar verme aşamalarının tamamı planlama sürecini oluşturur.
- Bazı planların hazırlanmasında kamuoyu yoklaması yapılması amacıyla anket, toplantı veya internet ortamında duyuru gibi çeşitli yöntemler kullanarak kullanılarak görüşlerin toplanmasına başvurulabilir.
- Daha önce toplanan kurum görüşleri ve yapılan analiz çalışmaları, planlar iptal edilirse yeniden değerlendirilebilir.
- Planlar etrafında yer alan halihazırda mevcut olan diğer planlarla uyumlu olmak zorundadır. Korunacak alanların çevresinde yapılan planlarsa büyük bir hassasiyetle hazırlanmalıdır.

2.2.5. İmar Planlaması ve İmar Hukuku

Hukuk, imar planlamalarında çok önemli bir yer tutar. Özellikle kentin gelişmesi için hazırlanan projelerde hukukun çok önemli bir yeri vardır. Projenin planlamasını ve kendi yapılarının imarını kendisi yönetecek kişileri ve plancılarının yetkilerini tayin eder. En önemlisi de kentin yönetim düzenini hukuk oluşturur. Planlar yapılırken düzenli bir şekilde ilerlemek ve şehircilik anlayışından çıkmamak için hukuki çözümler üretilmiştir. Toplumların dengesini bozan, hem görüntü hem de ruhsal açıdan insanları rahatsız eden sağlıklı şehirleşmenin yol açtığı sorunlar imar hukukunu meydana getirmiştir. İmar planlamasının her döneminde temeli hukuk olmuştur. İmar hukuku günümüzde Avrupa’da pek çok ülkenin yükseköğretim kurumlarında ders olarak okutulmaktadır ve imar hukuku hakkında kitaplar yazılmaktadır. O halde tüm bunları netleştirebilmek için hukuk dalları içinde imar hukukunun önemini anlamak gereklidir.⁴²

Kamu hukuku ve özel hukukun ilkelerinden faydalanan imar hukuku, günümüzde çok önem verilen bir hukuk dalı olmaktadır. İmar hukuku ile ilgili olan hukuk dalları, ceza hukuku, borçlar hukuku, yargılama, idare, çevre ve önemlisi anayasa hukuku olmaktadır.⁴³

Günümüzde ise hala imar hukukunun klasik hukuk dalları içindeki yeri tartışılmaktadır. Medeni hukukun, mülkiyet ve irtifak gibi konularda alt dalı gibi görünen imar hukukunun, kamu yararı, kamu hizmeti, imar konusundaki merkezi yetkiler gibi idare hukukunun alanına giren yönleri de bulunmaktadır. Bu açıdan aslında ortaya atılan en net görüş imar hukukunun medeni hukuk ve idari hukuk ortasında bir konuma sahip olduğu ve yeni bir hukuk dalı olduğudur.⁴⁴

İmar hukuku, taşınmaz mülkiyetler üzerinde yapılaşmaların, mülkiyet haklarının kamu yararı, toplum ve çevre yararı gözeterek kısıtlanması şeklinde tanımlanmaktadır.⁴⁵ Bu açıdan hem kamusal hem de özel hukukun özelliklerini bünyesinde

⁴² Ergen/Böke, s.23.

⁴³ Ayşegül Mengi/ Ruşen Keleş, *İmar Hukukuna Giriş*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2013, s.14-15

⁴⁴ Muhittin Abacıoğlu, *Açıklamalı - İçtihatlı İmar Kanunu Mevzuatı ve Uygulaması*, Seçkin Yayıncılık, Yenilenmiş 7. Baskı, Ankara, 2001, s.38.

⁴⁵ Barçın Kurucu, “3194 Sayılı İmar Kanunu ile Planlanma ve İmar Kanunu Tasarısı Taslağı’nın Kamu Yararı Kavramı Açısından Değerlendirilmesi”, s. 1-2.

<http://www.mfa.gov.tr/data/Kutuphane/yayinlar/EkonomikSorunlarDergisi/sayi30/sehirplanlama.pdf>

Erişim Tarihi: 18/05/2020

barındırmaktadır. Yani karma bir hukuk dalı olarak nitelendirilebilir. Kamu düzeninin büyük kısmını sağlayan imar düzenini kurmak üzere çeşitli faaliyetlerde bulunan idare, daha sağlıklı bir kentleşme gerçekleştirebilmek ve kamu hizmetinin daha sağlam olması amacı ile çeşitli imar faaliyetlerinde bulunmakta ve bunu idarenin çeşitli dallarından faydalanarak yapmaktadır. İdare hukuku tüm bu işlemler için eylemlerde bulunmaktadır. Bu açıdan imar hukukunun idare hukuku ile benzer yönleri olduğu söylenmektedir. İmar hukuku idare hukukunun alt dalı olmasına rağmen aralarındaki ilişki idare hukukçuları tarafından hiç analiz edilmemiştir. Medeni hukuk ile ilgili konuları da irdeleyen imar hukuku kullandığı argümanlar neticesinde idare hukukunun eylemlerini kullanmakta ancak medeni hukuk ile mülkiyet ve irtifak konularında benzeşmektedir. Dolayısı ile günümüzde tam olarak hangi gruba ait olduğunu bilemediğimiz imar hukuku yeni bir kamu hukuku dalı olarak ifade edilebilmektedir.⁴⁶

2.2.6. İmar Mevzuatı Kapsamında Hukuka Aykırılıklar

İmar kirliliğine neden olma suçu olarak adlandırılan kavram esasında imar mevzuatına aykırılık anlamına gelir. Zaten TCK m. 184 hükmünde geçen imar mevzuatına aykırı yapı kaçak yapı olarak da belirtilmiştir.

Kaçak yapı, yetkili mercilerin bilgisi olmadan ve imar mevzuatında uyulması zorunlu şekilde belirten düzene, biçim, ölçü gibi kurallara uymadan inşa edilen yapı olarak adlandırılmaktadır.⁴⁷

Plansız Alanlar İmar Yönetmeliği'nde de imar mevzuatına aykırılık, izinsiz ve ruhsatsız, sağlık kurallarına aykırı olan, komşu mesafeleri, bina derinliği ve benzeri konularda mevzuata uymayan yapıların inşası olarak tanımlanmıştır. İlk hali usulüne uygun olan bir yapı daha sonra usule aykırı hale getirilirse ya da inşa edilen yapı, yapı kullanma izni alınmadan kullanılmaya başlanırsa da imar mevzuatına aykırılık söz konusu olacaktır. İmar mevzuatına aykırılık oluşturan farklı bir durum ise yapı ruhsatı gerektirmeyen yapılarda meydana gelebilir.

Ruhsata uygun olan yapılar sadece ruhsata uygun olduğu için imar mevzuatına uygun hale gelmez bunun yanında farklı şartların da sağlaması gereklidir.

⁴⁶ Tekin Akıllıoğlu, “İmar Kanunu Ve Yönetim Hukuku”, Amme İdaresi Dergisi, Cilt:19, Sayı:2, 1986 s.93-100.

⁴⁷ Saadettin Yaman, *Açıklamalı İçtihatlı ve Uygulamalı İmar Kanunu ve İlgili Mevzuatı*, Acar Matbaası, Cilt: 3, Ankara, 2004, s.2823.

Yapının sağlaması gereken şartlardan bazıları, fen ve sağlık koşullarına uygun olması, depreme dayanıklı olması, kanunların belirlemiş olduğu sınır koordinatları içerisinde bulunulmaması, sosyal donatı alanı olarak nitelendirilmemesi ve Hazine'ye ait olmamasıdır. Sonuç olarak ruhsata uygun her yapının imar mevzuatına uygun olmadığını ve farklı şartları da sağlaması gerektiği söylenebilir. Dolayısıyla, imar mevzuatına aykırılık çok geniş bir kavramdır. İmar mevzuatına aykırılık kararı verilebilmesi için, yapının tüm yönleriyle değerlendirilip analizinin yapılması gerekir. Sonuç olarak burada bahsedilen kaçak yapı sadece ruhsatsız olarak yapılan yapı anlamına gelmemelidir.⁴⁸

2.3. İmar Kirliliği

Yapı üzerinde inşaata başlamak için öncelikle alınacak bir yapı ruhsatına ihtiyaç duyulmaktadır. Yapı ruhsatının bulunmadığı durumlarda yapılan inşaatlar imar kirliliğine neden olmaktadır. Yapı ruhsatı koşullarına uygun olarak yapılmayan yapı sahiplerine cezai yaptırımlar uygulanmaktadır.⁴⁹

TCK m. 184 hükmü ile birlikte, imar kirliliğine neden olma eylemi suç kapsamına alınmıştır. Bununla birlikte bu suç düzenlenirken yasa koyucu tarafından belediye sınırı kavramı gündeme getirilmiştir. Yasalara göre belediye sınırında bulunan ya da özel imar kapsamında yer alan yerler içerisinde ruhsatsız ya da ruhsatın gerektirdiği koşullara uyulmadan bina yapılması suç olarak sayılmaktadır.

Bir yapı hakkında imar kirliliğine neden olduğu şeklinde bir değerlendirme yapılabilmesi için yapının imar planını uyulmadan ya da yapı izni alınmadan inşa edilmiş olması gereklidir. Yapı ruhsatı alınmadan ya da ruhsata uygun olmayan yapılar ile yapı ruhsatı bulunmadan başlatılan şantiyeler de imar kirliliği kapsamındadır.⁵⁰

2.4. Yapı Kavramı

⁴⁸ Sedat Sami Haşiloğlu, “İmar Kirliliğine Neden Olma Suçu ve Bu Suçun Onarıcı Adalet Kavramın Bakımından İncelenmesi”, Doktora Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, Temmuz 2012, s.80-82.

⁴⁹ Özge Özdemir, “İmar kirliliği nedir ?”, 2015, <https://konuttimes.com/emlak-terimleri/imar-kirliligi-nedir/56912?fbclid=IwAR1dcKyYdeUlyYBOUWibWooNXHsTj5nTLeXGnjK6SmiAOcPPKBqbHBhgQ-o>, Erişim Tarihi: 04/01/2019

⁵⁰ Öznur Yashı, “İmar Kirliliği Suçunun Unsurları Nelerdir? ”, 2014, <https://emlakkulisi.com/imar-kirliligi-sucunun-unsurlari-nelerdir/276301>, Erişim:09/01/2019

Yapı kavramı farklı hukuk dallarında farklı şekillerde tanımlanmaktadır. İmar Kanunu'nun m. 5. hükmünde yapı ve bina kavramları düzenlenmiştir. Buna göre yapı, en temel hali ile karada ve suda bulunabilen, resmi ya da hususi ve yer altında ya da yer üstü de inşa edilen ve bunların değişiklik ve tamirlerini içine alan sabit veya hareketli tesislerdir. Genel olarak insanın el yordamıyla meydana getirdiği ve arazi ile devamlı olarak bağlılığı olan tüm eserler olarak tanımlanmaktadır.⁵¹

Binalar yapının en sık karşılaşılan şeklidir. Ancak yapı dediğimiz kavram sadece binalardan ibaret değildir. Bunun aksine meydana getirilmiş her bina yapıdır, demek yanlış bir ibare olmayacaktır. Yapı kavramı içine, köprü, kuyu, mahzen, iskele, kanalizasyon kısaca yeraltında ya da yerüstünde yapılan tüm inşa eserleri dâhil edilmektedir.⁵²

2.4.1. Yapı Ruhsatı

Mücadir alanlar içinde ruhsata dahil olan tüm yapılar için başlangıç aşamasında belediyelerce ya da valiliklerce verilen izne, yapı ruhsatı denmektedir. 3194 Sayılı İmar Kanunu'nda belirtilen tüm yapılar için yapı ruhsatının olması zorunludur. Kısacası mevcut yapı üzerinde onarım ya da değişiklik yapmak ya da yeni bir yapı oluşturmak için yetkili makamlar tarafından alınması gereken izne yapı ruhsatı denilmektedir.⁵³

Danıştay'ın yerleşik içtihadına göre inşa edilecek yapıların imar planı ve diğer mevzuat hükümleri gereğince düzenlenecek yapı ruhsatı alınarak inşa edilebileceği, ruhsat ekinde bulunan mimari projede ise yapı ruhsatında öngörülmüş olan yapılaşma koşulları çerçevesinde ne şekilde yapının inşa edileceğinin projelendirildiği, yapı ruhsatında öngörülen koşullar ile mimari projenin birbiriyle uyumlu olması gerektiği ve yapının her ikisine de uygunluğu tespit edildikten sonra yapı kullanma izni verilebileceği yönündedir.⁵⁴

AYM'nin 11/12/1986 tarih 1985/11 Esas ve 1986/29 Karar Sayılı kararında belirtildiği üzere yapı ruhsatı, yapının inşasının başlangıcında gereken harçların

⁵¹ 3194 Sayılı İmar Kanunu Değişiklik İşlenmiş Hali,

,http://www1.mmo.org.tr/resimler/dosya_ekler/bfd6f93b083f4bf_ek.pdf, Erişim Tarihi: 04/01/2019

⁵² Yunus Fidan, "İmar Kirliliğine Neden Olma Suçu (TCK Mad. 184)", Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler, İstanbul, 2010, s.26.

⁵³ Celal Karavelioğlu, *Açıklamalı-Uygulamalı-İçtihatlı İmar Kanunu*, Karavelioğlu Hukuk Yayınları, Ankara, 2007, s.967.

⁵⁴ Danıştay 6. D, 02/05/2019 T, 2014/8528 E, 2019/3428, www.kazanci.com, Erişim Tarihi: 19/05/2020

ödendiğine ve belirtilen alanda inşa yapılabileceğine dair izin verildiğini gösteren bir belge olarak tanımlanmaktadır. Ruhsat kelime olarak incelenirse izin anlamına geldiği görülecektir. Dolayısı ile yapı ruhsatı bir inşa eyleminden önce hem kayıt tutulabilmesi adına hem de çarpık kentleşmenin önüne geçilebilmesi adına yetkili mercilerin vermiş olduğu izindir. Bu izin sayesinde daha sağlıklı bir kentleşme ve yetkili birimlerce kontrol altında tutulan yapılar inşa edilebilmektedir. İmar Kanunu'nun m. 29 hükmü göz önünde tutularak yapı ruhsatında yer alan bilgiye istinaden iki yıl içinde yapının inşa edilmesine başlamak gereklidir. Yine aynı madde yapının inşasına başladıktan sonra inşanın beş yıl içerisinde bitirilmesini öngörmektedir. Bu belirtilen süreler içerisinde yapı bitirilemez veya onarılamaz ise verilen ruhsat hükümsüz kalır ve yapı ruhsatsız olarak değerlendirilir. Ruhsat alınmadan ya da ruhsata aykırı olarak inşa edilen yapılar kaçak bina konumundadır. Aynı şekilde ruhsat alınmadan var olan yapılardaki esaslı değişiklikler de binayı kaçak yapı konumuna sokmaktadır. TCK'da yer alan cezai yaptırımlar gereğince fail, imar mevzuatıyla ilgili bir takım yaptırımlarla karşılaşacaktır.⁵⁵

Danıştay, İmar Kanunu m. 32 hükmü uyarınca verilen süre içerisinde yapı ruhsatı alınmadığı takdirde yapının yıkımı ve aynı kanunun m 42 hükmü uyarınca para cezası verilmesi gerekliliğinin araştırma yönünde içtihatla bulunmuştur.⁵⁶

2.4.2. Yapı Kullanma İzni

Ruhsata uygun olarak meydana getirilen bir yapı tamamen inşa edilmiş ise tamamı için, eğer sadece belirli kısmı bitmişse sadece bitmiş kısmının kullanımı için İmar Kanunu'nun m. 30 hükmüne göre inşaat ruhsatı alınmasının yanı sıra belediyeden veya valiliklerden yapı kullanım izni alınması gerekmektedir. İnşaat ruhsatı alınan yapılar için de alınmayan yapılar için de bu iznin alınması şarttır. Yapı kullanım izni

⁵⁵ Fatih Şahin "*İmar Kirliliğine Neden Olma Suçu (TCK 184. Madde)*", T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya 2015, s.27-30.

⁵⁶ Danıştay, İdare Mahkemesinin yapı ruhsatı bulunmayan yapı hakkında imar affı başvurusunda bulunup bulunmadığı konusunda gerekli araştırmaları yapmadan yapının inşa yılı ve bulunduğu bölgeyi dikkate alıp imar affından yararlandırarak yapının bulunduğu belediye encümeninin vermiş olduğu yıkım ve idari para cezası kararını gerekli araştırmaları yapmadan iptal ettiğinden dolayı bozmuştur. Danıştay 6. D, 16/05/2018 T, 2015/1463 E, 2018/3718 K, www.kazanci.com Erişim Tarihi: 20/05/2020

alınmadığı takdirde TCK m. 184/3 hükmü gereğince, yapıda herhangi bir faaliyette bulunan kişi cezalandırılacaktır.⁵⁷

Ruhsatı alınmış binalarda, verilen ruhsat ve eklerine uygun olarak inşa edildiğini gösteren, ruhsat bilgisi, inşaatın bitiş tarihini, metrekareleri, mal sahiplerini vb. tüm bilgileri gösteren ve gerekli olan tüm imzaların alınmış olduğu belgeye yapı kullanım izni adı verilmektedir. Bu belge, inşaatı tamamlanmış olan yapının sahibi istediği takdirde düzenlenmektedir. Belgenin düzenlenmesi aşamasında yapının tüm kontrolleri yapılarak ruhsata uygun olup olmadığı denetlenir ve daha sonra belge düzenlenir. Yapı sahibi kişinin başvurusu sonrasında en geç 30 gün içinde sonuçlanmayan başvurular otomatik olarak kabul edilmiş sayılmaktadır. İmar Kanunu'nun m. 31 hükmüne göre, inşaatın son günü yapı kullanma izninin verildiği tarih olarak kabul edilir.

Burada en önemli konu yapı kullanma izninin hangi amaçla alındığıdır. Çünkü izin hangi amaçla alındıysa yalnızca alınan amaç adına kullanılmaktadır. Örneğin projede sığınak olarak belirtilen alanın daire şeklinde kullanılmasına izin verilmemiştir. Dolayısı ile burayı kullanmak yapı ruhsatı kullanma izninin iptaline sebep olabilir.⁵⁸ Danıştay'a göre *"inşa edilen yapının mimari proje ve ruhsata uygunluğu ve yapı ruhsatı ile mimari proje arasında uyumsuzluk bulunup bulunmadığı incelenerek, plan değişikliği ile yapılaşma nizamının da değiştirildiği göz önüne alınmak suretiyle yapı ruhsatı ve yapı kullanma izninin plana uygunluğunun açıkça ortaya konulması gerekir."*⁵⁹

2.4.3. Bina Kavramı

İmar Kanunu'nda tanımlanmış hali ile bina, amacı insanları ikamet etmesi, çalışması veya ibadet etmesi olabilecek, hayvan veya insanların eşyalarının muhafaza edilmesine imkan veren üstü örtülü etrafı duvarlarla çevrili yapılar olarak belirtilmektedir. Bina veya yapı kavramının birbirinden ayrılması oldukça önemlidir çünkü bir yer bina özelliğindeyse ve ruhsata aykırı olarak ya da ruhsatsız inşa edilmişse

⁵⁷ Ali Parlar/ Muzaffer Hatipoğlu, *Cezai ve Hukuki Sorumluluk Boyutlarıyla Çevre Hukuku*, Adalet Yayınevi, 1. Baskı, Ankara, 2010, s.316.

⁵⁸ Yasin Sezer/Recep Emre Kalkan/Mustafa Emre Şahin, *İmar Hukuku Dersleri*, Adalet Yayınevi, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 3. Baskı, Ankara, 2018, s. 169.

⁵⁹ Danıştay 6. Ve 14. D. Müsterek Heyeti, 05/11/2013 T, 2009/4246 E, 2013/6329 K' den aktaran Sezer/Kalkan/Şahin, s. 171.

o zaman TCK m. 184 hükmüne göre değerlendirilecek, aksi halde bina özellikleri taşımıyorsa o madde gereğince cezalandırılmayacaktır.⁶⁰

İmar Kanunu'nun tanımlar başlıklı 5. maddesinde birçok tanıma yer verildiği gibi bina tanımına da yer verilmiş olup bina, *“kendi başına kullanılabilen, üstü örtülü ve insanların içine girebilecekleri ve insanların oturma, çalışma, eğlenme veya dinlenmelerine veya ibadet etmelerine yarayan, hayvanların ve eşyaların korunmasına yarayan yapılardır”* şeklinde tanımlanmaktadır. Bina kavramı, yapı kavramının aksine daha dar bir kavramdır. Her bina bir yapı olarak değerlendirilirken her bina yapı değildir.⁶¹

2.4.4. Şantiye Kavramı

Şantiye, ihtiyaca bağlı olarak yeniden yapılıp yıkılabilecek binalar olarak tanımlanmıştır. Bu binalar inşaatın yapım süresi boyunca varlığını koruyabilecektir. TCK m. 184/2 hükmü gereğince, şantiyelerin yapı ruhsatları olmaması durumunda buralarda elektrik, su veya telefon bağlantısı bulunmasına kesinlikle müsaade edilmeyeceğini ve bunu yapmaya çalışanın cezalandırılacağını belirtilmiştir. Şantiye, inşaatın yapım aşaması boyunca çalışanların içinde kalabildiği veya inşaat için gereken malzemelerin tutulduğu binalardır. İnşaat bitene kadar kullanılıp bittikten sonra yıkılan geçici binalar olması şantiyelerin ortak özelliğidir.⁶²

2.5. 3194 Sayılı Geçici 16. Madde Kapsamında İmar Barışı

Kelime anlamıyla barış, taraflar arasında oluşan uzlaşma durumu olarak tanımlanabilir. İmar barışı ise, yapıların kullanımdaki halini korumak üzerine bir kavramdır. Böylelikle devlet aykırılıkları tespit edip kayıt altına alır ve bunlar sonucunda maddi açıdan kazanç sağlar. İmar barışı, kişilerin kendine ait yapılara eklediği bölmeler, birleştirmeler, üstünü kapatmalar veya açmalar gibi yapı ruhsatında yer almayan kullanım şekillerinin belirlenmesi ve yapı kayıt belgesiyle kişilerin imar sorununun çözülmesidir. Yapıların var olan hallerini koruma altına alan imar barışı

⁶⁰ Necati Meran, 5237 Sayılı TCK'da İmar Kirliliğine Neden Olma, Adalet Yayınevi, 1. Baskı, Ankara, 2010, s.7.

⁶¹ Çelik/Altıparmak, s.50.

⁶² Şahin, s.26.

neticesinde yapının yıkılıp yeniden yapılması kabul edilmeyecek ve imar planında yer alan koşullar belirleyici olacaktır.⁶³

İmar barışı, vatandaşların büyük ölçüde rahatlayacağı bir yasal düzenlemedir. Öyle ki imar barışından yararlanan yapılarda, yapı kayıt belgesi çıkmaması endişesi bitecektir ve yapı kayıt belgesini alan yapılara, doğal gaz, su ve elektrik bağlanma hakkı tanınacaktır. İmar barışı ile İmar Kanunu sonrasında yıkılması hedeflenen binalar ile tahsil edilmemiş maddi cezaların tamamı iptal edilecektir.

İmar barışı düzenlemeleri genel itibariyle devletin hukuksuz bir fiili hukuka uygun hale getirmesi ile mevzuata aykırı olarak yapılan tasarrufları yasalastırmayı amaçlamaktadır. Bunun temelinde toplumsal yarar yatmaktadır.⁶⁴ Fakat imar barışının imar kirliliğini önleme noktasında olumsuz bir düzenlemedir. Çünkü çevrenin korunmasında caydırıcı önlemlerin alınmasının aksine imar barışı düzenlemesinin hukuka aykırı yapıların sayısını arttırdığı kanaatindeyim.

2.5.1. Yasal Düzenleme Olarak İmar Barışı

3194 Sayılı İmar Kanunu'na geçici olarak ilave edilen 16. “imar barışı” maddesi ise geçerliliğini halen sürdürmektedir. Bu madde kapsamında, 31/12/2017 tarihinden önce yapılmış olan yapı sahiplerinin Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ile ilgili kuruluşlara başvurması durumunda yapı kayıt belgesi alabileceği belirtilmiştir. Yapılan tespitler sonrasında arsa emlak değeriyle yapının yaklaşık maliyeti toplanarak, bu toplamın yüzde üçü oranında bir kayıt bedeli belirlenir ve bu bedel merkez muhasebe birimine yatırılır. 6306 Sayılı Kanun gereğince toplanan bu bedeller karşılığında Bakanlık bütçesine ödenek sağlamaya Maliye Bakanı yetkilidir.

Yapı kayıt belgesi almaya hak kazanan yapılara, istenmesi durumunda geçici olarak elektrik, su ve doğalgaz bağlama hakkı tanınabilir. Bunun dışında yapı kayıt belgesi verilen yapılara ilişkin daha önce verilen yıkım kararları ve tahsil edilememiş para cezaları da iptal edilmektedir.

Bir yapının imar barışından yararlanabilmesi için mevzuatta olan kurallara uyulmadan yapılmış olması gerekir. Bu yapının mevzuatta belirlenmiş bir zamanda inşa

⁶³ Çelik/Altıparmak, s.169-170.

⁶⁴ Hüseyin Melih Çakır, “*Yapı Kayıt Belgesi*”, İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 2, 2018, s.17-18.

edilmiş veya inşasına başlanması gerekmekte olup ayrıca mevzuatta belirtilen gerekli diğer koşulları da sağlanması gerekmektedir.⁶⁵

2.5.2. İmar Barışının Süresi

Bu düzenleme ile birlikte 31 Aralık 2017 tarihinden önce ruhsatsız veya ruhsat eklerine aykırı olarak yapılmış yapılar için başvurular kabul edilecektir. Bu kapsamda imar barışı için başvuru yapmak isteyenlerin son başvuru tarihi 31 Aralık 2018 tarihidir. Fakat vatandaşların yoğun talepleri üzerine imar barışına başvurular 15 Haziran 2019 tarihine kadar uzatılmıştır. Vatandaşların yapı kayıt belgesi bedeli ödemeleri için ise son tarih 30 Haziran 2019 olarak belirlenmiştir. Başvuruların tamamı Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ve Bakanlığın yetkilendireceği kuruluşlara yapılacaktır. Yapı kayıt belgesi alan yapılar için belge, yapının korunduğu süre boyunca geçerliliğini korumaktadır.⁶⁶

2.5.3. Hukuki Yönüyle İmar Barışı

30 Haziran 2019 tarihine kadar yapı kayıt belgesi bedelinin ödenmiş olması gerekmektedir. Aksi takdirde bu belgenin alınması mümkün olmayacaktır. Yapı kayıt belgesi için internet üzerinden e-Devlet aracılığı ile başvuru yapılabilmektedir. Bu şekilde bir başvuru yapılabileceği gibi belirlenen kurum ve kuruluşlara giderek de başvurular yapılabilir. Yapı kayıt belgesi alan bina maliklerinin, aldıkları belgenin bir örneğini belediye ve mücavir alan sınırları dışarısında ise il özel dairesine vermesi gereklidir. Bu belgeyi alan yapılara, talep etmeleri doğrultusunda ilgili mevzuatta yer alan abone grubu dahilinde geçici olarak elektrik, su, doğalgaz bağlanabilecektir.

Yapı kayıt belgesi aldıktan sonra yapı ruhsatı almamış olan ya da yapı kullanma izni bulunmayan yapılarda kullanım amaçlı değişiklikleri de içermesiyle beraber, tapuda cins değişikliği yapılabilir. Ayrıca kat mülkiyeti de tesis edilebilir. Halihazırda yürürlükte olan 6 Haziran 2018 tarihli Yapı Kayıt Belgesi Verilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Tebliği'nin m. 8/1 hükmünde bahsi geçen sınır ve koordinatların dışında kalarak başvuru yapılabilmektedir. Konu bir yıkım kararı olursa eğer, 3194 Sayılı İmar Kanunu kapsamı dâhilindeyse yıkımlar iptal edilmektedir.⁶⁷ Yapı kayıt belgesinin uygunsuz

⁶⁵ Çakır, s.17.

⁶⁶ Çelik/Altıparmak, s.173.

⁶⁷ Murat Özdemir, "İmar Barışı Paneli", İstanbul Ticaret Odası, 2018, s.11-16.

düzenlenmesi sebebiyle mülkiyet hakkı gasp edilen kişilerin idareye karşı tam yargı davası da açabilmesi yerinde olacaktır.

2.5.4. Yapı Kayıt Belgesi Düzenlenemeyecek Yapılar

Yapı Kayıt Belgesi Verilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Tebliği'nin m. 8 hükmüne göre Boğaziçi Kanunu'nunda tanımlanan sahil şeridi kısmında, 3194 Sayılı İmar Kanunu'nun geçici m. 16 hükmüne kroki ile listede sınır ve koordinatları gösterilen istisnai alanlarda, İstanbul Tarihi Yarımada içerisinde, Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alanında, 3. kişilerin maliki olduğu özel mülkiyete tabi taşınmazlar üzerinde, Hazineye ait sosyal donatı için tahsisli araziler üzerinde bulunan yapılar için yapı kayıt belgesi düzenlenemez.⁶⁸ Hazineye ait taşınmazın tahsis bilgisi sosyal donatı için kesin tahsisli olup olmadığı Milli Emlak Genel Müdürlüğü veya taşra teşkilatlarından öğrenilebilir.⁶⁹

Yapı Kayıt Verilmesine İlişkin Usul ve Esaslar Tebliği'ne göre yapı kayıt belgesinin düzenlenmesi olanaksız yapılar için, bu belgenin düzenlendiğinin belirlenmesi durumunda belge iptal edilmektedir. Belge iptali dolayısı ile sağlanmış olunan hakların tamamı geri alınır ve yapı kayıt belgesi bedeli olarak yapılan ödenme iade edilmez. Aynı zamanda belgenin düzenlenmesi sürecinde doğruluktan uzak bilgiler veren müracaat sahibi hakkında suç duyurusunda bulunulur. Bu suç duyurusu bu Tebliğ'in m. 10/2 hükmü uyarınca yapılır. Bu fıkrada uyarı, *“Yapı Kayıt Belgesi düzenlenmesi safhasında e-Devlet sistemi üzerinden veya kurum ve kuruluşlara yapılan müracaatta yalan ve yanlış beyanda bulunanlar hakkında 26/9/2004 tarihli ve 5237 Sayılı Türk Ceza Kanununun “Resmi belgenin düzenlenmesinde yalan beyan” başlıklı 206. maddesi uyarınca suç duyurusunda bulunulur.”* şeklinde yer almaktadır.

Afet risklerine hazırlık kapsamında ruhsatlı ya da ruhsatsız ve eklerine aykırı binaların kentsel dönüşüme uğraması halinde de yapı kayıt belgesi aranmaktadır. Yapı kayıt belgesinin geçerliliği yapının yıkılmasına ya da kentsel dönüşüm uygulamasına kadar geçerli olacaktır. Hazineye ait taşınmazlar üzerine inşa edilen, yapı kayıt belgesi

⁶⁸ Yapı Kayıt Belgesi Verilmesine İlişkin Usul ve Esaslar, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/06/20180606-8.htm>, Erişim Tarihi: 04/12/2019

⁶⁹ Türkiye Cumhuriyeti Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, <https://imarbarisi.csb.gov.tr/sss/6--yapi-kayit-belgesi-duzenlenemeyecek-yapilar>, Erişim Tarihi: 05/12/2019

almış yapılar Bakanlığa tahsis edilir. Yapı kayıt belgesine sahip olanlar ve bunların akdi ve kanuni hedeflerinin talebi üzerine taşınmazların tümü Bakanlığa rayiç bedel üzerinden satılır. Elde edilen gelirler ise genel bütçeye kaydedilir.⁷⁰

2.5.5. Hukuki Yönüyle Yapı Kayıt Belgesi

Yapı kayıt belgesinin verilmesi idari bir işlemdir. Yapı kayıt belgesi idarenin mülkiyetinde olan yerler üzerinde fiili kullanıma izin veren ve kişilerin maliki olduğu taşınmazlar üzerinde bulunan hukuka aykırılıkları hukuka uygun hale getiren *sui generis* bir belge olarak tanımlanabilir. İdareye ait bir taşınmaz üzerinde inşa edilen yapı için yapı kayıt belgesi alınması durumunda bu belge bir nevi zilyetlik belgesi taşımaktadır. Yapı kayıt belgesi sahibi, bu belgeyle yapının yıkılmasına kadar yapıyı kullanma hakkına sahiptir. Yapı kayıt belgesi bir izin belgesinden ziyade imara uygun olmayan durumlarda inşa edilmiş yapıları kayıt altına alan; ileriye doğru sonuç doğuran bir belgedir.⁷¹

İmara uygun olmayan yapılara elektrik, su, doğalgaz gibi hizmetlerden yararlanma imkanı sunulmamaktadır. Fakat yapı kullanma izni alınmasıyla bu imkanlardan yararlanılabilir. Yapı kayıt belgesi, yapı kullanma izni gerekmeden iş yeri açma ve çalışma ruhsatı verilmesi, cins değişikliği ve kat mülkiyeti tesis edilmesi imkanı sağlamaktadır. Temeli atılmış inşaat halindeki yapılara da yapı kayıt belgesi verilebilmektedir. Yapı kayıt belgesinin alınmasının en önemli sonuçlarından birisi de yıkım kararı ve para cezalarının iptalini sağlamaktadır. Son olarak da belediye ve hazineye ait taşınmazlar üzerine yapı inşa eden kişiye bu taşınmazın mülkiyetini alma imkanı sağlamaktadır.⁷²

Danıştay yapı kayıt belgesi verilen yapılarla ilgili olarak İmar Kanunu uyarınca alınmış yıkım kararları ve idari para cezalarının iptal edileceği yönünde içtihatla bulunmuştur.⁷³

⁷⁰ Çelik/Altıparmak, s.159-161.

⁷¹ Çakır, s.43-44.

⁷² Çakır, s.53-65.

⁷³ Danıştay 14. D, 25/09/2018 T, 2015/8519 E, 2018/5673 K, www.kazanci.com Erişim Tarihi: 02/05/2020

BÖLÜM 3. İMAR KİRLİLİĞİNE NEDEN OLMA SUÇU

3.1. Türk Ceza Kanunu’nun 184. Maddesi

3.1.1. Genel Olarak

Çevre kirliliğinin önlemesi amacıyla imar düzenine aykırı hareket edenlere hapis cezası verilmek suretiyle 765 Sayılı TCK’da karşılığı olmayan, 5237 Sayılı TCK m. 184’te ilk defa imar kirliliğine neden olma suçu düzenlenmiştir.⁷⁴

TCK m. 184/1 hükmüne göre, *“Yapı ruhsatiyesi alınmadan veya ruhsata aykırı olarak bina yapan veya yaptıran kişi, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.”* TCK m 184/2 hükmüne göre *“Yapı ruhsatiyesi olmadan başlatılan inşaatlar dolayısıyla kurulan şantiyelere elektrik, su veya telefon bağlantısı yapılmasına müsaade eden kişi, yukarıdaki fıkra hükmüne göre cezalandırılır.”* TCK m. 184/3 hükmüne göre, *“Yapı kullanma izni alınmamış binalarda herhangi bir sınai faaliyetin icrasına müsaade eden kişi iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.”* TCK m. 184/4 hükmüne göre, *“Üçüncü fıkra hariç, bu madde hükümleri ancak belediye sınırları içinde veya özel imar rejimine tabi yerlerde uygulanır”.* TCK m. 184/5 hükmüne göre, *“Kişinin, ruhsatsız ya da ruhsata aykırı olarak yaptığı veya yaptırdığı binayı imar planına ve ruhsatına uygun hale getirmesi halinde, bir ve ikinci fıkra hükümleri gereğince kamu davası açılmaz, açılmış olan kamu davası düşer, mahkum olunan ceza bütün sonuçlarıyla ortadan kalkar.”* TCK m. 184/6 hükmüne göre ise, *“İkinci ve üçüncü fıkra hükümleri, 12 Ekim 2004 tarihinden önce yapılmış yapılarla ilgili olarak uygulanmaz.”* Bu hüküm, TCK’nın genel olarak yürürlüğe girdiği tarih olan 1 Haziran 2005 tarihinde değil, 5237 Sayılı TCK’nın resmi gazetede yayımlandığı tarih olan 12 Ekim 2004’de yürürlüğe girdiğinden dolayı bu şekilde düzenlenmiştir.⁷⁵

TCK m. 184 gerekçesine baktığımızda hükümde belirtilen usul ve koşullara aykırı olarak inşa faaliyetinde bulunmak suç olarak tanımlanmıştır. TBMM Genel Kurulunda 26/09/2004 tarihinde TCK m. 184 hükmü hakkında yapılan görüşmeler

⁷⁴ Sacit Yılmaz, *Çevre Hukuku Bağlamında Türk Ceza Kanunundaki Çevre Suçları*, Adalet Yayınları, Ankara, Haziran 2013, s. 175.

⁷⁵ Hasan Gerçek, *Yorumlu ve Uygulamalı Türk Ceza Kanunu*, Seçkin Yayıncılık, 4. Baskı, 2. Cilt, Ankara, Ağustos, 2018, s. 1789.

sırasında değişiklik önergesi verilmiştir. Bu önerge neticesinde birinci fıkrada tanımlanan suçun sınırı iki yıldan bir yıla indirilmiştir. Bu değişikle TCK m. 184 hükmüne beşinci fıkra olarak mevcut düzenleme eklenmiştir. Bu değişikliğe ilişkin olarak önerge metninde gerekçe olarak imar kirliliğine aykırı davranışların ortaya çıkardığı olumsuz sonuçları ortadan kaldırılmasının sağlanması denilmiştir.⁷⁶

3.1.2. Korunan Hukuki Değer

İmar kirliliğine neden olma suçu TCK ikinci kitap üçüncü kısım ikinci bölümde düzenlenen topluma karşı suçlar başlığı altında düzenlenmektedir. Bu hüküm ile bir taraftan plansız ve çarpık kentleşmenin önüne geçebilmek amaçlanmakta diğer taraftan bireylerin Anayasa ile korunan düzenli ve sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı güvence altına alınmak istenmektedir.⁷⁷

Suçla korunan hukuki değer, suçun maddi konusu dikkate alınarak tespit edilmelidir. Suçla korunan hukuki değer bağlamında belirtilen madde, açık bir şekilde bina yapmaktan söz ettiği için öncelikle yapı ruhsatı alınarak yapılması zorunlu olan binalardan söz etmek gerekir. Ruhsat alınmasına gerek olmayan binalar ve ruhsat alınmasına gerek olmayan yerlere yapılan binalar bakımından söz konusu suç oluşmayacaktır. Bir yapının bina olarak değerlendirilebilmesi için bina vasfının özelliklerini taşıyıp taşımadığı ve nereye yapıldığının değerlendirilmesi gerekmektedir. Bunun ardından ise ruhsata dahil olup olmadığı konuları irdelenmelidir. Bu doğrultuda izin alınmadan veya ruhsata aykırı bir şekilde inşa edilen binalar çarpık kentleşmeye dolayısıyla da imar kirliliğine neden olmaktadır. Bu gibi suç tipleriyle korunan hukuki değer; bireylerin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkıdır. Bu suçla, çarpık kentleşmenin ve kamu mülkiyetine ait taşınmazların işgaline yönelik saldırıları önlenmeye çalışılmaktadır.⁷⁸ İmar kirliliği insanların sağlıklı olarak yaşamakta olduğu çevreyi katletmekte, bitki örtüsüne ve toprağa zarar vermektedir. Bu suretle canlılar da zarar görmektedir. Bu sebeplerden ötürü imar kirliliğine neden olma suçuna ilişkin

⁷⁶ Emin Artuk/Ahmet Gökcen, *Gerekçeli Ceza Kanunları*, Adalet Yayınevi, 19. Baskı, Ankara, 2018, s. 225-226.

⁷⁷ Mahmut Kaplan, “İmar Kirliliğine Neden Olma Suçu”, Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi, 2016, s. 16.

⁷⁸ Yılmaz, *Çevre Hukuku Bağlamında Türk Ceza Kanunundaki Çevre Suçları*, s. 174.

düzenleme çevreyi ve bu çevrede yaşayan canlıların yaşamlarını sağlıklı bir şekilde sürdürmesinde büyük rol oynar.⁷⁹

Suçla korunan hukuki değeri manzara hakkı kapsamında değerlendirmek gerekmektedir. İmara aykırı bir bina yapılmasıyla hukuka uygun bir binaya kaçak ek kat çıkılması durumunda manzarası kapanan kişilerinde manzara hakkı korunan hukuki değerlerden birisidir.⁸⁰

3.1.3. Suçun Unsurları

3.1.3.1. Suçun Maddi Unsuru

3.1.3.1.1. Suçun Maddi Konusu

Türk Ceza Kanunu'nun m. 184 hükmünde ilk üç fıkrada üç ayrı maddi konu bulunmaktadır. İlgili maddenin 1. fıkrasında “belediye sınırları veya özel imar rejimine tabi yerlerde bulunan binalar suçun konusunu oluşturur. Bu sebeple belediye sınırları yahut özel imar rejimine tabi yerler haricindeki binalar, birinci fıkra kapsamında değerlendirilmez.⁸¹ Bahsi geçen binaların betondan yapılmış olması gerekmeyip, belediye sınırları ve özel imar rejimine tabi yerlerde yapılan ahşap binalar da yine söz konusu maddenin bahsi geçen fıkrası kapsamındadır.⁸² Yargıtay yerleşik içtihadına, imar kirliliği suçunun konusunu oluşturan yapının bina vasfına ulaşmış olmadığına ilişkin inceleme yapılmasını zorunluluk haline getirmiştir. Yapının bina vasfına ulaşmış olmadığı noktasında İmar Kanunu'nun m.5 hükmünde düzenlenen bina tanımına uygunluğunun incelenip bu tanıma göre alan artışı sağlayıp sağlamadığı, yapılan fiillerin bina yapma ya da yaptıрма niteliğinde olup olmadığı, binanın taşıyıcı sistemine

⁷⁹ Gülsün Ayhan Aygörmüş Uğurlubay, *Çevreye Karşı Suçlar*, Yetkin Yayınları, 1. Baskı, Ankara, Kasım 2015, s.503.

⁸⁰ Abdülbaki Giyik, “İmar Kirliliğine Neden Olma Suçu”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı: 134, 2018, s. 82.

⁸¹ Yargıtay 4. Ceza Dairesi'nin 2014 tarihinde vermiş olduğu bir karara göre, TCK m.184/4 hükmünün “üçüncü fıkra hariç, bu madde hükümleri ancak belediye sınırları içinde veya özel imar rejimine tabi yerlerde uygulanır” hükmü ve Gürsu Belediye Başkanlığı'nın 26/03/2014 tarihli yazısı ve bilirkişi raporunda suça konu ruhsatsız binanın inşa edildiği yerin, belediye sınırları dışında kaldığı ve özel imar rejimine tabi yerlerden olmadığının belirtilmesi karşısında, belediye sınırı ve özel imar rejimi uygulanan yerler dışında suçun oluşmayacağı gözetilerek beraat kararı verilmesi gerekirken sanık hakkında mahkumiyet hükmü kurulmasını hatalı bulmuştur. Y 4.CD , 04/03/2014 T, 2013/30757 E, 2014/7104 K , www.kazanci.com, Erişim Tarihi 15/01/2020

⁸² Cafer Ergen, “5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 184. maddesinde Yer Alan İmar Kirliliği Suçu Açısından Belediye Görevlilerinin Durumu”, Mahalli İdareler Dergisi, S: 147, 2006, s. 19.

zarar verip vermediği, yeni bir alan kazandırma ya da onarma kapsamında kalıp kalmadığı konusunda araştırmaların yapılması gereklidir.⁸³

Yine Yargıtay'ın farklı bir yerleşik içtihadına göre imara aykırı bir yapı hakkında kovuşturma yapılıp karar verilmesi gerektiğinde bu yapının belediye sınırları içerisinde veya özel imar rejimi uygulanan yerlerde olup olmadığının araştırılması zorunludur.⁸⁴

Türk Ceza Kanunu'nun m. 184/2 hükmünde “belediye sınırları veya özel imar rejimine tabi yerlerde bulunan “şantiyeler” suçun konusunu oluşturmaktadır. Sözlük anlamına bakıldığında şantiyeler; inşa durumu devam eden yapılar ve bu yapılarla ilgili gereçlerin yığılıp saklandığı veya işlendiği yerlerdir.⁸⁵ Bu tanım doğrultusunda inşa halindeki yapının tamamlanmasını desteklemek ve bu inşaatın yönetimini kolaylaştırmak amacıyla kurulmuş geçici binalar şantiye olarak tanımlanmaktadır.⁸⁶

⁸³ Yargıtay 4. Ceza Dairesi'nin 2014 yılında vermiş olduğu bir kararda 02.03.2010 tarihli yapı tatil tutanağı ve ekindeki fotoğraflar ile teknik bilirkişi raporundan da anlaşılacağı üzere, sökülüp taşınabilir niteliği olmasının yanında mevcut durumu itibarıyla radial temel üzerine prefabrik olarak yapılan tek katlı yapının kalıcı nitelikte olduğunun belirlenmesi karşısında, suça konu yapının 3194 Sayılı İmar Kanunu'nun m.5 hükmüne göre bina niteliğinde olduğu gözetilmeden beraat kararı verilmesini hatalı bulmuştur. Y 4.CD, 18/02/2014 T, 2013/35981 E, 2014/4957 K, www.kazanci.com, Erişim Tarihi: 16/01/2020

Yargıtay 4. Ceza Dairesi'nin 2015 yılında vermiş olduğu bir karar göre, 3194 Sayılı İmar Kanunu'nun m.5 hükmünde düzenlendiği üzere binanın, kendi başına kullanılabilen, üstü örtülü ve insanların içine girebilecekleri ve insanların oturma, çalışma, eğlenme veya dinlenmelerine veya ibadet etmelerine yarayan, hayvanların ve eşyaların korunmasına yarayan yapı olarak tanımlanması karşısında, dosyada mevcut olan bilirkişi raporları, fotoğraflar ve yapı tutanaklarına göre, failin ruhsata aykırı olarak yaptığı 27x15 m2 ve 6 metre yüksekliğinde, yanları açık, çatı örtüsü saç malzemesiyle kaplı hayvan damı yapmak suretiyle kapalı alan kazanmayı sağlayan yapının bina vasfına ulaşıp ulaşılmadığı konusunda eksik inceleme yapıp hüküm kurulması bozmayı gerektirmiştir. Y 4.CD , 12/01/2015 T, 2013/22537 E, 2015/800 K, www.kazanci.com, Erişim Tarihi: 04/04/2020

⁸⁴ Yargıtay 4. Ceza Dairesi'nin 2013 yılında vermiş olduğu bir kararda sanığın ruhsatsız ve iki katlı kabası sıvası tamamlanmış, betonarme inşaat yaptığının tespit edildiği, sanığın inşaatı yaptığını kabul etmesi karşısında sanığın inşaat yaptığı köyün Büyükşehir Belediyesi sınırları içerisinde kalıp kalmadığı araştırılmadan, taşınmazın bulunduğu köyde imar uygulamasının başlamadığı ve sanığa yüklenen suçun unsurlarının oluşmadığı şeklinde yetersiz ve kanuni olmayan gerekçelerle beraat kararı verilmesi hatalı bulunmuştur. Y 4.CD, 18/06/2013 T, 2012/25109 E, 2013/20229 K ,

Yine Yargıtay 4. Ceza Dairesi'nin 2014 yılında vermiş olduğu bir kararda suça konu yapının, belediye sınırlarını gösteren yeşil alan içinde ve mücavir alan sınırlarını gösteren turuncu alan dışında kaldığı, buna istinaden gelen belediye yazısında ise bu konuda kesin bir saptama yapılmadığı anlaşılmakla, suça konu yapının yapıldığı yere ilişkin olarak yetkili makamlarca mücavir alan kararının bulunup bulunmadığı ve suça konu yapının özel imar rejimi kapsamında kalıp kalmadığı araştırılmadan faile beraat kararı verilmesi bozmayı gerektirmiştir. Y. 4. CD, 28/10/2014 T, 2013/23752 E, 2014/30706 K, www.kazanci.com, Erişim Tarihi: 03/04/2020

⁸⁵ Türk Dil Kurumu Sözlükleri, <https://sozluk.gov.tr/?kelime=%C5%9EANT%C4%B0YE> Erişim Tarihi: 18/12/2019

⁸⁶ Kaplan, s. 177.

Türk Ceza Kanunu'nun m. 184/3 hükmünde bulunan “icra edilen sınai faaliyetler” suçun konusunu oluşturur. Sınai faaliyet, hammaddeyi işleme ve ham maddeden üretilme sürecini kapsayan fiiller bütünüdür.⁸⁷ Kural olarak ticari ve sınai faaliyet gösteren işletmeler için ruhsat alınması gerekmektedir. Ancak TCK m. 184/3 hükmü ticari nitelikte faaliyet gösteren işletmeler için ceza öngörmemiştir.⁸⁸

İmar kirliliğine neden olma suçunun konusu özel mülkiyete tabi yapılar olabileceği gibi, mülkiyeti kamuya ait yapılar da olabilir.⁸⁹ Zira İmar Kanunu'na göre kamuya ait yapılar için ruhsat alınmasına ilişkin bir istisna getirilmemiştir. Bununla birlikte İmar Kanunu m. 26 hükmünde kamu tarafından yapılacak binalarla ilgili olarak avan projeye⁹⁰ göre ruhsat verileceği düzenlenmiştir. Bu kanun maddesinde kamu binaları için herhangi bir istisna getirilmediği görülmektedir. Kamu kurumları da gerçek kişiler gibi yapı ruhsatıyesini almak zorundadırlar. Fakat yapı ruhsatıyesini alma noktasında gerçek kişiler İmar Kanunu m. 22/1 hükmündeki belgeleri idareye vermek zorunda olup, kamu tüzel kişiler tarafından yapılacak olan kamu binaları için avan projeye göre ruhsat verileceğinden dolayı m.22 hükmündeki belgeleri sunmak zorunda değildirler.⁹¹

3.1.3.1.2. Fail

Türk Ceza Kanunu'nun m. 184/1 hükmüne göre işlenen suçun faili, ruhsatsız veya ruhsata aykırı bina yapan yahut yaptıran kişi veya kişilerdir. Gerekçede, inşa faaliyetlerinin yapımı aşamasında kontrol ve denetim hizmeti sağlayan teknik kişilerin de suçtan fail olarak sorumlu tutulduğu belirtilmiştir. Öğretide, gerekçede belirtilen ifadenin kanunilik ilkesini ihlal ettiği gerekçesiyle kontrol ve denetim hizmeti sağlayan teknik kişilerin suçun faili olarak kabul edilmeyeceği ileri sürülmektedir.⁹² Söz konusu fıkrada bina yapandan ayriyeten bahsedildiğinden usta, kalfa, işçi ve çırak gibi bina yapımında fiilen çalışan kişiler, binanın ruhsatsız yahut ruhsata aykırı yapıldığını bilmeleri halinde fail olarak kabul edileceklerdir. Aksi durumda bahsi geçen kişilerin

⁸⁷ Aygörmez Uğurlubay, s.534.

⁸⁸ Ceyhan, s.96.

⁸⁹ Kaplan, s. 176.

⁹⁰ Avan proje, esas proje hakkında fikir veren bir taslak niteliğindedir.

⁹¹ Karavelioğlu, s. 1102.

⁹² Ali Kemal Yıldız, “İmar Kirliliğine Neden Olmak Suçu”, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, S: 2, 2004, s.293.

sorumluluğu söz konusu değildir.⁹³ Örneğin bina yapan bir müteahhit, bina inşa etme sürecinde inşa faaliyeti boyunca çalışacak işçisinden bina yapılırken hangi ürünlerin kullanılacağına inşanın ne zaman biteceğini, yapının hukuka aykırı olup olmadığını bilen kişidir. Fakat çimento işleriyle ilgilenen işçinin müteahhittin bildiği konuları bilmesi beklenemez. Bu sebepten ötürü bina yapan herkes bu suçun faili olarak değerlendirilemez.⁹⁴ Kanımızca, bina yapımında fiilen çalışan kişilerin suçun manevi unsurunu oluşturan kast ile hareket etmeleri gerekmektedir. Yani yapılan binanın ruhsata aykırı veya ruhsatsız olduğunu bilmeleri gerekmektedir. Zira bilmedikleri takdirde suçun manevi unsurları oluşmadığından bu kişiler açısından suç oluşmayacaktır.

Türk Ceza Kanunu’nu m. 184/1 hükmüne baktığımızda sadece bina yapan ve yaptıran sorumlu olacağından ruhsatsız ve ruhsata aykırı bulunan binayı kullanan, devralan veya kiralayan kişi bu suçun faili olmayacaktır.⁹⁵

Türk Ceza Kanunu’nun m. 184/2 hükmünde kişinin fail olarak kabul edilebilmesi açısından öğretide farklı görüşler bulunmaktadır. İlk görüşe göre, telefon, elektrik, su dağıtım şirketlerinde çalışanlar gibi, bunların şantiyede kullanılmasını sağlayan herhangi bir kişi de suçun faili olabilir. İkinci görüşe göre ise, TCK m. 184/2 hükmündeki suç, yalnızca özel sorumluluk altında olan kişiler tarafından işlenen özgü suçlardan kabul edilir. Fakat söz konusu bu kişiler kamu görevlisi olmayıp; söz konusu işlemlerde onay/imza ve kontrol yetkisine sahip kişiler de olabilir.⁹⁶ Kanımızda TCK m.184/2 hükmünün lafzında da anlaşılabacağı üzere “müsaade eden” kişiden bahsedildiği için sadece elektrik, su veya telefon bağlantısının yapılmasına müsaade edebilecek yetkili kişilerce işlenebilir.

Türk Ceza Kanunu’nun m. 184/3 hükmünde yer alan suçun faili, yapı kullanma izni alınmamış binalarda sınai faaliyetin icrasına müsaade eden kişi veya kişilerdir. Sınai faaliyetin icrasına müsaade etme yetkisi bulunmayan kişi suçun faili olamaz.⁹⁷ Burada dikkat edilecek olan husus failin yetkili bir kişi veya kişiler olması

⁹³ Osman Yaşar/ Hasan Tahsin Gökcan/Mustafa Artuç, *Yorumlu – Uygulamalı Türk Ceza Kanunu*, Cilt:4, Ankara, s.5067.

⁹⁴ Sezer/Kalkan/Şahin, s.212-213.

⁹⁵ Çelik/Altıparmak, s.80.

⁹⁶ Ceyhan, s. 91.

⁹⁷ Yıldız, s.294.

gerekmektedir. Yetkisinde olmayan bir denetimde ortaya çıkmış olan bir durumu bildirmeyen kişinin failliğinden bahsedilemez. Belediyeler başta olmak üzere, İl Sağlık Müdürlüğü, Tarım İl Müdürlükleri personelleri fail olabilirler.⁹⁸

Ruhsatı düzenleme ve imzalama yetkisine sahip olan sınai faaliyetin icrasına müsaade edebilecek kişilerdir. Asli sorumluluk ruhsatı düzenleyen kişiye aittir. Fakat ruhsat farklı bir kişi tarafından da imzalanmadan geçerli olmayacaktır. Bu noktada ruhsatı düzenleyen ve imzalayan kişiler faildir.⁹⁹

3.1.3.1.3. Mağdur

Ceza hukukunda mağduru bulunmayan suç olmayacağı kabul edilmekle birlikte, mağdurun belirli bir kişi olarak saptanamadığı suçlar da vardır.¹⁰⁰ İmar kirliliğine neden olma suçu TCK'da çevreye karşı işlenen suçlar bölümünde düzenlendiğinden, suçun mağduru belirli bir kişi değil, haksızlığa uğrayıp menfaatleri ihlal edildiğinden sağlıklı ve estetik bir çevrede yaşama hakkı bulunup toplumda yaşayan herkeştir.¹⁰¹

Yargıtay'ın imar kirliliğine neden olma suçunda idarenin de suçtan doğrudan zarar gören olarak davaya katılma hakkının olduğu yönünde yerleşik içtihatları vardır. Bu doğrultuda belediyeler de imar kirliliğine neden olma suçunun suçtan zarar göreni olarak kabul edilir.¹⁰² Suçtan zarar gören sadece ilgili idare değil aynı zamanda hukuka aykırı olarak inşa edilen bina yüzünden haklı menfaati ihlal edilen manzarası kapanan kişilerde olabilir.¹⁰³

⁹⁸ Çelik, Altıparmak, s. 83.

⁹⁹ Sezer/Kalkan/Şahin, s. 232.

¹⁰⁰ İzzet Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Seçkin Yayınları, 6. Baskı, Ankara, 2011, s.206.

¹⁰¹ Yılmaz, *Çevre Hukuku Bağlamında Türk Ceza Kanunundaki Çevre Suçları*, s. 176.

¹⁰² Yargıtay 4. Ceza Dairesinin 2014 yılında vermiş olduğu bir kararda belediyenin imar kirliliğine neden olma suçunun mağduru ve suçtan zarar göreni olduğu, bu sebepten ötürü CMK m. 233 ve 234 hükümleri uyarınca kovuşturma evresinde sahip olduğu davaya katılma ve haklarını kullanabilmesi için davadan haberdar edilmesi gerektiği halde haberdar edilmeden davaya devam edilmesi hatalıdır. Y 4.CD , 19/03/2014 T, 2013/28923 E, 2014/8224 K, www.legalbank.net, Erişim Tarihi: 08/04/2020

Yine Yargıtay'ın 2014 tarihinde vermiş olduğu bir karara göre belediyenin, imar kirliliğine neden olma suçunun zarar göreni olduğu, bundan dolayı CMK'nın m. 233 ve 234 hükümleri uyarınca kovuşturma aşamasında sahip olduğu davaya katılma ve öteki haklarını kullanabilmesi için duruşmadan haberdar edilmesi gerektiği bunun aksine haber edilmeden duruşmalara devam edildiği bozmayı gerektirmiştir. Y 4. CD, 28/10/2014 T, 2013/21634 E, 2014/30779 K, www.kazanci.com, Erişim Tarihi : 05/04/2020

¹⁰³ Meltem Ulakçı Varol, "İmar Kirliliğine Neden Olma Suçu", Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Kasım 2019, s. 90.

3.1.3.1.4. Hareket

Türk Ceza Kanunu'nun m. 184/1 hükmünde düzenlenen suçla, yapı ruhsatı alınmadan ya da var olan ruhsata aykırı bir şekilde bina yapmak ya da bina yaptırmak fiilini yasaklanmaktadır. Ancak bu hükmün 4. fıkrası göz önünde bulundurulduğunda, bu eylem yalnızca belediye sınırları içerisinde ya da özel imar rejimine dahil olan yerlerde gerçekleştirildiğinde suç niteliğinde kabul edilmektedir. Bu suç seçimlik hareketli bir suç olduğundan hükümde düzenlenmiş eylemlerden birini veya hepsini gerçekleştirmesi ile birlikte suç meydana gelecektir.¹⁰⁴

Türk Ceza Kanunu'nun m. 184/1 hükmünde ruhsatsız ya da ruhsata aykırı olarak bina yapılması suçun hareket unsurunu oluşturmaktadır. Ancak bunun yanında binanın yapı ruhsatı olup kullanma iznine aykırı olarak kullanılması bu fıkra kapsamında bir suç olarak kabul edilmeyecektir. Uygulamada sıklıkla karşılaşılan bina içerisinde yapılan değişiklikler, balkonun kapatılması vs. gibi fiiller binanın hacmini arttırmadığı sürece imar kirliliğine neden olma suçunu oluşturmamaktadır. Bu doğrultuda ruhsatsız yahut ruhsata aykırı olarak yapılmış bahçeler, havuzlar, istinat duvarları, iskeleler, köprüler, tüneller, rıhtımlar, yollar ve benzer yapılar suç kapsamında değerlendirilmez. Dolayısıyla bina kavramını kapsamayan ruhsatsız veya ruhsata aykırı yapılar yapan kişiler cezalandırılmamakta bu da eşitlik ilkesine zarar vermektedir.¹⁰⁵ Kanımızca mevcut düzenlemede sadece bina denilmesi suçla korunan hukuki değer insanların sağlıklı ve dengeli bir çevre hakkını zedelemektedir. Çünkü çevre kirliliğine sadece binalar sebebiyet vermemektedir. Ruhsata aykırı yapılmış bina vasfına ulaşmayan yapılarda çevreye zarar vermektedir. Çevrenin korunması için böyle bir ayırım yapılması hatalıdır.

Ancak 3194 Sayılı İmar Kanunu'nun m. 21/2 hükmüne göre, ruhsatı alınmış yapılarda değişiklikler yapılması da, yeniden ruhsat alınmasına bağlıdır. Dolayısıyla ruhsata uygun olarak inşa edilmiş bir binada yapılacak herhangi bir değişiklik için yapı ruhsatı bulunması zorunludur. Ancak İmar Kanunu'ndan farklı olarak TCK m. 184/1'de suç olarak tanımlanan eylem, yapı ruhsatı alınmaksızın ya da ruhsata aykırı bir şekilde

¹⁰⁴ Kayıhan İçel, Füsün Sokullu Akıncı, İzzet Özgenç, Adem Sözüer, Fatih S. Mahmutoglu, Yener Ünver, *Suç Teorisi*, Beta Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, Ekim 2004, s.65.

¹⁰⁵ Giyik, s.77.

bina yapılması şeklinde ifade edildiğinden, suçun meydana gelebilmesi için binada yapılacak değişikliğin de bina vasfına ulaşması gerekir.¹⁰⁶

Türk Ceza Kanunu'nun m. 184/6 hükmünde 12 Ekim 2004 tarihinden önce yapılmış binalarda TCK m. 184/2-3 fıkralarında uygulanmayacağı düzenlenmiştir. TCK m. 184/1 hükmü açısından ise bir düzenleme olmadığından 12 Ekim 2004 tarihinden önce ruhsata aykırı veya ruhsatsız bir şekilde yapımına başlanılmış olup bu tarihten sonrada devam eden inşai faaliyetler açısından suç oluşmaktadır.¹⁰⁷

Yargıtay içtihatlarında imar kirliliğine neden olma suçunda suç tarihinin belirlenmesi açısından keşif yapıp yapılmadığı, elektrik, su gibi diğer aboneliklere bakılması ve numarataj belgeleri getirilerek bilirkişi raporu alınması gerektiği ifade edilmektedir.¹⁰⁸

Türk Ceza Kanunu'nun m. 184/2 hükmüne göre ruhsatsız olarak kurulan şantiyeye elektrik, su veya telefon bağlantısı yapılmasına izin verilmesi imar kirliliğine

¹⁰⁶ Yargıtay 4. Ceza dairesinin 2014 yılında verdiği bir karara göre somut olayda, her ne kadar etrafı açık pergolelerin bina kapsamında kalmadığı anlaşılmakta ise de, belediye ekiplerince yıkılarak eski hale getirilen ve kat kaloriferi için yapılan depo niteliğinde kapalı alanın bina vasfında olduğu, ilave kullanım alanı kazandırdığı ve yapılmasının ruhsata tabi olduğu hususları gözetilmeden, yerinde olmayan gerekçe ile yapı olduğu kabul edilerek beraat kararı verilmesi hatalı bulunmuştur. Y 4.CD, 14/01/2004 T , 2013/24400 E, 2014/413 K ,

¹⁰⁷ Yargıtay 4. Ceza Dairesi'nin 2014 tarihinde vermiş olduğu farklı bir kararda da failin tek katlı yapısını 2002 tarihinde yapmaya başladığı maddi imkânsızlıklar nedeniyle yapının inşasına 12/10/2004 tarihinden sonra da devam edip 2009 yılında tamamladığını ikrar etmesi, bilirkişi raporlarının da bu yönde olduğundan dolayı imar kirliliğine neden olma suçunun oluşması gerekirken beraat kararı verilmesi bozmayı gerektirmiştir. Y 4. CD, 15/09/2014 T, 2013/7266 E, 2014/25526 K, www.kazanci.com, Erişim Tarihi: 05/04/2020

¹⁰⁸ Yargıtay 4. Ceza Dairesi'nin 2014 yılında vermiş olduğu bir kararda suç tarihinin belirlenmesi açısından mahkemece keşif yapıp, varsa elektrik, su gibi abonelik sözleşmeleri ve numarataj belgeleri getirtilerek bilirkişiden rapor alınması gerekirken gerekli araştırmaların yapılmaması sonucu mahkumiyet hükmü kurulması hatalı bulunmuştur. Y 4.CD. 29/04/2014 T, 2013/40736 E, 2014/14085 K , www.kazanci.com, Erişim Tarihi: 17/01/2020

Yine Yargıtay 4. Ceza Dairesi'nin 2014 yılında vermiş olduğu farklı bir kararda failin suça konu yapıyı 2000 yılında yaptığını ve failin yapının bulunduğu yerin o tarihte köy olarak geçtiği yönünde savunma yapması, 2012 tarihli bilirkişi raporunda davaya konu yapının henüz yapılmamış olduğunun belirtilmesi karşısında, TCK m.184 hükmünün 12.10.2004 tarihinde yürürlüğe girmesi karşısında yapının belediye tarafından yıkıldığı, kaçak yapının hangi tarihte bitirildiği konusunda kolluk araştırması yaptırılması, varsa elektrik, su, telefon aboneliklerinin hangi tarihte alındığının araştırılması, binaya ilişkin numarataj belgesi ile emlak vergisi kayıtlarının araştırılması, gerekirse komşu binalarda oturanların tanık sıfatıyla dinlenip binanın yapım tarihinin tereddüt kalmayacak şekilde tespit edilmesi ve TCK'nın m. 184/4 hükmünün "Üçüncü fıkra hariç, bu madde hükümleri ancak belediye sınırları içinde veya özel imar rejimine tabi yerlerde uygulanır." hükmü uyarınca suça konu yer mücavir alanda ise anılan hükmün birinci fıkrasındaki imar kirliliğine neden olma suçunun oluşmayacağı gözetilerek anılan yerin suç tarihi itibarı ile mücavir alanda kalıp kalmadığı ya da özel imar rejimine tabi yerlerden olup olmadığı araştırılıp, tüm kanıtlar birlikte değerlendirilerek sonucuna göre sanığın hukuki durumunun belirlenmesi gerekirken, eksik kovuşturma ve yetersiz gerekçeyle mahkumiyet kararı verilmesi bozmayı gerektirmiştir. Y. 4 CD, 25/11/2014 T, 2013/20776 E, 2014/33918 K, www.kazanci.com , Erişim Tarihi: 03/04/2020

neden olma suçunu oluşturmaktadır. Ancak bina tamamlandıktan sonra yıkılan şantiye için önceden temin edilmiş bu ihtiyaçlardan binada yararlanılmaya devam edilmesi halinde, TCK’da böyle bir suç düzenlenmediğinden herhangi bir yaptırım söz konusu olmayacaktır. Diğer yandan bu hükümde bağlanmasına müsaade edilen hizmetlerin sınırlı sayıda gösterilmesi caydırıcılık noktasında yetersiz kalabilir. Zira hükümde sayılan hizmetlerin sınırlı sayıda sayılması yerine kapsamlı bir düzenleme yapılması suçun caydırıcılığını olumlu yönde etkileyecektir.

Türk Ceza Kanunu’nun m. 184/3 hükmünde suç, yapı kullanma izni verilmemiş binalarda sınai faaliyetin yapılmasına müsaade edilmesiyle meydana gelmektedir.¹⁰⁹ Bu sebeple suç, öğretide şekli suç olarak nitelendirilmektedir.¹¹⁰

Türk Ceza Kanunu’nun m. 184/3’te TCK m. 184/1-2 hükümlerinden farklı olarak, yapılan sınai faaliyetlerin belediye sınırları içinde yahut imar rejimine tabi olan yerlerde icra edilmesi gerekmez. Fakat bahsi geçen sınai faaliyetin icra edilmesi için izin bulunması gerekir. TCK m. 184/3 hükmündeki suçun meydana gelmesi için, sınai faaliyete müsaade edilmesi yeterlidir. Bu sınai faaliyetin icra edilmiş olmasının bir önemi yoktur.¹¹¹ Kanımızca müsaade eden kişinin yanında sınai faaliyeti icra eden kişilerinde cezalandırılması alınması gerekir. Bu düzenleme bu haliyle ceza adaleti sistemine aykırılık taşımaktadır.

3.1.3.1.5. Netice

Hareket ile fiil arasında bağlantı kurulmasıyla suçun maddi unsurları tamamlanmış olur. İmar kirliliğine neden olma suçunda düzenlenen haksız eylemlerden dolayı fail hakkında cezaya mahkum edilebilmesi için, failin kanun düzenlenmiş ve suç olarak tanımlanan imar kirliliğine neden olma suçunu işlemesi gerekmektedir. Yani failin olumsuz bir davranışının sonucu olarak bu davranışın dış dünyaya yansıyor bir değişiklik olması gerekmektedir. Meydana gelen bu değişiklik failin olumsuz hareketi

¹⁰⁹ Mustafa Artuç, *Türk Ceza Kanunu Açıklamalı*, Adalet Yayınevi, 4. Baskı, Ankara, 2018, s.976.

¹¹⁰ Zeki Hafızogulları/Muharrem Özen, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler Topluma Karşı Suçlar*, Us-A Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara, Ağustos 2012, s. 71.

¹¹¹ Mine Arısoy, “5237 Sayılı Türk Ceza Kanununda İmar Kirliliğine Neden Olma Suçu”, Terazi Aylık Hukuk Dergisi, S: 13, 2007, s. 100.

arasında nedensellik bağı bulunmak zorundadır. Dolayısıyla hareket ile netice arasında nedensellik bağı bulunmak zorundadır.¹¹²

Suç için kanunda öngörülen fiille gerçekleştirilen sonuca netice denir. TCK m. 184 hükmüyle düzenlenen imar kirliliğine neden olma suçunda neticenin meydana gelmesi açısından öğretide farklı görüşler mevcuttur.

Bir görüş tarafından suçun meydana gelmesi bakımından binanın yapımına yönelik inşaat faaliyetine başlanmasının yeterli olacağı yani binanın tamamlanmasının gerekmediği öne sürülürken¹¹³, diğer bir görüşe göre suçun oluşması için binanın tamamlanmış olması gerekmektedir.¹¹⁴

İmar kirliliğine neden olma suçu çevre kirliliğine neden olunmasına engel olabilmek amacıyla düzenlenmiştir. İnşa edilecek yapıların çevre kirliliğine neden olmaması için önceden belirlenmiş olan usullere göre ve ilgili makamlardan izin almak suretiyle inşa eylemlerine başlanmalıdır. Suçun meydana gelmesi için inşaat faaliyetlerinin tamamlanmasının değil de yalnızca başlanılmasını yeterli gören görüş, bu cezai hüküm ile imar mevzuatına aykırı bir şekilde bina inşa edilmesinin yasaklanmasıyla çevre kirliliğinin önlenmesini vurgulamıştır.¹¹⁵ Yargıtay'ın yerleşik içtihatları ise bu görüş ile paralel olup suç inşaatın başlanmasıyla birlikte tamamlanacağı yönündedir.¹¹⁶

Türk Ceza Kanunu'nun m. 184/2 hükmündeki suç bakımından elektrik, su veya telefon bağlantısının yapılıp çalışır duruma getirilmesiyle suç tamamlanmış sayılır.¹¹⁷ Yani kullanmaya uygun bir bağlantı sağlandığı anda suç meydana gelir.¹¹⁸ Burada kurulan bağlantının kullanılıp kullanılmadığının önemi yoktur, önemli olan bağlantının kullanılabilir durumda olmasıdır.

Türk Ceza Kanunu'nun m. 184/3 hükmünde yapı kullanma izni almadan bir sınai faaliyetin icrasına izin verilmesini farklı kişiler açısından değerlendirdiğimizde,

¹¹² Haşiloğlu, s. 125.

¹¹³ Yaşar/Gökcan/Artuç, s.5070.

¹¹⁴ Nezih Sütçü, "İmar Kirliliğine Neden Olma Suçunun Tahlili (5237 Sayılı TCK Md. 184)", Legal Hukuk Dergisi, Sayı.27, 2005, s.981, Aygörmez Uğurlubay, s.520.

¹¹⁵ Ayhan Önder, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Beta Yayınları, Cilt I, Nisan 1991, s.97.

¹¹⁶ Y 4.CD, 02/07/2013 T, 2012/23458 E, 2013/20803 K, Y 4.CD, 10/11/2008 Tİ 2006/10351 E, 2008/20186 K, www.kazanci.com, Erişim Tarihi: 27/03/2020

¹¹⁷ Artuç, s.976.

¹¹⁸ Aygörmez Uğurlubay, s. 529.

İzni verecek fail açısından izin için gerekli olan ruhsat hazırlanmakla, diğer fail açısından ise bu oluşturulan ruhsatı imzalamakla suç tamamlanmış sayılır.¹¹⁹

3.1.3.2. Suçun Manevi Unsuru

İmar kirliliğine neden olma suçu, kasten işlenebilen bir suç niteliğindedir. Bu bağlamda bu suçun sübut bulması için fail eylemini gerçekleştirdiği sırada, suçun maddi unsurlarını ve bunun doğuracağı sonuçları bilerek ve isteyerek hareket etmelidir. Bu açıdan bir değerlendirme yapıldığında manevi unsur kapsamında fail, yapı ruhsatiyesi alınmadan veya ruhsata aykırı olarak bina yapılmasının ya da yaptırılmasının TCK m. 184 hükmü gereğince imar kirliliğine neden olma suçunu meydana getirdiğini bilmelidir. Suçun bilme unsurunun ne olduğu suçun kapsamına göre değişmektedir. Suçun kanuni tanımına bakıldığında, failin icrasını yönelttiği şeyin ruhsatsız veya ruhsata aykırı bir binanın inşası olduğu ve bunun imar kirliliğine, topluma zarar vereceğini bilmesi gerekmektedir. Yani failin imar kirliliğine neden olma suçunun hukuka aykırı olduğunu tüm unsurlarıyla bilmesi gerekmektedir. Suçun taksirle meydana gelmesi olası değildir. Zira suçun taksirli hali TCK'da düzenlenmemiştir. Suçun doğrudan kastla işlenebilmesinin yanında Aygörmez Uğurlubay'a göre olası kastla da işlenebilmesi mümkündür.¹²⁰ Failin imara aykırı bir yapının olacağını öngörmesine rağmen binayı yapmaktan vazgeçmemesi durumu suçun olası kastla işlendiğine örnek gösterilmiştir.¹²¹ Kanımızca bu suçun olası kastla işlenemez. Ruhsata aykırı veya ruhsat olmadan yapılan binanın fail tarafından öngörülememesi durumu beklenemez. Zira fail suçu ancak doğrudan kastla işlenebilir.

Türk Ceza Kanunu'nun m.184/1 hükmüne bakıldığında failin yaptığı yapının ruhsatsız veya ruhsata aykırı olduğunu, 2. fıkrasına bakıldığında bağlantı yapılacak şantiye binasının ruhsatsız veya ruhsata aykırı olduğunu, 3. fıkrasına bakıldığında yapı kullanma izninin alınmamış olduğunun bilinmesi gerekir. Aksi durumda failin kasten davrandığından ve suç oluşturduğundan bahsedilemez.

Türk Ceza Kanunu'nun m.184/1 hükmüne bakıldığında binayı yapanın, binanın ruhsata aykırı olduğunu bilmesine rağmen; bina yapımına devam etmesi durumunda

¹¹⁹ Sezer/Kalkan/Şahin, s. 233.

¹²⁰ Aygörmez Uğurlubay, s.519.

¹²¹ Yıldız, s.296.

suçun meydana geldiği kabul edilir. TCK m. 184/2-3 hükümlerinde, yapı ruhsatı yahut kullanma izninin alınmadığını gördüğü ancak yine de fiilini sürdürmesi durumunda, suçun kasten işlendiği kabul edilir.¹²²

3.1.3.3. Hukuka Aykırılık Unsuru

Bir suçun cezalandırılabilmesi için kanuni bir dayanaktan yoksun bir eylem neticesinde meydana gelmiş olması gerekmektedir. Bunun yanında herhangi bir hukuka uygunluk sebeplerinin varlığı halinde suça ilişkin fiil bakımından faile CMK 223/2-d fıkrası gereği beraat kararı verilir.

İlgili kişinin rızası bakımından söz konusu suç, “Topluma Karşı Suçlar” arasında düzenlendiğinden, yani bireysel değerleri koruma amacıyla değil de çevreyi koruma amacı içerisinde olduğundan dolayı hukuka uygunluk sebebi olarak kabul edilemez.¹²³ Bu sebeple mülküne ruhsatsız veya ruhsata aykırı bina yapılmasına malik kişinin rıza göstermesi, bina yapanın eylemini hukuka uygun duruma getirmez.¹²⁴

Bir diğer değinilmesi gereken konu ise amirin emridir. Her ne kadar eylemin koşullarının uygun görülmesi durumunda amirin emrini yerine getirme şeklinde hukuka uygunluk sebebinin mümkün olduğuna ilişkin görüş ileri sürülse de,¹²⁵ amirin verdiği emrin konusunun suç teşkil etmesi halinde emrin yerine getirilmesi hukuka uygunluk sebebi sayılmayacağından bu görüş eleştirilmektedir.¹²⁶ İmar kirliliğine neden olma suçu bakımından amirin emri TCK m. 184/2-3 hükümleri bakımından hukuka uygunluk sebebi olarak sayılmamaktadır.¹²⁷ Bu hükümlerde müsaade etme şeklinde verilmiş bir emrin konusu suç teşkil ettiği için emri yerine getiren kişi açısından herhangi bir hukuka uygunluk sebebi oluşmayacaktır.¹²⁸

Türk Ceza Kanunu m. 26 hükmüne göre “Hakkını kullanan kimseye ceza verilmez.” İmar kirliliğine neden olma suçu bakımından hakkın icrası hukuka uygunluk sebebi olarak sayılamaz. Bu suçta mağdur tek bir kişi olmayıp toplumda yaşayan

¹²² Yıldız, s.296.

¹²³ Aygörmez Uğurlubay, s.520

¹²⁴ Giyik, s.94. , Aygörmez Uğurlubay, s. 520.

¹²⁵ Yılmaz, *Çevre Hukuku Bağlamında Türk Ceza Kanunundaki Çevre Suçları* , s. 190-197.

¹²⁶ Giyik, s.94.

¹²⁷ Giyik, s.94

¹²⁸ Ulakçı Varol, s. 111.

herkesin hakkı olduğu için tek bir kişinin bu hakkını kullanması hukuka uygunluk sebebi sayılamaz.¹²⁹

3.1.4. Suçun Özel Görünüş Şekilleri

3.1.4.1. Teşebbüs

Ceza hukuku, toplum düzeninin korunması amacıyla suç yolunda (iter criminis) ilerleyen failin fiiline bir noktadan itibaren müdahale ederek yaptırıma tabi tutar. Düşünce aşaması ve kural olarak hazırlık aşaması failin özgürlük alanıdır. Fail teşebbüs düzenlemesi ile icra hareketlerine başladığı an ceza hukukunun müdahale alanına girer. Bir eylem ancak hazırlık hareketi boyutunu aşarak icra hareketi niteliğine ulaştığında ve ancak suç tamamlanamadığında teşebbüs aşamasında kalmış olur ve cezalandırılır.¹³⁰

Ceza hukuku, failin fiiline yalnızca suça ilişkin eylem tamamlandığında değil, suçun icra hareketlerine başlanması aşamasında da müdahale eder. Bu açıklamadan bahisle failin işlemeye yöneldiği ve ancak elinde olmayan sebeplerle neticelendiremediği eylem de cezalandırılmaya tabidir.¹³¹ Buna ilişkin düzenleme TCK m. 35 hükmünde teşebbüs başlığı altında düzenlenmiştir. Maddeye göre kasten işlenebilen suçun eyleme dökülmesine ilişkin icrai hareketlere başlanılmış olmasına karşın, failin kendisinden değil de dış sebeplerden kaynaklı olarak suçu tamamlayamaması halinde fail teşebbüsten sorumlu tutulacaktır.¹³²

Türk Ceza Kanunu'nun m. 184/1 hükmündeki suç bakımından teşebbüs hükümlerinin uygulanıp uygulanmayacağına ilişkin farklı görüşler bulunmaktadır. Öğretideki ağırlıklı görüş, söz konusu fıkra hükmündeki suça teşebbüsün mümkün olmadığı yönündedir¹³³. Diğer görüş ise, bu suça ilişkin olarak Kanun'da teşebbüs kurallarının uygulanmasına engel olacak ayrıca bir hükmün bulunmadığını ileri sürerek teşebbüs hükümlerinin uygulanmasının mümkün olduğunu savunmaktadır.¹³⁴ Yargıtay

¹²⁹ Ulakçı Varol, 114.

¹³⁰ Merve Yiğit, "Suça Teşebbüsün Objektif Unsuru Olarak İcra Hareketlerine Başlama ve Uygulama Sorunları" İzmir Barosu Dergisi, Mayıs 2018, s. 45.

¹³¹ Adem Sözüer, *Suça Teşebbüs*, Kazancı Yayınevi, 1. Baskı, İstanbul, 1994, s.45-46.

¹³² TCK m.35/1: "Kişi, işlemeyi kastettiği bir suçu elverişli hareketlerle doğrudan doğruya icraya başlayıp da elinde olmayan nedenlerle tamamlayamaz ise teşebbüsten dolayı sorumlu tutulur."

¹³³ Çelik/Altıparmak, s. 97; Arısoy, s. 98; Kalabalık, s. 631.

¹³⁴ Necati Meran, "İmar Kirliliğine Neden Olma Suçu Üzerine Bir İnceleme", Terazi Aylık Hukuk Dergisi, S: 29, 2009, s.181.

içtihatları göre suçun binanın yapım aşamasına başlanmasıyla oluşacağı yönünde olduğundan dolayı bu suça teşebbüs mümkün değildir.¹³⁵ Kanımızca suçun kanuni tanımındaki unsurlarının gerçekleşmesi için binanın tamamlanmasını beklemek Anayasa m. 56 ile güvence altına alınan herkesin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkını zedeler. Yapılacak bina için inşaat temelinin atılmasıyla zaten imar kirliliğine sebebiyet verilmiştir. Bu suçta teşebbüs hükümlerinin uygulanmaması doğru bir yaklaşımdır. Zira temeli atılan bina için teşebbüs hükümlerinin uygulanması suçla mücadelede olumsuz bir tutum olacaktır.

Suçun oluşabilmesi için binanın tamamlanması gerektiğini öne süren görüşler açısından bir değerlendirme yapıldığında, bina İmar Kanunu'nda belirtilen tanıma uygun biçimde tamamlanana kadar icrai hareket devam etmektedir. Bu zaman süresince fiilin icrasına son verilmesi neticesinde de eylemden söz edilebilecektir. İmar Kanunu'nun m. 32/1 hükmünde düzenlendiği şekilde¹³⁶, ruhsatsız ya da ruhsata aykırı bir şekilde bina inşasına devam edildiği sırada, ilgili kişiler tarafından bahsi geçen inşaatın ruhsata aykırı ya da ruhsatsız bir şekilde yapıldığının tespiti halinde, inşa edilen yapının mühürlenerek inşasının durdurulacağı belirtilmektedir. Böyle bir durumda inşa eyleminin, failinden kaynaklanmayan sebeplerle tamamlanamaması halinde suç teşebbüs aşamasında kalır. Ancak icra meydana getirilmeden bu konudan söz edebilmek için öncelikle inşasına başlanan yapının, bina özelliğini kazanmaya yönelik bir şekilde inşa edildiğini açıkça belirtmek gereklidir.¹³⁷

Öğretide genel olarak TCK m. 184/2-3 hükümlerinin teşebbüse elverişli olduğu kabul edilmektedir. TCK m. 184/2 bakımından şantiyeye su, elektrik veya telefon

¹³⁵ Y 4. CD, 04.05.2011 T, 2009/8715 E, 2011/6187 K 'den aktaran Suzan Aslan, *İmar Kirliliğine Neden Olma Suçu (TCK m. 184)*, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2019, s.90. "Sanığın ruhsatlı olan zemin ve birinci katının üzerine yapı ruhsatiyesi almadan ikinci katının betonarme kolon ve kirişlerinden bazılarının betonunu döktüğü ve tuğla duvarlarını kısmen ördüğünün kabul edilmesi karşısında TCK 184/1'de tanımlanan imar kirliliğine neden olma suçunun oluşması için bina yapılmasına yönelik inşa faaliyetine başlanması yeterli olup, sanık tarafından inşaatı sürdürülen yapının, insanların oturmalarına yarayan konut niteliğinde olduğu ve dolayısıyla 3194 sayılı Kanunun 5'inci maddesinde tanımlanan bina kapsamında kaldığı açık olduğu halde, yapılan imalatların –bina tarifine uymayan- yapı niteliğinde kaldığından bahisle yerinde görülmeyle gerekçe ile beraat kararı verilmesi bozmayı gerektirmiştir."

¹³⁶ İmar Kanunu m.32/1: "Bu Kanun hükümlerine göre ruhsat alınmadan yapılabilecek yapılar hariç; ruhsat alınmadan yapıya başlandığı veya ruhsat ve eklerine aykırı yapı yapıldığı ilgili idarece tespiti, fenni mesulce (...) tespiti ve ihbarı veya herhangi bir şekilde bu duruma muttali olunması üzerine, belediye veya valiliklerce o andaki inşaat durumu tespit edilir. Yapı mühürlenerek inşaat derhal durdurulur."

¹³⁷ Meran, 5237 Sayılı TCK'da İmar Kirliliğine Neden Olma , s.88.

bağlantısı yapılmasına müsaade edilmesi için hazırlık hareketlerinin bittiği ve icrai hareketlerine başlanıldığı zaman suça teşebbüs söz konusu olacaktır¹³⁸. TCK m. 184/3 bakımından ise suçun failinin suçu meydana getirmeye yönelik elverişli hareketlerinin başlamasıyla yani izin alınmak üzere kendisine başvurulmasını öğrendiği andan itibaren suça teşebbüs aşamasındadır.¹³⁹ Fakat aksi bir görüşe göre ise TCK m. 184/2 hükmündeki suçun tamamlanması için, bağlantının faal olması ve bağlantı yapılmış olması gerekmez. Çünkü söz konusu fıkra, bağlantının yapılması durumu değil, bağlantı yapılmasına izin verilmesi hali suç olarak tanımlanmıştır. Bu halde, bağlantının yapılmasına müsaade edilmiş ancak bağlantı yapılmamış dahi olsa suç tamamlanmış kabul edilir. Bu bağlamda söz konusu maddenin bahsi geçen fıkrasındaki suç, teşebbüse elverişli değildir.¹⁴⁰ Kanımızca TCK m. 184/2-3 hükümlerinde teşebbüs hükümlerinin uygulanmaması gerekmektedir. Zira kanunun lafzına baktığımızda cezalandırılan eylem “müsaade etme” olduğundan, bu eylem bölünemez niteliktedir.

3.1.4.2. İştirak

Bir kişi tarafından işlenilebilen bir suça, birden fazla kişinin çeşitli şekillerde fikir veya eylem birliği sağlayarak işbirliği yapmaları sonucunda failer arasında iştirakin varlığından söz edilir ve bu şekilde işlenen suçlara iştirak halinde işlenen suçlar denir.¹⁴¹ Buna göre iştirak halleri faillik, azmettirme ve yardım etme olarak üç şekilde düzenlenmiştir. Fail, suçun hukuki tanımındaki fiil üzerinde hakimiyet kuran ve hukuki tanımındaki haksızlığı gerçekleştiren¹⁴²(TCK m. 37); azmettiren, herhangi bir suç işleme hususunda henüz fikri olmayan kişiye suç işleme kararını verdiren (TCK m. 38)¹⁴³; yardım eden ise suç teşkil eden bir hareket veya neticeyi gerçekleştiren kişiye yaptığı katkılardan dolayı işlenen suçtan sorumlu tutulan kişidir.¹⁴⁴(TCK m. 39)

¹³⁸ Sezer/Kalkan/Şahin, s.224; Aygörmez Uğurlubay, s.529

¹³⁹ Sezer/Kalkan/Şahin, s.233; Aygörmez Uğurlubay, s.537

¹⁴⁰ Sezin Duygu Tuncer/Mithat Burak Başkale, “Çevre Ceza Hukukunda Zaman”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 65, Sayı: 4, 2016, s. 3702.

¹⁴¹ Hüsnü Aldemir, *Uygulayıcılar için Ceza Hukuku Genel Hükümler Rehberi*, Adalet Yayınevi, 1. Baskı, Ankara, Kasım 2019, s. 765.

¹⁴² Mahmut Koca/İlhan Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Seçkin Yayınları, 12. Baskı, Ankara, Eylül 2019, s.112.

¹⁴³ Koca/Üzülmüş, s. 483

¹⁴⁴ Mustafa Özen, *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Adalet Yayınevi, 1. Baskı, Ankara, Ekim, 2017, s.768

Türk Ceza Kanunu'nun m. 184/1 hükmü birden fazla kişi tarafından gerçekleştirilmesi halinde, bu kişilerin suçu iştirak halinde işledikleri kabul edilir.¹⁴⁵ Birden fazla kişinin bu suçu işlemesinin yanında diğer ve en önemli şart ise faillerin birlikte suç işleme iradelerine sahip olmalarıdır. İştirak iradesi olmadan birden fazla kişi bir suçu işlediğinde müstakil faillik söz konusu olacaktır. Fakat kanunda binayı yapan ve yaptıran kişinin eylemleri ayrı ayrı düzenlendiğinden dolayı binayı yapan kişiyle yaptıran kişinin iştirak halinde suçu işledikleri kabul edilmez.¹⁴⁶ Örneğin binanın inşa edilmesi için arsayı satın alan kişi, yani işin mali boyutunu karşılayan kişi bina yaptıran; binanın inşa kısmında yer alanlar ise bina yapan olarak suçun sorumlusu olacağından dolayı bu kişiler müsterek fail olamazlar.¹⁴⁷

Türk Ceza Kanunu'nun m. 184/1 hükmünde belirtilen ruhsatsız yahut ruhsata aykırı bina yapan veya yaptıranlar cezalandırıldığından dolayı binanın bitmesinin ardından kiracı olarak ruhsatsız yahut ruhsata aykırı yapılan binada oturan kiracılar imar kirliliğine neden olma suçundan sorumlu değildir.¹⁴⁸ Yine söz konusu maddenin bahsi geçen fıkrasıyla bağlantılı olarak kat karşılığında arsa satan kişiler de işlenen suçtan sorumludur. Arsa sahibi, arsasına ruhsatsız yahut ruhsata aykırı bina inşa edileceğini bilmesine rağmen, alacağı daire veya daireler için arsasını binayı yapacak kişiye verdiğinde, bina yaptıracak kişi konumuna geldiğinden dolayı TCK'nın 184/1 hükmünde tanımlanan suçtan sorumludur.¹⁴⁹

TCK m. 184/2-3 hükümlerinde belirtilen suçlar özgü suç niteliği taşıdığından, bu suçlar için ancak özel bir yükümlülük altında bulunan ve belli faillik özelliğini taşıyan kişiler fail durumundadır.¹⁵⁰ TCK m. 40/2 hükmü uyarınca, özgü suça iştirak eden diğer kişiler azmettiren veya yardım eden olarak ceza alacaklardır.¹⁵¹

¹⁴⁵ Yılmaz, *Çevre Hukuku Bağlamında Türk Ceza Kanunundaki Çevre Suçları*, s.183 ; Giyik, s.98.

¹⁴⁶ Yaşar/Gökcan/Artuç, s.5085-5086.

¹⁴⁷ Erhan Günay, *İmar Kirliliğine Neden Olma ve Bağlantılı Görev Suçları*, Seçkin Yayınları, 1. Baskı, Ankara, Ocak 2015, s. 35.

¹⁴⁸ Mustafa Ruhan Erdem, "Suçu Bildirmeme Suçu (TCK m. 278)", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı: 80, 2009, s. 112.

¹⁴⁹ Ceyhan, s. 99.

¹⁵⁰ Giyik, s.98.

¹⁵¹ Haşiloğlu, s 178.

3.1.4.3. İçtima

İçtima kapsamında suç tiplerine ait ayrı bir düzenleme yer almamaktadır. Bu kapsamda üzerinde durulması gereken bazı noktalar vardır. İlk olarak ruhsat olmadan ya da ruhsatın belirlediği koşullara aykırı bir şekilde inşaat faaliyetinde bulunma eyleminin sadece TCK m. 184 hükmüne göre değil, diğer bazı kanunlarda da suç olarak düzenlendiği bilinmelidir.

İmar kirliliğine neden olma suçu sonrasında işlenen mühür bozma eylemi sadece TCK m.184 hükmü kapsamına girmez. İki ayrı suç oluşacağından gerçek içtima hükümleri uygulanır.¹⁵²

İmar kirliliğine neden olma suçu kamu personeli tarafından ihmal suretiyle işlenmesi halinde TCK m. 184 hükmü TCK m. 257/2 hükmüne göre daha özel bir norm olduğundan sebeple kamu personeli TCK m.184 hükmü gereğince cezalandırılmalıdır.¹⁵³

İmar kirliliğine neden olma suçunun vuku bulmasından dolayı idari para cezası öngörülebilir. Ancak Kabahatler Kanunu m. 15/3 hükmü uyarınca bir eylem hem kabahat hem suç oluşturuyorsa böyle bir durumda sadece TCK m. 184 hükümlerinden ceza verilmesi gerekmektedir. İmar kirliliği suçunun yanında 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun m. 65/1-b hükmünde düzenlenen “*sit alanlarında geçiş dönemi koruma esasları ve kullanma şartlarına, koruma amaçlı imar planlarına ve koruma bölge kurullarınca belirlenen koruma alanlarında öngörülen şartlara aykırı izinsiz inşai ve fiziki müdahale yapmak veya yaptırmak*” suçu meydana

¹⁵² Yargıtay 4. Ceza Dairesi'nin vermiş olduğu bir kararda imar kirliliğine neden olma suçunun ruhsatsız inşaata başlanmasıyla oluşacağı, mühür bozma suçunun ise kaçak inşaatın mühürlenmesinden sonra mührün bozulduğu tarihte oluşacağı, bu sebeple fikri içtima hükümlerinin uygulanma olanağının bulunmadığı, failin eylemlerinin farklı tarihlerde iki ayrı suç oluşturacağı gözetilmeden davanın reddine karar vermiştir. Y 4.CD, 10/11/2008 T, 2006/10351 E, 2008/20186 K, www.kazanci.com, Erişim Tarihi: 16/03/2020

Yine Yargıtay 4. Ceza Dairesi'nin 2011 yılında vermiş olduğu bir kararda da mühür bozma suçu ile imar kirliliğine neden olma suçu toplumun farklı menfaatlerini korumaya yönelik olduğu, ruhsatsız olduğundan dolayı mühürlenene yapının fail tarafından mühürün kırılmak suretiyle inşaata devam edilmesi karşısında failin mühür bozma suçu yanında gerçek içtima kuralları gereğince imar kirliliğine neden olma suçundan da ceza alması gerekirken imar kirliliğine neden olma suçundan beraat kararı verilmesi bozmayı gerektirmiştir. Y 4.CD, 16/11/2011 T, 2009/18095 E, 2011/21317K, www.kazanci.com, Erişim Tarihi: 16/03/2020

¹⁵³ Aygörmez Uğurlubay, s.521

gelirse böyle bir durumda TCK m. 44 uyarınca fikri içtima uygulanır.¹⁵⁴ Yine aynı şekilde 2960 Sayılı Boğaziçi Kanunu m.18/1’de düzenlenen “Boğaziçi Alanında inşaat ruhsatı alınmadan yapı yapma, inşaat ruhsatı ve eklerine ve imar mevzuatına aykırı kısım ve bölüm yapma suçu” meydana gelirse fikri içtima hükümleri uygulanacaktır.¹⁵⁵

Ruhsatsız yahut ruhsata aykırı yapılan binaların çok katlı, tek katlı yahut birden çok bölümünün olması suçun birden fazla olduğunu göstermez. Fakat araya zaman ve mekan farklılıkları girdiği takdirde zincirleme suç hükümlerinin uygulanması mümkündür.¹⁵⁶ Failin birden fazla imara aykırı yapı inşa ettiği durumda, inşa edilen yapıların aynı suç işleme kararı altında yapıldığı, failin yapıları farklı tarihlerde yaptığına dair herhangi bir delil olmaması durumunda işlenmiş olan imar kirliliğine neden olma suçu tek hareket olarak kabul edilip tek bir imar kirliliğine neden olma suçu oluşur.¹⁵⁷ Fakat imar kirliliğine neden olma suçunun bir tutanakla tespit edildikten sonra failin suç işleme kararında ısrar ederek fiiline devam etmesi durumunda zincirleme suç hükümleri uygulanır.¹⁵⁸ Fakat iddianame düzenlenmesi ile hukuki kesinti gerçekleşeceğinden iddianame düzenlenme tarihinden sonraki eylemler yeni bir suç teşkil etmektedir.¹⁵⁹

¹⁵⁴ İsmail Malkoç, *Açıklamalı Türk Ceza Kanunu*, Malkoç Kitabevi, Ankara, 2013, s.2977, Yılmaz, *Çevre Hukuku Bağlamında Türk Ceza Kanunundaki Çevre Suçları*, s.184, ise TCK’daki suçun genel suç mahiyetinde olduğundan bahisle sadece Boğaziçi Kanununa göre ceza verileceğini savunmaktadır.

¹⁵⁵ Malkoç, *Açıklamalı Türk Ceza Kanunu*, Malkoç Kitabevi, Ankara, 2013 s.2977

¹⁵⁶ Kalabalık, s.632.

¹⁵⁷ Yargıtay Ceza Genel Kurulu vermiş olduğu bir kararda belediye sınırları içerisinde mülkiyeti kamuya ait taşınmaz üzerinde ruhsatsız olarak birden fazla bina yaptığı tek tutanakla tespit edilen olayda, imar kirliliğine neden olma suçunun oluşması bakımından sanığın tek bina yapması yeterli olsa da; tek parsel üzerinde inşa edilen binaların aynı suç işleme kararı altında yapıldığı, sanığın binaları farklı zamanlarda yaptığına dair herhangi bir delil ve tespitin olmaması ve zaman mekan yönünden aralarında sıkı bir ilişki bulunan bu eylemlerin birbirine bağlı tek hareket olarak değerlendirilmiş ve eylemin tek imar kirliliğine neden olma suçunu oluşturduğu yönünde değerlendirmede bulunmuştur. YCGK, 19/12/2017 T, 2014/4-268 E, 2017/561 K’dan aktaran Artuç, s 978.

¹⁵⁸ Yargıtay 4. Ceza Dairesi’nin 2013 yılında vermiş olduğu bir kararda 02/06/2009 tarihinde imar kirliliğine neden olduğu gerekçesiyle hakkında tutanak tutulan sanığın 26/06/2009 tarihinde tutulan tutanakla eyleminin sürdürdüğünün tespit edilmesi durumunda sanık hakkında zincirleme suç hükümlerinin uygulanması gerektiğini belirtmiştir. Y 4.CD, 04/04/2013 T, 2012/20966 E, 2013/10023 K , <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/> Erişim Tarihi, 16/01/2020

Yine aynı dairenin 2018 yılında vermiş olduğu farklı bir kararda da iddianamenin kabulünden önce hukuki kesintinin oluşmadığını, ilk tutanaktan sonra hakkında tekrar tutanak düzenlenmesi durumunda zincirleme suç hükümlerinin uygulanacağı yönünde içtihatla bulunmuştur. Y 4. CD, 26/01/2018 T, 2017/23324 E, 2018/1699 K, www.kazanci.com, Erişim Tarihi: 25/03/2020

¹⁵⁹ Y 18. CD, 12/02/2019 T, 2018/6006 E, 2019/2792 K, www.kazanci.com, Erişim Tarihi: 28/04/2020

3.1.5. Cezayı Kaldıran Etkin Pişmanlık Hali

Türk Ceza Kanunu m. 184/5 hükmü yukarıda Türk Ceza Kanunu 184. Maddesi başlığı altında da belirtildiği gibi, TBMM Genel Kurulunda görüşülmesi akabinde verilen değişiklik önerisiyle yasalaşmış özel bir etkin pişmanlık halidir. Bu etkin pişmanlık haliyle imara aykırı yapıların ortaya çıkardığı olumsuz sonuçların önüne geçilmesi amaçlanmıştır.

Türk Ceza Kanunu'nun m. 184/5 hükmünde düzenlenen etkin pişmanlık hali, failin meydana getirdiği eylemin doğurduğu olumsuzlukları ve hukuka aykırılığı düzeltmesi halinde cezalandırılmamasını olanak veren bir ceza hukuku kurumudur. İmar kirliliğine neden olma suçu neticesinde, özel durumlar için etkin pişmanlık hükmü düzenlenmiştir. Bir kişinin, ruhsata aykırı veya ruhsatsız bir şekilde yaptığı ya da yaptırdığı binayı, ruhsata ya da imar planına uygun hale getirmesi durumunda, fail hakkında kamu davası açılmamaktadır ya da açılmış olan bir dava var ise bu dava düşmektedir. Dolayısıyla mahkum olunan ceza ve bu cezanın doğurduğu sonuçlar ortadan kalkmaktadır. Fakat mahkum olunan ceza ve bu cezaların sebep olduğu sonuçların ortadan kalkması için ruhsatsız yapılmış bina için sonradan ruhsat alınması veya ruhsata uygun hale getirilmesi yeterli olmayıp binanın ayrıca imar planlarına da uygun olması gerekmektedir.¹⁶⁰ Bu sebeple uygunluk değerlendirmesi hem imar planları bakımından hem de yapı ruhsatının varlığı açısından yapılmalıdır.¹⁶¹

Türk Ceza Kanunu'nun m. 184/5 hükmüyle, yine TCK'da farklı suçlar için yer verilen etkin pişmanlık halleri arasında önem arz eden farklılıklar vardır. Etkin pişmanlığın öngördüğü farklı suçlarda kamu davası sonucunda suçun niteliğine göre sanık ya hiç ceza almaz ya da cezası hakkında indirim uygulanır. Fakat bu hükümde sanık hiç cezalandırılmaz. Cezalandırıldıysa da mahkum olduğu bütün sonuçlar ortadan kalkmaktadır. Düzenlenen bu etkin pişmanlık haline göre failin almış olduğu cezasının infazından sonra dahi hüküm ortadan kaldırılarak failin adli sicili temizlenip açılmış olan dava bütün sonuçlarıyla ortadan kalkacaktır. Bu açıdan genel af düzenlemesine benzetilmektedir.¹⁶² Kanımızca genel af önceden işlenmiş suçları kapsamına alma yani geçmişe yönelik olma niteliğinin yanında geçici olarak uygulanır. Fakat TCK m. 184/5

¹⁶⁰ Fidan, s.72

¹⁶¹ Kaplan, s.226.

¹⁶² İbrahim Özer, “*Türk Ceza Hukukunda Etkin Pişmanlık*”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Konya, 2011, s. 56.

hükmü geçici nitelikte olmayıp imar kirliliğine neden olma suçuna sebebiyet veren her faile imara aykırı yapıyı ruhsata uygun hale getirmesi veya ruhsat alması durumunda uygulanır.

Türk Ceza Kanunu'nun m. 184/5 hükmünde yalnızca aynı kanun hükmünün birinci ve ikinci fıkralarına atıf yapıldığından dolayı, sınai faaliyete onay veren kişi için sonrasında yapı kullanma izni alınsa dahi etkin pişmanlık hali söz konusu olmaz. Söz konusu bu durum, sınai faaliyete son verilmesi durumunda da geçerliliğini korur. Fakat sınai faaliyete son verilse yahut daha sonrasında yapı kullanma izni alınsa dahi yargılamayı yapan hakimnin takdir yetkisinde indirim sebebi olarak uygulanabilir.¹⁶³

TCK m.184/5 hükmü aynı maddenin ikinci fıkrası için de uygulanmaktadır. Ancak burada dikkat çeken husus, m.184/5'in uygulanması için binanın ruhsata ve imar planına uygun hale getirilmesi ön koşul olarak görülmüşken, m.184/2'de suçun konusunun bina olmaması sebebi ile burada çelişki söz konusudur. Şöyle ki bu hükümde suçun konusu yapı ruhsatiyesi olmayan inşaatlar için kurulan şantiyelerdir; TCK m.184/5 hükmünün öngördüğü gibi yalnızca binayı hukuka uygun hale getirmek, şantiyelere kurulan elektrik, su ve telefon bağlantılarını hukuka uygun hale getirmemektedir. Bu nedenle m. 184/2'ye etkin pişmanlık hükümlerinin uygulanması pek de doğru gözükmemektedir.¹⁶⁴ Kanımızca TCK m. 184/2 hükmünde yapı ruhsatiyesi almadan başlatılan inşaatlar dolayısıyla kurulan şantiyelere bağlantıların yapılmasına müsaade eden kişi, TCK m.184/1 hükmünde ruhsata aykırı veya ruhsat almadan bina yapan kişi cezalandırılmaktadır. Suçun failleri birisinde binayla ilgili olan kişiyken diğerinde sadece bu binalar için kurulan şantiyelere bağlantı yapılmasına müsaade eden kişidir. TCK m. 184/5 hükmü ruhsata aykırı veya ruhsat almadan bina yapan faile ilişkin olduğu için TCK m. 184/2 hükmündeki ruhsat olmadan başlatılan şantiyelere bağlantı yapılmasına müsaade eden faili kapsamamaktadır. Bu sebepten ötürü TCK m. 184/5 hükmünün TCK m 184/2 hükmü için etkin pişmanlık hali olarak uygulanması doğru değildir.

Türk Ceza Kanunu m. 184/5 kapsamında binayı yapan veya yaptıran kişinin binayı hukuka uygun hale getirmesi halinde etkin pişmanlık hükümlerinden faydalanacağı hüküm altına alındığından, bu sayılan kişiler dışında birinin örneğin failin

¹⁶³ Giyik, s.104.

¹⁶⁴ Giyik, s.104.

yakın bir akrabasının binayı hukuka uygun hale getirmesi durumunda imar kirliliğine neden olma suçu için etkin pişmanlık hükmü uygulanamayacaktır.¹⁶⁵ Bunun yanında Yargıtay içtihatlarında görüldüğü üzere failin etkin pişmanlıktan yararlanabilmesi için yapmış olduğu imara aykırı yapıyı kendisinin yıkması veya yapının belediyece yıkılması durumunda yıkım masraflarını sanığın karşılaması gerekmektedir.¹⁶⁶

¹⁶⁵ Giyik, s.104.

¹⁶⁶ Y 4.CD, 01/10/2014 T, 2013/31074 E, 2014/28148 K, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/pf/sorgula.xhtml> Erişim Tarihi : 17/01/2020 ,

Y 4. CD, 22/12/2014 T, 2012/36446 E, 2014/36762 K, www.kazanci.com, Erişim Tarihi: 31/03/2020

BÖLÜM 4. İMAR KİRLİLİĞİNE İLİŞKİN OLARAK İDARİ VE ADLİ YAPTIRIMLAR

4.1. İdari Yaptırımlar

4.1.1. İdari Yaptırım Tanımı

Her yaptırım, hukuk düzeninin bozulmasını neden olan bir fiilin cezalandırılma isteğinden kaynaklanmaktadır.¹⁶⁷ AYM' nin vermiş olduğu bir kararda¹⁶⁸ idarenin yargı tarafından verilmiş bir kararına gerek olmaksızın yasaların kendisine açıkça tanımış olduğu yetkiyle idare hukukuna özgü yöntemlerle, dosdoğru uyguladığı yaptırımlarla, vermiş olduğu cezalar idari yaptırım olarak tanımlanmıştır.

İdari yaptırımlar, gelişen toplumsal yapıda devletin idare yetkisinin büyümesi ve belli eylemlerin suç olmaktan çıkarılması yönündeki eğilimlerle, bazı konularda acil ve hızlı tedbirler alma ve anında yaptırım uygulama ihtiyacının bulunması nedenleriyle doğmuştur. Bütün yaptırımların yargı mercilerince verilmesi, hem yargının zaten fazla olan yükünü altından kalkılamaz biçimde arttıracak hem de bir yaptırımın uygulanması bu şekilde uzun sürelerle ihtiyaç duyacağından yaptırımdan beklenen sonuç alınmayacak ve toplum düzeninin sağlanması zorlaşacaktır.¹⁶⁹

İdari yaptırımlar tüm dünyada olduğu gibi ülkemiz idari sisteminde de geniş bir biçimde uygulanmaktadır. Trafik kurallarına uyumun denetlenmesinde, insan, hayvan, bitki ve çevre sağlığının korunmasında, gıda üretimi ve tüketiminin denetlenmesinde, günlük yaşam düzeninin devamlılığının sağlanmasında, ekonomik düzenin sağlanmasında ve benzeri birçok alanda idari yaptırımlara başvurulmaktadır.

İdari yaptırımların ve özellikle idari para cezalarının bu kadar yaygınlaşmasının nedeni; yerel yönetimlerin uyguladığı cezaların genelinin bu nitelikte olması, trafik,

¹⁶⁷ Turgut Tan, *İdare Hukuku*, Turhan Kitabevi 7. Baskı, Ankara, Eylül 2018, s.423.

¹⁶⁸ AYM, 23.10.1996 T, 1996/48 E, 1996/41 K, www.kazanci.com, Erişim Tarihi: 03/02/2020

¹⁶⁹ İsmail Yalçın, *Tüm Yönleriyle Kabahatler Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı Ankara, Nisan 2007, s.87.

imar, vergi, sosyal sigortalar gibi ülkede yaşayan herkesi ilgilendiren alanlarda başvuru bir yaptırım türü olması ve günümüzde hürriyet bağlayıcı cezalar gibi klasik yaptırımlar mümkün derecede terk edilerek suç olmaktan çıkartılmış davranış ve eylemlerin idari yaptırımlarla karşılanmaya başlanmasıdır.¹⁷⁰

AYM, idare için idari yaptırım uygulamasının vazgeçilmez bir gereklilik olduğunu belirtmiştir;

“İdarenin hizmetlerini gereği gibi ve ivedilikle görebilmesi için, yaptırım uygulama yetkilerine gereksinimi vardır. İdare bu yetkilerle, kamu düzeni ve güvenliğini, kamu sağlığını, ulusal servetleri zamanında ve gereği gibi koruyabilir. Bu sebeple idareye, geniş ve çeşitli yaptırımlar uygulama yetkisi tanınmıştır. Kişilere, idare hukuku alanındaki düzene aykırı davranışları nedeniyle verilen idari cezalar, idari yaptırımların en önemlilerinden biridir. Para cezaları, idari cezalar arasında yer almaktadır. İdari para cezalarını diğer cezalardan ayıran en belirgin nitelik onların makamlar tarafından verilmesidir.”¹⁷¹

İdari yaptırım kararının konuyla alakalı idarece verilmesi esastır.¹⁷² Kabahatler Kanunun m. 23 hükmüne göre cumhuriyet savcısı, kanunda açıkça hüküm bulunan hallerde, bir suç dolayısıyla başlatılan soruşturma kapsamında bir kabahatin işlendiğini öğrenmesi halinde veya soruşturma konusu fiilin kabahat oluşturduğunun anlaşılması karşısında idari yaptırım kararı verebilir. Örneğin TCK m. 184 hükmü kapsamında imar kirliliğine neden olma suçundan dolayı soruşturma yürüten bir cumhuriyet savcısı bu suçun yaptırımsal sonucu olarak idari para cezası verme hakkına da sahiptir.

Birçok kanunda idari yaptırımlar düzenlenmiş olup en fazla yer verilen ve etkili olan yaptırım türü idari para cezalarıdır. Kanunsuz suç ve ceza olmaz prensibinden hareketle; Kabahatler Kanunu’nun m. 4/2 hükmünün vurgulandığı üzere “Kabahat karşılığı olan yaptırımların türü, süresi ve miktarı, ancak kanunla belirlenebilir.

Kabahatler Kanunu’nun m. 16/1 hükmünde “*kabahatler karşılığında uygulanacak olan idari yaptırımlar, idari para cezası ve idari tedbirlerden ibarettir.*” Yine aynı kanunun m. 16/2 hükmünde ise “*idari tedbirler, mülkiyetin kamuya*

¹⁷⁰ Yasin Aslan, “İdari Yaptırımlar”, TBB Dergisi, Sayı: 85, 2009, s.184.

¹⁷¹ AYM, 15.05.1997 T, 1996/72 E, 1997/51 K, www.kazanci.com, Erişim Tarihi: 03/02/2020

¹⁷² Burcu Erdiñ, “İdari Yaptırımların Kavramsal Çerçevesi ve Cezai Yaptırımlarla Karşılaştırılması” Ankara Barosu Dergisi, S: 2, 2012, s.267.

geçirilmesi ve ilgili kanunlarda yer alan diğer tedbirlerdir.” şeklinde düzenlenmiştir. Fakat yapılan bu tanımlamalar idari yaptırımın ne olduğuna tam anlamıyla açıklık getirmemiştir.¹⁷³

4.1.2. İdari Yaptırımın Hukuksal Niteliği

Kişilerin gerek adli gerekse idari yönden hukuk dışı uygulamalara maruz kalmamaları bakımından suç ve cezayla alakalı temel kurallar öncelikle Anayasa ile belirlenmiştir.¹⁷⁴

İdari yaptırım, idare tarafından idare hukuku şekline ilişkin uygulanan yaptırımlara denmektedir. Tan’a göre; “İdari yaptırımın baskın kimliği onun bir idari işlem olmasıdır. Dolayısıyla, idari yaptırımların hukuki rejiminin belirlenmesinde idari işlem kimliğinin göz önünde tutulması gerekmektedir¹⁷⁵.” İdari yaptırımlar kişi üzerinde uygulanması durumunda cezalandırıcı neticenin olması ve ceza hukukun eskiden beri süre gelen yerleşmiş ilkelerinin idari yaptırımlar üstündeki etkisi, idari yaptırımın ceza hukukuna egemen ilkelerle ilişkisidir.¹⁷⁶

Öte yandan idari yaptırım uygulanmasıyla sonuçlanan hukuka aykırı eylemlerin bir kısmının, öncesinde ceza kanunu altında düzenlenmişse de, suç eyleminden çıkarma eğilimi kapsamında ceza hukukundan çıkarılarak çeşitli düzenlemelerle idari yaptırımlara konu edilmiştir.¹⁷⁷

Sonuç olarak idari yaptırımlar, yalnızca idare hukukunun kapsamına girmeyerek ceza hukuku ilkeleriyle de iç içedir. Bu sebeple idari yaptırımların hem ceza hukuku ilkeleriyle olan ilişkisi hem de idari işlem olması sebebiyle hukuksal niteliğinin karma bir yapı olduğu gerçeği ortadadır.¹⁷⁸

¹⁷³ Murat Ekinci., “Ceza Hukuku İlkeleri Açısından İdari Yaptırımlar”, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:3, Sayı:1, 2017, s.248.

¹⁷⁴ Ramazan Çağlayan, *İdari Yaptırımlar Hukuku*, Asil Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara, Haziran 2006, s.32.

¹⁷⁵ Turgut Tan, “İdari Yaptırımlar ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ndeki Güvenceler”, Prof. Dr. A. Şeref Gözübüyük’ e Armağan, Turhan Kitabevi, Ankara, 2005, s. 310.

¹⁷⁶ Yücel Oğurlu, *İdari Yaptırımlar Karşısında Yargısal Korunma, İdari Ceza Hukuku ve İdari Cezalara Karşı Başvuru Yolları*, Seçkin Yayınları, İkinci Baskı, Ankara, 2001, s.45.

¹⁷⁷ Köksal Bayraktar, “Ceza Hukukunda Suç Olmaktan Çıkarma Akımı”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, C: 50, S: 1 –4, 1984, s.198-200.

¹⁷⁸ Kemal Gözler, *İdare Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2005, s.17.

4.1.3. İdari Yaptırım ve Kabahat

Çeşitli kanunlarda tanımlanan fiilleri işleyen gerçek ve tüzel kişilere uygulanacak idari yaptırımların türleri, uygulanma şekilleri ve bunlara karşı başvuru yolları farklı farklı düzenlenmiştir.

Uygulanan idari yaptırımlara karşı yargı yollarına başvurma süreleri ve nereye başvurulacağı, düzenlendiği kanunlara göre farklılıklar göstermiştir. kimi kanunlarda idare mahkemeleri, kimi kanunlarda Danıştay, kimisindeyse sulh ceza mahkemeleri görevli olarak gösterilmiş, başvuru süreleri de 7 gün, 10 gün, 15 gün, 30 gün, 60 gün gibi farklı farklı düzenlenmiştir. Bu dağınıklık nedeniyle düzenlemelerden beklenen fayda sağlanamaması olası olabileceği gibi zaman zaman başvuru süreleri kaçırılabilceği gibi görev ve yetki karmaşası da yaşanlabilecektir.¹⁷⁹

30/03/2005 tarihinde 5326 Sayılı Kabahatler Kanunu kabul edilmiş ve 31/03/2005 tarih ve 25772 Sayılı 1. Mükerrer Resmi Gazetede yayımlanmış, 01/06/2005 tarihinde de yürürlüğe girmiştir. Kabahatler Kanunu'nun m. 2 hükmünde “Kabahat deyiminden; Kanunun karşılığında idari yaptırım uygulanmasını öngördüğü haksızlık anlaşılır.” denilerek yalnızca Kabahatler Kanunu'ndaki değil tüm kanunlardaki idari yaptırım öngörülen haksızlıklar kabahat olarak tanımlanmıştır. Kanunun m. 3 hükmünde ise, “*Bu Kanunun genel hükümleri diğer kanunlardaki kabahatler hakkında da uygulanır*” ibaresinde bulunularak genel hükümlerin diğer kanunlardaki kabahatleri de kapsayacağı belirtilmiştir, Kanunun 27/1. Fıkrasıyla da “*İdari para cezası ve mülkiyetin kamuya geçirilmesine ilişkin idari yaptırım kararlarına karşı, kararın tebliği veya tefhimi tarihinden itibaren en geç on beş gün içinde, sulh ceza mahkemesine başvurulabilir.*” hükmü getirilerek, kanunlarda yer alan idari para cezaları ve mülkiyetin kamuya geçirilmesine ilişkin idari yaptırımlara karşı başvuru mercii sulh ceza hakimlikleri olarak gösterilmiştir.¹⁸⁰

Danıştay, 5326 Sayılı Kabahatler Kanunu'nun m.2 hükmünde, kabahat deyiminden, kanunun idari yaptırım uygulanmasını öngördüğü haksızlık olduğunu, yine aynı Kanun'un m.3 hükmü uyarınca idari yaptırım kararına kanun yolu hükümlerinin,

¹⁷⁹ Atanur Erol, “*İdari Yaptırımların Hukuki Nitelikleri ve İdari Yaptırımların Kararlarına Karşı Yargısal Başvuru Yolları*”, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 2009, s.125.

¹⁸⁰ Haluk Çolak/Uğurtan Altun, “*Bir Yaptırım Türü Olarak Para Cezalarının Teori ve Uygulamadaki Analizi*”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı:69, s.273.

diğer kanunlarda aksi bir düzenleme bulunmadığı takdirde, diğer genel hükümlerinin idari para cezası ve mülkiyetin kamuya geçirilmesi yaptırımını gerektiren bütün fiiller bakımından uygulanacağı düzenlemesine yer verildiğini, yine Aynı Kanun'un m.5 hükmüyle TCK'nın zaman bakımından uygulanmaya dair hükümlerinin kabahatler bakımından da uygulanacağı yani suçun işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanun ile sonradan yürürlüğe giren kanun farklı ise failin lehine olan kanunun uygulanacağına içtihat gerekçesinde yer vermiştir.¹⁸¹

Bu şekilde bu alandaki çok başlılığın ve karmaşıklığın giderilmesi amaçlanmıştır. Bu hali ile idari yaptırım uygulanacak yetkililerin tespiti, idari yaptırım kararı verilmesi, kararlara karşı başvuru mercii, başvuru süresi, başvuru usulü vb.'nin tek bir sisteme bağlanması amaçlanmıştır.

Nitekim çeşitli müracaatlar üzerine AYM'nin kararıyla 5326 Sayılı Kabahatler Kanunu'nun m. 3 hükmü iptal edilmiştir.¹⁸²

İptal kararı üzerine 06/12/2006 tarih ve 5560 Sayılı Kabahatler Kanunu'nun iptal edilen m. 3 hükmü;

“-Madde 3- (Değişik 5560-06.12.2006/m.31) (1) Bu Kanunun;

a) İdari yaptırım kararlarına karşı kanun yoluna ilişkin hükümleri, diğer kanunlarda aksine hüküm bulunmaması halinde,

b) Diğer genel hükümleri, idari para cezası veya mülkiyetin kamuya geçirilmesi yaptırımını gerektiren bütün fiiller hakkında uygulanır.”
biçiminde yeniden düzenlenmiştir.

Bu değişiklikle Kabahatler Kanunu'nun idari yaptırım kararlarına karşın kanun yoluna bağlı hükümlerin, kendi kanunlarının aksi hüküm bulamadığı durumda uygulanacağı, diğer genel hükümlerinse idari para cezası yahut mülkiyetin kamuya geçirilmesi yaptırımını gerektiren tüm fiillere şamil olarak uygulanacağı belirtilmiştir.¹⁸³

Kabahatler Kanunu'nun yürürlüğünden sonra dahi gerek bilgi eksikliği gerekse bilinçli olarak çıkarılan çok sayıda kanunda da idari yaptırımlara karşı başvuru mercii

¹⁸¹ Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu, 05/03/2009 T, 2008/935 E, 2009/365 K, www.kazanci.com Erişim Tarihi: 19/05/2020

¹⁸² AYM, 01.03.2006 T, 2005/108 E, 2006/35 K <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/> Erişim Tarihi: 10/02/2020

¹⁸³ Yaşar Güçlü, *İdari Para Cezaları ve Diğer İdari Yaptırımlar*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018, s.39.

olarak idari yargı mercileri gösterilmiştir. Verilen idari yaptırımlara ve özellikle idari para cezalarına karşı başvuru yolları ve usulünde bir uygulama birliği sağlandığını söylemek bir hayli güçtür.¹⁸⁴

Eğer adli yargı görevliyse sulh ceza hakimlikleri genel görevli mahkeme olduğundan büyük ölçüde Ceza Muhakemesi Kanunu uygulanacaktır. İdari yargının görevli olduğu durumlardaysa 2577 Sayılı İYUK hükümlerine göre itiraz/ başvuru yapacak ve kanun yoluna gidilecektir. Danıştay'ın görevli ve yetkili kılındığı durumlarda İYUK ile beraber 2575 Sayılı Danıştay Kanunu uygulanacaktır.

İdari yaptırımların türlerine göre tabi olacakları kanunlar ve hükümler farklı olabilmektedir. Bu farklılıklar yine Kabahatler Kanunu'ndan kaynaklanmaktadır. Zira Kabahatler Kanunu'nun m. 3 hükümleri gereğince idari yaptırımlardan idari para cezası ve mülkiyetin kamuya geçirilmesi yaptırımı içeren fiiller hakkında Kanunun genel hükümleri uygulanacaktır. Özel kanununda, kanun yoluna ilişkin düzenleme varsa uygulanan idari yaptırımlara karşı özel kanunda gösterilen yargı yerine başvuruda bulunulacak, her hangi bir düzenleme yer almıyorsa Kabahat Kanunu'nda öngörülen kanun yollarına gidilecektir. Örneğin iş yerinin kapatılması, sürücü belgesine el koyulması, bir meslek veya sanatın yapmaktan geçici yahut kalıcı olarak menetme durumunda özel kanununda hüküm varsa o hüküm uygulanacak hüküm yoksa tabi olduğu sair genel hükümlere göre işlem yapılacak veya kanun yoluna başvurulacaktır.¹⁸⁵

4.1.4. İdari Yaptırım ve İdari Tedbir Farklılığı

Kabahatler Kanunu'nun m. 16 hükmünde kabahatler karşılığında temel olarak iki idari yaptırım türü öngörülür. Bunlar idari para cezası ve idari tedbirlerdir. İdari tedbirlerde mülkiyetin kamuya geçirilmesi ve konuyla bağlantılı kanunlarda bulunan diğer idari tedbirler olarak tanımlanmıştır. Danıştay'da içtihat gerekçelerinde mülkiyetin kamuya geçirilmesinin idari bir tedbir olduğuna yer vermiştir.¹⁸⁶

¹⁸⁴ Güçlü, s.40.

¹⁸⁵ Güçlü, s.41-42.

¹⁸⁶ Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu, 30/01/2019 T, 2018/1407 E, 2019/300 K, Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu, 08/02/2018 T, 2017/2186 E, 2018/360 K, www.kazanci.com Erişim Tarihi: 19/05/2020

İdari tedbirler cezalandırma amacından daha çok kamu hizmetlerinin aksamasının önüne geçilmesini ve kamu düzeninin sağlanması amacıyla geçici nitelikteki idare tarafından uygulanan bir yaptırımdır.¹⁸⁷

Kabahatler Kanunu'nun "Saklı tutulan hükümler" başlıklı m. 19 hükmünde de,

“(1) diğer kanunlarda kabahat karşılığında öngörülen belirli bir süre için;

a) Bir meslek ve sanatın yerine getirilmemesi,

b) İşyerinin kapatılması,

c) Ruhsat ve ehliyetin geri alınması,

d) Kara, deniz veya hava nakil aracının trafikten veya seyrüseferden alıkonulması,

gibi yaptırımlara ilişkin hükümler, ilgili kanunlarda bu Kanun hükümlerine uygun değişiklik yapılincaya kadar saklıdır.” denilmiştir.

Farklı kanunlarda idari yaptırım gerektirecek fiiller bağlamında, meslek ve sanatın yerine getirilmemesi, iş yerinin kapatılması, ruhsat ve ehliyetin geri alınması gibi yaptırımlara belli bir süreliğine karar verilebileceğine dair hükümler bulunmaktadır. Bu yaptırımların uygulanması için, meslek ve sanatın yerine getirilmesinin, iş yerinin çalışmasının yahut ruhsat ve ehliyetle dayanarak faaliyette bulunulmasının bir tehlike oluşturması hali söz konusu olmaktadır. Bu bakımdan belirtilen yaptırımlar, konuyla alakalı kanunlarda bir idari tedbir olarak değil bir idari ceza olarak öngörülmüşlerdir.¹⁸⁸

Meslek ve sanatın yerine getirilmesinin, iş yerinin çalışmasının veya ruhsata ve ehliyetle dayanarak faaliyette bulunulmasının genel güvenlik, genel sağlık veya genel ahlak bakımından zararlı ve hatta tehlikeli olması sebebiyle uygunsuzluk giderilinceye kadar yasaklanması halinde, yasaklamanın idari tedbir niteliğinde olacağı kuşku taşımaz.¹⁸⁹

Kabahatler Kanunu, idari tedbir niteliği taşımayan bir nevi idari ceza gibi görünen belli süreli yasaklamaları idari tedbir niteliğinde yaptırım olarak kabul

¹⁸⁷ Ali Ulusoy, *İdari Yaptırımlar*, XII Levha Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul, 2013, s. 11.

¹⁸⁸ Mutlu Kağıtcıoğlu, “İdarenin Ekonomik Kolluk Faaliyetinin Bir Görünümü: Sermaye Piyasası Kanununda İdari Tedbirler”, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cilt: 22, Sayı: 3, 2016, s.3329.

¹⁸⁹ Yunus Eraslan/Ayşegül Çoban Atik, “Yargı Kararları Işığında İdari Yaptırımlarda Görevli Yargı Yeri Sorunu”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, S: 41, 2020, s.157.

etmemekle beraber yürürlükte bulunan kanunlarda yer alan bu tip yaptırımların aniden boşlukta kalmaması için konuyla alakalı olarak kanunlarda değişiklik yapılınca kadar bu tip yaptırımları öngören kanun hükümleri saklı tutulmaktadır.¹⁹⁰

İdari yaptırım uygulanırken fiilin genel güvenlik, genel sağlık yahut genel ahlak bakımından tehlikeli olabilecek durumların önlenmesinin amaçlanması halinde bu nevi yaptırımlar idari tedbir niteliğindedir.

Bazı durumlarda uygulanan idari yaptırımın, idari tedbir yahut idari ceza niteliğinde olup olmayacağını belirlemek zordur. Örnek vermek gerekirse, evsafına uygun gıda üretmemeyi alışkanlık haline getirmiş bir işletmenin temelli kapatılması, üzerine aldığı sorumluluğu devamlı surette yerine getirmekten kaçınan bir sorumlu yöneticinin belli bir süre veya süresiz işten el çektilmesi veya mesleğini icra ederken devamlı olarak meslek etiğini ihlal eden kişinin, devamlı olarak meslek veya sanat icrasından yasaklanması, fail bakımından bakıldığında idari ceza olarak nitelendirilebilirken toplum sağlığı ve güvenliği bakımından da idari tedbir olarak nitelendirilmektedir.¹⁹¹

4.1.5. İdari Yaptırım Türleri

4.1.5.1. İdari Para Cezası

Kabahatleri suç olmaktan ve ceza kanunlarının kapsamı dışına çıkarma eğiliminin bir neticesi olarak farklı konularda düzenleme getiren özel kanunlarda bazı fiiller karşılığında idari yaptırımların uygulanması daha uygun görülmüştür. Diğer bir deyişle, bazı fiiller “idari suçlar” olarak tanımlanmaktadır. Söz konusu bu bazı fiiller karşılığında çoğunlukla parasal nitelikte bir yaptırım öngörülmektedir. Bu parasal yaptırıma da adli cezalardan ayrılabilmesi bakımından “idari para cezası” denilmektedir. Adli bir yargılama sonunda ilgili adli mercii tarafından verilen para cezasına da adli para cezası denmektedir. Belirtmek gerekir ki gerek idari para cezası gerekse adli para cezası belirli bir miktar paranın failden alınıp devlet hazinesine veya yetkili kamu kurum veya kuruluşuna ödenmesi gibi gözükse de, adli nitelikteki para cezasıyla idari nitelikli para cezası arasında karar veren merci, yaptırımın infaz sureti, yaptırıma

¹⁹⁰ Güçlü, s.159.

¹⁹¹ Güçlü, s.169.

bağlanan kanuni sonuçlar açısından önem arz eden farklılıklar vardır. Örneğin adli nitelikte bir para cezası idari mercilerce verilemez. İdari para cezaları da kanunla yetkilendirilmiş idari merciler tarafından verilir.¹⁹²

5237 Sayılı TCK'nın ve 5326 Kabahatler Kanunu'nun 01/06/2005 tarihinde yürürlüğe girmesiyle beraber kabahatler suç olmaktan çıkmış ve karşılığında idari yaptırımlar uygulanan kabahatler olarak düzenlenmiş ve bu kabahatlerin oluşması halinde ilgililere uygulanacak idari para cezalarına ilişkin genel kurallarda Kabahatler Kanunu'nda yer almıştır. Kabahatler Kanunu'nun m. 17 hükmünün 1.ve 2.fikrasında¹⁹³ uygulanabilecek idari para cezası türleri belirlenmiştir.

Hükme göre idari para cezaları üç biçimde belirlenir:

1. İdari para cezası kanunda maktu olarak bulunabilir. Kabahatin ne olduğu belirtilmesi durumunda idari para cezasının ne olduğu direkt belirli bir meblağ halinde gösterilebilir.

2. İdari para cezası, bir uyarı fonksiyonudur. Bunun yanında kamu açısından oluşmuş olan zararın karşılanması içinde nispi nitelikte olabilmektedir. Örneğin, meydana getirilen zararın üç katı, zarara uğratılan verginin 2 misli, elde edilmiş kazancın beş misli yahut asgari ücretin iki katı gibi olabilir.

3. İdari para cezaları, kanunda asgari ve azami sınırı gösterilmek suretiyle belirlenebilir. Örnek verecek olursak, 500 Türk Lirasından 1000 Türk Lirasına kadar idari para cezası verilir gibi yaptırımlar öngörülebilir. Bu durumda, idari yaptırım kararı verecek idari kurul, makam veya kamu görevlisince kanun ile belirtilen asgari ve azami sınır arasında idari para cezasının miktarı belirlenirken işlenmiş kabahatin haksızlık boyutu, failin kabahatin işlenmesindeki kusuru ve ekonomik durumu da dikkat edilecek ölçütler arasındadır.

İdari para cezalarının takdirinde ve hesaplanmasında uygulanacak olan yaptırımın hangi grupta yer aldığı bilinmesi büyük önem arz etmektedir. Kanunlarda bulunan idari para cezalarının maktu veya nispi olması yeniden değerlendirilme oranında

¹⁹² Güçlü, s.97.

¹⁹³ Kabahatler Kanunu m. 17 “(1) İdarî para cezası, maktu veya nispi olabilir. (2) İdarî para cezası, kanunda alt ve üst sınırı gösterilmek suretiyle de belirlenebilir. Bu durumda, idarî para cezasının miktarı belirlenirken işlenen kabahatin haksızlık içeriği ile failin kusuru ve ekonomik durumu birlikte göz önünde bulundurulur.”

arttırılıp arttırılmayacağını belirlemekte ve zamanaşımı sürelerini etkilemektedir. Asgari ve azami sınırları belirlenmiş idari para cezalarında da ceza takdir edilirken hangi hususların göz önünde bulundurulacağı önem arz etmektedir.¹⁹⁴

4.1.5.1.1. Maktu İdari Para Cezaları

“Maktu” kelimesi; götürü, belirli miktarda, değeri biçilmiş, pazarlıksız anlamında kullanılan bir kelimedir. Maktu idari para cezaları, kanunda sabit değer olarak belirtilen idari para cezalarıdır. Kanunlarda yer alan kabahatlerle ilgili hükümlerde kabahat karşılığı öngörülen idari para cezaları maktu yani, sabit bir miktar biçiminde uygulanabilir. Düzenlemelerde en fazla başvurulanan yol, idari para cezalarının maktu olarak belirlenmesidir.¹⁹⁵

Maktu idari para cezaları, düzenlemeyi yapan kanunda sabit değer olarak belirtildiğinden maddi hata yoksa gerek uygulayıcılar tarafından, gerek yargı yerleri tarafından fail, işlenen suç, failin suç işleme kastı ve ekonomik durumu gibi hususlar dikkate alınarak takdiren cezada indirim yapılması veya cezanın attırılması mümkün değildir. Cezaya konu kabahatin işlendiği tespit edildiğinde kabahatin karşılığı olan idari para cezası miktarı neyse yeniden değerlendirilip oranlarına göre uygulanacaktır.¹⁹⁶

4.1.5.1.2. Nispi İdari Para Cezaları

“Nispi” kelimesi; orana göre, oransal anlamlarında kullanılan bir kelimedir. İdari para cezaları, nispi olarak da belirlenebilir. Nispi idari para cezaları belli bir değere nispet edilen, örneğin asgari ücrete, kabahate konu malın değerine, failin edindiği haksız kazanca, meydana getirilen zarara ve benzeri değerlere oranlanarak hesaplanan idari para cezalarıdır.¹⁹⁷

Nispi para cezasında, ceza miktarı değişebilmekle beraber, yapılan değişikliğin nedeni, cezayı uygulayan merciin takdiri değil nispet edildiği şeyin değerinden kaynaklanmaktadır.

¹⁹⁴ Güçlü, s.98-99.

¹⁹⁵ Güçlü, s.100.

¹⁹⁶ Çolak/Altun, s.251.

¹⁹⁷ Güçlü, s.103.

Nispi idari para cezalarında da maktu cezalarda olduğu gibi cezayı veren makamın yahut görevlinin cezaya tayininde takdir hakkı bulunmaz. Fakat ceza miktarı bazı durumlarda kolayca saptanamayabilir. Böyle durumlarda ceza miktarının saptanması adına ilgili idareden yahut ilgili kuruluştan cezaya esas olan miktar sorulabilmektedir. Gerekli durumlarda “gümrüklenmiş değer”, “rayiç değer”, “satış bedeli” veya “proje bedeli” in tespiti için bilirkişi değerlendirmesi yaptırılabilir.¹⁹⁸

Nispi para cezalarında yukarı sınır ve hakimın takdir yetkisi bulunmamaktadır. Nispi para cezalarında miktar kanun tarafından düzenlenmemiştir. Burada dikkat edilecek ölçüt failin elde ettiği, elde etmeyi düşündüğü yarar veya suçtan doğan zarar para cezasının tespitinde esas alınır.¹⁹⁹

4.1.5.2. Mülkiyetin Kamuya Geçirilmesi

Kabahatler Kanunu m. 18 hükmünde düzenlenen mülkiyetin kamuya geçirilmesi, kabahatin konusunu oluşturan eşyanın veya kabahatin işlenmesiyle elde edilen eşyanın kanunda açık hüküm bulunan durumlarda idari bir karar ile kabahatin oluşmasına sebep olan kişiden kamu tarafından alınmasıdır.

Kabahat fiili işlendiğinde gerektiğinde kabahatin konusunu meydana getiren yahut kabahatin işlenmesi sureti ile elde edilen şeyin failden alınarak devlete mal edilmesi amacıyla TCK’da yer alan müsadere ile benzer sonuçları doğuran ancak uygulama olarak farklılık arz eden bu müessese getirilmiştir.²⁰⁰ TCK’da düzenlenen müsadere kurumundan düzenlendiği kanunlar ve usuller bakımından farklılıklar göstermektedir. Müsadere ancak mahkeme tarafından verilen kararın kesinleşmesi ile mümkün olabileceken mülkiyetin kamuya geçirilmesine ise kanunda gösterilen kurul, makam ve kamu görevlileri karar verir. Müsadereyle suçun önlenmesi amaçlanmışken mülkiyetin kamuya geçirilmesiyle idari düzeni ihlal eden birey uyarılmaktadır. Yine bir suçun teşebbüs aşamasında kalması durumunda gerekli durumlarda müsadere kurumu

¹⁹⁸ Güçlü, s.103

¹⁹⁹ Çolak/Altun, s.251-252.

²⁰⁰ Tahir Hami Topaç, “Eşya Müsaderesi (TCK. 54)”, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, Cilt:0, Sayı:2, 2013, s.53.

uygulanabilecekken kabahate teşebbüs söz konusu olamayacağı için teşebbüs aşamasındaki bir kabahat için mülkiyetin kamuya geçirilmesi kararı verilemez.²⁰¹

Kabahatler Kanunu m. 25 hükmüne çerçevesinde mülkiyetin kamuya geçirilmesi kararında;

“a) Hakkında idarî yaptırım kararı verilen kişinin kimlik ve adresi,

b) İdarî yaptırım kararı verilmesini gerektiren kabahat fiili,

c) Bu fiilin işlendiğini ispata yarayacak bütün deliller,

d) Karar tarihi ve kararı veren kamu görevlilerinin kimliği,

Açık bir şekilde yazılır. Tutanakta, ayrıca kabahati oluşturan fiil, işlendiği yer ve zaman gösterilerek açıklanır.”

4.2. Çevre Korunmasında İdari Yaptırımın Etkisi

“Çevre problemlerinin; evrensellik, kapsayıcılık ve çok yönlülük, birbirine bağımlılık, etkilerin sürekli olabilmesi ve sonraki nesillere de uzanabilmesi ve pek çok kez yitirilen bir takım değerlerin geri gelmemesi gibi” sebeplerle çevrenin korunmasıyla alakalı önleyici mekanizmaların önemi giderek artmaktadır.²⁰² Bu sebeple yürütme ve yürütme araçlarının en fazla önem arz ettiği alanlardan biri de çevreyle alakalı faaliyetleridir. Çevreyi koruma amacıyla devlet, yaşamın içerisinde aktif olarak müdahalede bulunacak idari yetkiyi çeşitli kanunlarda gösterilen uygulayıcılara tanıyarak, daha yakın ve ince kontrole tabi kıldığı eylemleri kontrol etmekte, düzeltmekte ve faaliyetlerin kanunlara ve diğer tüm düzenleme işlemlerine uygun olması için çalışmaktadır.²⁰³ Başka bir ifadeyle, kamu düzeninin sürekliliği bakımından, denetlenmesi ve düzenlenmesi idareye bırakılan faaliyetlerde, idarenin koyduğu emir, yasak, kural ve usullere uyulması ve çevrenin muhafaza edilmesi için idari yaptırımlar mekanizmanın bir parçası olarak görev yapar.

Çevrenin korunması ve sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşamak için yapılan düzenlemelerde halkın da katılımı gerekmektedir. Çevre problemleri sektörel olarak ele

²⁰¹ Doğan Gedik, “Bir İdari Yaptırım Çeşidi Olarak Mülkiyetin Kamuya Geçirilmesi”, Terazi Hukuk Dergisi, C:3, S: 17, Ocak 2008, s.119-120

²⁰² Nükhet Turgut, “Çevre Hukukunda Çevreci Örgütlere Tanınan Olanaklar”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C: 45, S: 1, 1996, s.117

²⁰³ Muhlis Ögütçü, “Çevre Kolluk İşlemleri”, T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İzmir, 2000, s. 74.

alınıp engellenmesi mümkün olan bir durum değildir. Başka bir ifadeyle, çevre sorunlarının doğrudan veya dolaylı olarak toplumun bütününe etkilemesi ve bu etkinin kuşaklarca devam etmesinin oldukça muhtemel olması sebepleriyle önleme ilkesini de içeren bütüncül ve çevreyi geliştirme amacı taşıyan politikaların güdülmesi bir zorunluluktur.²⁰⁴

İlk olarak şehirleşme, planlama, sanayi politikası ve ülkenin genel olarak iktisadi düzeninin sorunları bakımından çevre korumasına bakıldığında, bütüncül bir planlama anlayışıyla katılım yollarının çoğaltılması ve idari önlemin güçlendirilmesi öncelikli bir önem taşımaktadır.²⁰⁵ İdari yaptırımlar, çevrenin korunması için alınan önleyici tedbirlerden ve idari denetimlerden ayrı olarak değerlendirilemez. Zira çevrenin korunması bakımından çevre kirliliğine neden olacak davranışların önüne geçmeyi sağlayacak mekanizmanın yetkinliği ve idari yaptırımların etkin şekilde uygulanması önem arz etmektedir.²⁰⁶

4.2.1. İdari Yaptırım Olarak Yıkım Kararı

Mülkiyet hakkı, anayasayla güvence altına alınan temek haklardan birisidir. Bu hak yalnızca kamu yararı taşıyan sebeplerden ötürü sadece kanunla sınırlandırılan haklardanır. Mülkiyet hakkının sınırlandırılması denildiğinde akla ilk olarak kamulaştırma gelmektedir. Oysa idarenin vermiş olduğu yıkım kararı da mülkiyet hakkının sınırlandırılmasına yönelik bir işlemdir. Yıkım kararı ve bu kararın uygulanması kamu gücünün kullanılması yönünden idari işlemin en tipik örneğidir.²⁰⁷

Yıkım işlemi kolluk tarafından kamu düzeninin bozulmasını korumak amacıyla yapacağı kolluk faaliyetidir. İdarenin denetim yetkisinin kullanması kolluk faaliyeti olarak ifade edilir.²⁰⁸

²⁰⁴ Turgut, s. 104.

²⁰⁵ Ersan Şen, “*Mukayeseli Hukuk ve Çevre Koruma Anlayışı*”, Güncel Hukuk, Sayı: 18, Haziran 2005, s. 20.

²⁰⁶ Şen, s.22

²⁰⁷ Ahmet Kürşat Ersöz, “*Bir İdari İşlem Olarak Yıkım Kararı*”, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt:19 S: 3, 2015, s.104

²⁰⁸ Elvin Evrim Dalkılıç, “*İdarenin Denetim Yetkisinin Devrine Anayasa Mahkemesi’nin Yaklaşımı*”, ABD, Sayı: 2, 2013, s. 109

Hukukumuzda idari yaptırım olarak farklı çeşitlerde yıkım kararları bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi İmar Kanunu m. 32 hükmünde düzenlenen yıkım kararıdır. İmar Kanunu'nun dışında kalan çeşitli yıkım kararları da mevcuttur.

4.2.1.1 İmar Kanunu 32. Madde Uyarınca Yıkım Kararı

Türk Hukuku'nda “yıkım” konusu farklı mevzuat hükümlerinde düzenlenmiş tipik bir idari işlemdir. Yıkım kararı ve uygulaması, başta 3194 Sayılı İmar Kanunu, 775 Sayılı Gecekondu Kanunu, 2960 Sayılı Boğaziçi Kanunu, 6306 Sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun, Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu gibi birçok temel nitelikteki yasada ve bunlara istinaden çıkartılan düzenleyici işlemlerde usulü ve şartları ayrıntılı olarak açıklanmış bir karardır.

İmar Kanunu m.32 hükmü doğrultusunda bir yıkım kararı verilmesinin ön şartı, ruhsat alınması zorunlu olan taşınmazın, ruhsat alınmamış olmasına rağmen yapı vasfına ulaşmış olması gerekmektedir. Bu sebepten ötürü öncelikle tanımlanması gereken konu yapı kavramıdır. Çünkü bu kavramın tanımlanması özel idari kolluk birimi olan imar kolluğunun kapsamını belirlemeye yardımcı olacaktır. Bu kolluklar vasıtasıyla yapılan denetimlerin neler olup olmadığı yapı tanımıyla ilişkilidir.²⁰⁹

İmar Kanunu m.32 hükmü kapsamında hangi durumlarda yıkım kararı alınması gerektiğini açıklamak ve bu hakkında, idari yaptırımın uygulanabilmesi adına önem taşır. Bu durumların açıklanabilmesi için ise imara aykırı yapı kavramının incelenmesi gerekmektedir.

İmar mevzuatına aykırı yapılar, “*Ruhsatsız yapılar, ruhsat ve eklerine, fen ve sağlık kurallarına, kat nizamına, taban alanına, komşu mesafelerine, imar yoluna, ön cephe hattına, bina derinliğine, imar planı bölgeleme esaslarına aykırı olan, komşu parsel veya imar planlarında yol, yeşil alan, otopark gibi kamu hizmet ve tesisleri için ayrılmış alanlara tecavüz eden, kesin inşaat yasağı olan yerlere inşa edilen yapılar*”

²⁰⁹ Nusret İlker Çolak, *Anayasa Mahkemesi Kararlarında İmar Hukukunun İlkeleri*, İstanbul ,2011, s. 311-336'den aktaran , Ersöz, s.123 , Çolak yapı kavramını, “*insan elinin ürünü olan, karada, yer altında veya su altında bulunabilen (havada bulunan tesislerin yapı olarak kabul edilmeyeceği ifade edilmiştir), sabit veya hareketli nitelikte olan, hususi yahut resmi amaçlarla inşa edilen, yapılaşma faaliyeti olan (başlangıç aşamasında, tesislerin tamamlanması sürecinde, tesislere ekler yapılması, değişiklikler yapılması gibi) eserler*” olarak tanımlamaktadır.

olarak ifade edilmektedir.²¹⁰ Yapının imar kurallarına aykırı olması gibi durumda yukarıda da belirtildiği gibi, kara veya suda, devamlı yahut geçici, resmi yahut özel yer altı ve yer üstü inşaatı ile bunlara ilave yapılan değişiklik ve onarımlar ile, inşaatla bağlı hareketli yahut hareketsiz kuruluşların, imar kuralları ile belirlenen düzene, şekle, niteliği, ölçüye, yapılması gerekli işlemler ile diğer koşullara uyulmadan yapıldığı anlaşılır.²¹¹

İmara aykırı yapılara karşı uygulanacak yaptırım türleri İmar Kanunu'nun m. 32 ve 42 hükümleri ile TCK'nın "Çevreye Karşı İşlenen Suçlar" başlıklı kısmında yer alan 184. hükmünde düzenlenmiştir. Danıştay içtihadında ruhsata bağlanması mümkün olan kaçak yapının ruhsata uygun hale getirilmemesi durumunda ilk derece mahkemesi tarafından verilen yıkım kararında isabetsizlik görmemiştir.²¹²

Her yapı bir amaç için yapılmıştır. Yapılan bu yapıya kullanma onayı bu amaç doğrultusunda verilmektedir. Kullanma izni alınmasının ardından amacına aykırı olarak kullanılan her yapı, imar hukukuna aykırı yapı konumunda değerlendirilir. Bu tarz yapılar için hangi tür işlemlere başvurulacağı İmar Kanunu'nun m. 32 hükmünde düzenlenmektedir.²¹³

İmar Kanunu'nun m. 32 hükmünde gereğince ruhsat alınmadan yapılması planlanmış yapılar dışında ruhsat alınmadan yapıya başlanması yahut ruhsat ve eklerine aykırı bir biçimde yapının yapıldığı konuyla alakalı idare tarafından tespiti, fenni mesulce tespiti ve ihbarı yahut herhangi bir şekilde konuya vakıf olunması halinde belediye yahut valilik tarafından o anda mevcut inşaat durumu saptanır. Yapının mühürlenmesi ardından hemen sonra inşaat durdurulur. İnşaat durdurma, yapı tatil zaptının yapı yerine asılması ile yapı sahibine tebliği kabul edilir. Söz konusu bu tebliğin bir nüshası mahalle muhtarına bırakılır. Bu tarihten sonra en fazla bir ay içerisinde yapının sahibi, yapısını ruhsata uygun duruma getirerek yahut ruhsatı alarak, valilik veya belediyeden mührün kaldırılmasını talep edebilir. Yapının alınan ruhsata

²¹⁰ Hülya Atan/Elif Yavuz, "Bir Yargıtay Kararı Işığında, İmara Aykırı Yapının Mal Rejiminin Tesfiyesinde Katılma Alacağına Konu Olması Sorunu", Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Şeref Ertaş'a Armağan, Cilt:19, 2017, s.518.

²¹¹ Necati Mercan, 5237 Sayılı TCK'da İmar Kirliliğine Neden Olma, s.52

²¹² Danıştay 6. D, 01/04/1993 T, 1992/3413 E, 1993/1278 K, www.kazanci.com 12/07/2019

²¹³ Ali Rıza İlgezdi, İmar Hukukunda Yıkım ve İmar Para Cezaları, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018 s.67-68.

aykırı yapılan kısımları, belediye yahut valilik tarafından aykırılıkların giderilerek yapının ruhsata uygun hale getirildiği inceleme neticesinde saptanırsa, mühür belediye yahut valilik tarafından kaldırılarak inşaaata devam izni verilir. Tersi hallerde yani ruhsata aykırı yapılan inşaat, ruhsata uygun hale getirilmezse söz konusu ruhsat iptal edilir ve ruhsata aykırı yahut ruhsatsız yapılan bina belediye encümenince yahut il idare kurulunun verdiği kararın arkasından belediye yahut valilikçe yıktırılır. Ruhsata aykırı yahut ruhsatsız yapılan binaların yıkım masrafları da yapı sahibinden tahsil edilir.

Ruhsata uygun hale getirilmeyen yapının yıkılmasının belediyelerin görevi olduğunun kanuni dayanağı Belediye Kanunu m. 14 hükmüdür. Ayrıca belediyelerin yetkileri aynı Kanun'un m. 15 hükmünde belirtilmiştir. Zira imar, çevre ve çevre sağlığı için gerekecek tüm önlemleri almak belediyelerin görevidir.

Yıkım kararı, yapının fiziksel ve ekonomik olarak mevcudiyetinin ortadan kaldırılmasına yöneliktir. Bu sebeple yıkım kararı son aşama için verilen bir karardır.²¹⁴ Nitekim ruhsatsız yapı İmar Kanunu m. 32 hükmü gereğince yıkım kararı alınmadan önce yapının ruhsata uygun hale getirilmesi beklenir.²¹⁵ Ruhsatsız oluşturulan bu yapı öncelikle bir tutanakla saptanmalıdır. Bu tutanakta inşaatın durdurulması gerektiğine ilişkin tespitin ve tutanağın bir nüshasının mahalle muhtarına teslim edildiğine ilişkin hususların bulunması gerekmektedir. Bu nedenle yıkım işleminin dayanağı olan tutanağın, İmar Kanunu'nun m. 32 hükmü belirtilen tüm bu hususları taşıyan tutanak yapı üzerine asılır. Aksi halde alınan yıkım kararı hukuka aykırı olacaktır.²¹⁶

3194 Sayılı İmar Kanunu'nun m. 32 hükmünde yer alan usule uygun bir yıkım işleminden söz edebilmek için;

- Yapı ruhsatı alınması zorunlu olan yapı
- Yapının ruhsata aykırılığının ya da ruhsatsızlığının tespiti,
- Yapı tatil tutanağının düzenleme ve yapının mühürlenmesi,
- Durumun ilgiliye tebliği,
- Yapı sahibine süre tanıma,
- Yıkım kararı alma,

²¹⁴ Osman Meriç, “Danıştay Kararlarına göre Yıkım Kararlarında Göz önünde Tutulması Gereken Hususlar”, *İller ve Belediyeler Dergisi*, C: 35, S: 410, 1979, s. 330 ‘dan aktaran Ersöz, s. 107

²¹⁵ Danıştay 6. D , 01/10/2019 T, 2019/5796 E, 2019/8304, www.kazanci.com Erişim Tarihi: 15/05/2020

²¹⁶ Danıştay 6. D, 05/12/2019 T, 2019/6104 E, 2019/13231 K, www.kazanci.com Erişim Tarihi: 05/03/2020

başlıklarının her birinin kanuna uygun olarak gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Danıştay İdari Dava Daireleri, 3194 Sayılı Kanunun m. 32 hükmü uyarınca ruhsat ve eklerine aykırı yapılan yapıların yıktırılmasına karar verilebilmesi için, idarece düzenlenen yapı tatil tutanağının ruhsata aykırılıkları somut ve ayrıntılı olarak belirtecek şekilde düzenlenmesinin gerektiği, ruhsat ve eklerine aykırılıkların neler olduğu açık ve net bir şekilde ortaya konulmaksızın yıkım kararı verilemeyeceğinin kuşkusuz olduğu, dava konusu olayda, davalı idarece inşaat emsalinin ne şekilde aşıldığı somut bir şekilde ortaya konulmadan, verilen inşaat ruhsatı iptal edilmeden ve bu inşaat ruhsatına aykırılıkların neler olduğu açıkça tespit edilmeden yıkım kararı verilmesinde mevzuata uyarlık bulunmadığı yönünde içtihatla bulunmuştur.²¹⁷

Ruhsat alınmaksızın imarına başlanmış yıkıma konu olması muhtemel yapının imar planı ve imar yönetmeliği gereğince izne bağlanıp bağlanmayacağı hususu değerlendirilmeden direkt olarak yıkımına karar verilmez. Yapının izne bağlanması imkanı var ise yapı sahibine İmar Kanunu'nun m. 32 hükmü gereğince bir ay süre verilir ve harç alması sureti ile bu tarz yapı ve yapı ilavelerin imar hukukuna uygunluğu ve izne bağlanması mümkün olur. Başka bir deyişle, yapı imar hukukuna aykırı bulunmadıkça yapının ruhsatsız olması, yıkım sebebi sayılmaz.²¹⁸

Mücadir alan dışında yıkım kararı ise il encümeni tarafından verilir. Belediyelerde/il özel idarelerde yıkım kararı encümen/il encümeni yerine belediye meclisi/vali alırsa bu karar yetki unsuru açısından hukuka aykırı olacaktır.²¹⁹

Yapı sahibi, kendisine verilmiş süre içerisinde ruhsata uygun olmayan yapısını ve eklerini ruhsata uygun duruma getirmez ise, konuyla alakalı idare tarafından yıkım kararı re'sen olarak uygulanır. Belediye yahut valilikler tarafından yapı sahibine tanınan bir aylık süre üst sınırdır. Ancak verilecek bu azami sürenin yeterliliği konusunda problemler gündeme gelebilir. Şöyle ki örneğin ruhsatın bulunmadığı bir izinsiz yapı ile karşılaşılması halinde İmar Kanunu m. 22 hükmüne göre yapı sahibinin belediyece veya valiliklerce başvurusunun incelenmesinden sonra en geç otuz gün

²¹⁷ Danıştay İdari Dava Daireleri, 05/05/2005 T, 2004/2530 E, 2005/1121 K www.kazanci.com Erişim Tarihi: 03/03/2020

²¹⁸ Danıştay 6. D, 30/05/1994 T, 1993/2829 E, 1994/2103 T, www.kazanci.com Erişim Tarihi: 18/03/2020

²¹⁹ Nurgül Kutlu, "Kaçak Yapıların Hukuki Durumu", 19 Ekim 2012, <http://www.gayrimenkulhukuku.org/kacak-yapilarin-hukuki-durumu>, Erişim Tarihi: 10/07/2019

içinde yapı ruhsatıyesinin verileceği belirtilmiştir. Bu halde yapı sahibine idarece verilen bir aylık süre ile, yapı sahibinin ruhsat başvurusu için gerekli belgeleri toparlayarak belediyeye veya valiliğe başvurmasının akabinde ruhsatın kendisine verilmesi için belirlenen otuz günlük sürenin yapı sahibinin elinde olmayan nedenlere çakışması oldukça muhtemeldir. Bunun yanında kanun koyucu burada idareye ilişkin bir alt süre sınırı tanımamıştır. Çünkü bazı durumlarda somut olayın şartları değerlendirildiğinde yapı sahibine süre verilmesinin gereksiz olduğu anlaşılırsa idare kendisine süre vermeden yapı hakkında yıkım kararı alabilir. Danıştay imar yoluna tecavüzlü olan ve bu durumuyla ruhsata bağlanması mümkün olmayan yapının ruhsata bağlanması için süre verilmemesi kararının iptal edilmemesi, bir aylık süre verilmemesinin yıkım işlemini sakatlamayacağı yönünde içtihatla bulunmuştur.²²⁰

Sonuç olarak idare İmar Kanunu m. 32 hükmüne göre bir süre belirlerken bir ay ile sınırlı olmak üzere bir süre belirlemede takdir yetkisine haizdir. Elbette ki idare hukukunun düzenlediği alanın genişliği nedeni ile idareye geniş bir takdir yetkisi tanınma gereksinimi duyulmuştur; ancak bu yetki genişliğinin yanında idarenin hukuka uygun olarak hareket etme zorunluluğunun göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Bu nedenle izinsiz yapının hukuka uygun hale getirilmesi için idarece verilecek süre belirlenirken, bu konuda her ne kadar idarenin takdir yetkisi bulunsun da bu yetkisinin mutlak olmadığı ve kamu yararı ile sınırlı olduğunu hususları gözetilmelidir.

Yıkım kararı gibi idarenin yaptığı işlemde menfaati ihlal edilenler, söz konusu işlem için idari yargıda iptal davası açabilirler.²²¹ Bunun yanında idari işlem uygulanırken herhangi bir zarar meydana gelmiş ise, bu işlemde dolayı zarar gören ilgili kişiler idare mahkemelerinde yapılan işlemin yahut eylemin uygulanması sebebiyle karşılaştıkları zarar için tam yargı davası açabilirler. Özel hükümler bulunmuyorsa genel dava açma süresi 60 gündür.²²²

²²⁰ Danıştay 6. D, 03/04/1997 T, 1996/ 2121 E, 1997/ 1843 K ,

²²¹ Necati Mercan, 5237 Sayılı TCK'da İmar Kirliliğine Neden Olma, s.48.

²²² Nurgül Kutlu, “Kaçak Yapıların Hukuki Durumu”, <http://www.gayrimenkulhukuku.org/kacak-yapilarin-hukuki-durumu>, Erişim Tarihi: 10/07/2019

Temel olarak 3194 Sayılı İmar Kanunu'na göre yıkım kararı alınabilse de bunun dışında başka kanunlar gereği de yıkım kararı alınabilmektedir. Yıkım kararı alınabilecek diğer kanunlar şu şekildedir²²³:

- 383 Sayılı Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı Kurulmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname
- 2860 Sayılı Boğaziçi Kanunu
- 4562 Sayılı Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu
- 775 Sayılı Gecekondular Kanunu
- 6831 Sayılı Orman Kanunu
- 3573 Sayılı Zeytinciliğin Islahı ve Yabancılarının Aşılattırılması Hakkında Kanun
- 2873 Sayılı Milli Parklar Kanunu
- 4122 Sayılı Milli Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Seferberlik Kanunu
- 3621 Sayılı Kıyı Kanunu
- 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu

Bu kanunlarda yer alan yıkım kararlarını teker teker inceleyecek olursak;

- 383 Sayılı Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı Kurulmasına Dair Kanun Hükmünde Kararnamenin m. 19 hükmünde mevcut nazım ve uygulama imar planlarına ve mevzuata aykırı her türlü yapı 3194 Sayılı İmar Kanunu'ndaki esaslar dahilinde yıktırılır. Mevzuata aykırı yapının inşasının durdurulması veya yıktırılması için gerekli işlemler ilgili kuruluşlarca yürütülür. Kanun'da öngörülen sürelerde yıktırılmayan yapılar Bakanlıkça masrafi yapı sahibinden alınarak, bölgedeki kamu kurum ve kuruluşlarının imkanlarından yararlanmak suretiyle yıktırılır. İşlemleri geciktiren sorumlular hakkında kanuni takibat yapılır.
- Boğaziçi Kanunun Genel Esaslar başlıklı m. 3 hükmünde öncelikle Boğaziçi alanındaki yapıların Boğaziçi Kanunu ve imar planları esaslarına aykırı olması durumunda derhal yıkılacağı düzenlenmiştir. Yıkım kararını bu Kanun'a göre Boğaziçi İmar İdare Heyeti görüşüp karara bağlamaktadır. Boğaziçi İmar Müdürlüğü ise alınan bu yıkım kararını uygulamaktadır. Boğaziçi Kanunu'nun m. 13 hükmüne göre Boğaziçi İmar İdare Heyeti'nin

²²³ İlgezdi, s.77.

kararı ve Boğaziçi İmar Müdürü'nün yazılı emri ile inşaat ruhsatı olmayan yapılar, yapının, inşaat ruhsatı ve eklerine ve imar mevzuatına aykırı yapılmış bölümleri, Boğaziçi İmar Müdürlüğünce mühürlenerek yapımı durdurulmuş yapıların mühürlendikten sonra yapılan ilaveleri, yapılarda kullanma izni verildikten sonra imar mevzuatına aykırı olarak yapılan değişiklikler ve eklentileri yıktırılır. Yıkılması gereken yapılar tespit edildiğinde Boğaziçi İmar Müdürlüğünce valiliğe bildirilir. Vali en geç 7 gün içerisinde Boğaziçi İmar İdare Heyetini toplayarak konuyu karara bağlar ve kararı Boğaziçi İmar Müdürlüğü'ne gönderir.

- Organize Sanayi Bölgesi Kanunu'nun m. 4 hükmüne göre ruhsatsız veya ruhsata aykırılığı tespit edilen yapılar hakkında ilgili idarece 3194 Sayılı İmar Kanunu'nun m. 32 ve 42 hükümleri çerçevesinde tesis edilen işlemler, ilgili Organize Sanayi Bölgesine ve Bakanlığa bildirilir. Yıkım, Bakanlığın talimatı üzerine valilik veya kaymakamlık tarafından yapılır. Yıkım bedeli, yapı sahibi tarafından karşılanır.
- Gecekondu Kanunu'nun yürürlüğe girdiği tarihten sonra sürekli veya geçici olarak yapılan tüm izinsiz yapılar hiçbir karar alınmasına gerek olmaksızın belediye veya devlet zabıtası tarafından derhal yıktırılır.
- Orman Kanunu'na göre orman alanları içerisinde kaçak olarak inşa edilen tesisler m. 93 hükmüne göre Orman Genel Müdürlüğünce aynen muhafaza edilebileceği gibi ihtiyaç duyulduğu takdirde ormancılık veya diğer kamu hizmetlerinde kullanılabilir. Aksi takdirde orman idaresince yıktırılır. İdarenin bu husustaki talebi üzerine genel zabıta kuvvetleri idareye yardımla mükelleftirler.
- 3573 Sayılı Zeytinciliğin Islahı ve Yabancılarının Aşılattırılması Hakkında Kanunu'nun m. 20 hükmüne göre zeytinlik sahaları içinde ve bu sahalara en az 3 kilometre mesafede zeytinyağı fabrikası hariç zeytinliklerin vegatatif ve generatif gelişmesine mani olacak kimyevi atık bırakan, toz ve duman çıkaran tesis yapılamaz ve işletilemez. Bu alanlarda yapılacak zeytinyağı fabrikaları ile küçük ölçekli tarımsal sanayi işletmeleri yapımı ve işletilmesi Tarım ve Orman Bakanlığı'nın iznine bağlıdır.

- Yurdumuzdaki milli ve milletlerarası düzeyde değerlere sahip milli park, tabiat parkı, tabiat anıtı ve tabiatı koruma alanlarında Milli Parklar Kanunu'na göre kesin bir zorunluluk bulunmadıkça her ne suretle olursa olsun hiçbir yapı ve tesis kurulamaz ve işletilemez veya bu alanlarda var olan yerleşim sahaları dışında iskan yapılamaz. Bu yerlere herhangi bir yapı veya tesis yapılması, bunların tapuya tescili yasaktır. Bu gibi yapı ve tesislere hiçbir kayıt ve şart aranmadan doğrudan doğruya Orman ve Su İşleri Bakanlığınca el konulur.
- 4122 Sayılı Milli Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Seferberlik Kanunu'na göre tahsis edilerek, izin verilerek veya irtifak hakkı tesis edilerek kurulan ormanlarda, bina ve tesis yapılamaz. Yapıldığı takdirde doğrudan ve bedelsiz el konulur.
- Kıyı Kanunu'na göre uygulama imar planı bulunmayan alanlardaki sahil şeritlerinde, Kıyı Kanunu'nun m. 4. hükmünde belirtilen mesafeler içinde hiçbir yapı ve tesis yapılamaz. Bu Kanun hükümlerine göre, kıyıda ve doldurma ve kurutma yoluyla kazanılan araziler üzerinde yapılması mümkün olan yapı ve tesisler için, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'ndan gerekli iznin alınması zorunludur. Yapı ruhsatı verilmesinde bu izin belgesi yeterlidir. Bu Kanun kapsamında kalan alanlarda ruhsatsız yapılar ile ruhsat ve eklerine aykırı yapılar hakkında 3194 Sayılı İmar Kanununun ilgili hükümleri uygulanır.
- Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun m. 16 hükmüne göre korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile bunların korunma alanlarında ruhsatsız olarak inşaat yapmak yasaktır. Buralarda ruhsatsız olarak yapılacak inşaatlar ile koruma amaçlı imar planlarında, plana; sitlerde, sit şartlarına aykırı olarak inşa edilen yapılar hakkında imar mevzuatına göre işlem yapılır.

4.2.1.2 İmar Kanunu 42. Madde Uyarınca Para Cezası

İmar para cezaları; 3194 Sayılı İmar Kanunu'nun m. 42 hükmünde düzenlenmiştir. 3194 Sayılı İmar Kanunu'nun m 42 hükmü; AYM tarafından iptal edilmiştir. AYM'nin iptal kararı Resmi Gazete'nin 5 Kasım 2008 tarihli nüshasında yayınlanmıştır. Yüksek Mahkeme; iptal kararı ile beraber yeni bir düzenleme yapılabilmesi adına Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne 4 aylık bir süre vermiştir. AYM

tarafından verilen 4 aylık süre içerisinde kanuni bir düzenleme yapılmamış ve akabinde yeni yasal düzenleme kabul edilen 5940 Sayılı yasayla 17 Aralık 2009 tarihinde Resmi Gazete 'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. AYM;

“İmar para cezasında alt ve üst sınırların gösterildiği, bu alan içinde cezayı uygulama yetkisinin idareye bırakıldığı, ancak alt ve üst sınırlar arasında yaklaşık elli kat olan genişliğin uygulamada, yorum ve değerlendirme farklılıklarına dayalı olarak eşitsizliğe yol açabilecek nitelikte olması ve idarenin ceza uygulama işlemi kurarken gözececeği yapının, taşkın, heyelan, kaya düşmesi gibi afet alanlarında bulunan, sıhhi ve jeolojik mahsurları olan veya bunlar gibi tehlikeli durumlar göstermesi nedeniyle imar planlarına veya ilgili idarelerce hazırlanmış, onaylanmış raporlara göre yapılması yasak olan alanlara, imar planlarında umumi hizmet alanlarına, kamu tesis alanlarına ve yapı sahibine ait olmayan alanlara yapılması; hangi amaçla yapıldığı, büyüklüğü ve konut, ticari, sanayi, otel, akaryakıt istasyonu gibi niteliği; fen ve sağlık kurallarına aykırılık taşıması; içinde oturacak veya çalışacak kişiler için tehlike oluşturmaları; çevresinde ya da aynı bölgede emsal yapılar için uygulanan imar para cezaları; kente ve çevreye etkisi; bitmiş ve kullanılır durumda olması gibi ölçütlerin açık, belirgin ve somut olarak Kanunda yer almadığı” gerekçeleriyle maddeyi iptal etmiştir.

5940 Sayılı Kanun’la yapılan imar para cezalarına ilişkin düzenleme, İmar Kanunu’nda yer alan para cezalarının AYM tarafından iptal edilmesi üzerine kararın gerekçeleri ve uygulamada alınan Danıştay kararları dikkate alınarak gerçekleştirilmiştir.²²⁴

İmar para cezasına ilişkin genel düzenleme 3194 Sayılı İmar Kanunu’nun 42. maddesinde yer almaktadır. Bu madde yakın dönemde değişiklik geçirmiştir. AYM ’nin vermiş olduğu iptal kararı doğrultusunda 5940 Sayılı “İmar Kanunu ve Bayındırlık ve İskân Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ile İmar Kanunu m. 42 hükmü son halini almıştır. 5940 Sayılı Kanun imar para cezasına ilişkin ayrıntılı düzenlemeler içermektedir. Ayrıca, yapılan bu düzenlemeler m. 42 hükmünün uygulanacağı halleri de genişletmiştir. İmar para cezası sadece ruhsatsız ya da ruhsata aykırı inşa edilen yapılar için değil, bunlar dışında İmar Kanunu’nun pek çok maddesinde belirtilen yükümlülöklere aykırılık dolayısıyla da uygulanır.²²⁵

²²⁴ İlgezdi, s.152.

²²⁵ Yasin, s.383.

5940 Sayılı yasadaki düzenlemeyle imar mevzuatına aykırılık teşkil eden fiil ve hallerin tespit edildiği tarihten 10 iş günü içinde ilgili idare encümenince sorumlular hakkında, üstenilen sorumluluk için ayrı ayrı olarak para cezasının uygulanacağı; ruhsat alınmaksızın veya ruhsata, ruhsat eki etüt ve projelere veya imar mevzuatına aykırı olarak yapılan yapının sahibine, yapı müteahhidine veya aykırılığın 6 iş günü içinde idareye bildirmeyen ilgili fenni mesullere yapının mülkiyet durumuna, bulunduğu alanın özelliğine, durumuna, niteliğine ve sınıfına yerleşmeye ve çevreye etkisine can ve mal emniyetini tehdit edip etmediğine ve aykırılığın büyüklüğüne göre bin Türk Lirasından az olmamak üzere, bakanlıkça belirlenen yapı sınıflarına ve gruplarına göre yapının inşaat alanı üzerinden hesaplanmak üzere, mevzuata aykırılığı her bir metre karesi için idari para cezaları uygulanacağı açıklanmıştır.²²⁶

İmar para cezaları uygulanırken bu cezaların alt ve üst sınırlarının takdiri belediye ve mücavir alan sınırları içerisinde belediye encümenine, mücavir alan dışında il encümenine aittir.²²⁷

3194 Sayılı Kanun, idarenin kolluk alanında gösterdiği faaliyetleri bakımından sahip olduğu görev ve yetkileri düzenlemekte olduğundan; 3194 Sayılı Kanun'un m. 42 hükmü de idarenin kolluk alanında sahip olduğu yetkilerin imar hukuku alanına yansımaları biçiminde tezahür etmektedir. Bu açıdan 3194 Sayılı Kanun'un m. 42 hükmü, kamu gücü ve egemenliğinin tüm özelliklerini bünyesinde taşıyan ve tamamıyla idari usuller uygulanarak yürütülen tipik bir idari kolluk faaliyetine ilişkin düzenlemeleri içermektedir.²²⁸

3194 Sayılı Kanun'un m. 42 hükmünün amacı; bireylerin genel veya topluma açık alanlarda zorlamaya, kazaya ve engellemeye uğramadan mal ve can güvenlikleri bakımından endişe duymamaları ve bu yönde kanaat sahibi olmalarını ifade eden kamu güvenliğinin; maddi anlamda huzuru ve düzeni ifade eden kamu huzurunun; toplumun genel olarak bulaşıcı ve salgın hastalıklarından korunmasını ifade eden kamu sağlığının;

²²⁶ 5940 Sayılı Kanunla Getirilen Yenilikler, s.4.

http://izmimod.org.tr/docs3/5940sayiliKanunla_IMARKANUNUNDAGETIRILEN_YENILIKLER.pdf
Erişim Tarihi: 21/07/2019

²²⁷ Mehmet Hüseyin Akçay, "İmar Kanunu Gereği Alınan Encüman İmar Para Cezası Kararlarının Yapılan Fiile Göre Sınıflandırılması İçin Ceza Değerlendirme Katsayısı Modeli Önerisi" İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Temmuz 2008, s.2.

²²⁸ Selman Özdemir, "İmar Para Cezaları Özelinde İdari Yaptırımların Zaman Bakımından Uygulanması", Türk İdare Dergisi, S: 473, Aralık 2011, s.123.

maddi alanı tehlikeye sokacak nitelikteki ve toplumda belli bir zamanda bireylerin uyması gereken kuralları ifade eden genel ahlakın; kamu estetiğinin; insan mahremiyetinin ve onurunun sosyo-ekonomik olarak piyasa koşullarına bakılarak zedelenmemesi için korunması ve tüm bu korumalar aracılığıyla kamu yararının ve kamu düzeninin sağlanmasıdır.²²⁹

İmar Kanunu'nun 42/1. ve 42/2. fıkraları gereğince yapı sahibine para cezası kesilebilmesi için ruhsata aykırı halin düzeltilip düzeltilmediğine yahut ruhsata bağlanıp bağlanılmamasının beklenilmesine ihtiyaç yoktur. Söz konusu fıkralar kapsamında yapı sahibinin imar mevzuatına aykırı biçimde hareket etmesi yeterli bir sebeptir. Fakat İmar Kanunu'nun 42/3. fıkrasında belirtilmiş hükümlere göre para cezası kesebilmek adına söz konusu Kanunda öngörülen süre içerisinde ruhsata aykırı olan durumların giderilmemesi durumunda para cezası kesilecektir.²³⁰

İmar Kanunu'nun m. 42 ve diğer hükümlerinde yer alan para cezaları sabit kalmamakta her yıl tekrardan belirlenen yeniden değerlendirme oranında arttırılmaktadır. Bu sebeple de tespitin yapıldığı tarihle encümenler tarafından para cezası tesisine yönelik kararın alınma tarihinde cezalar miktar bakımından farklılık gösterebilmektedir.²³¹

3194 Sayılı Kanuna göre imar para cezasının uygulanmasını gerektiren haller şu şekildedir;

- Ruhsatsız veya ruhsata aykırı yapılar
- Arsa ve arazi düzenlemesinden doğan kısıtlamalara aykırılık
- Müellif, fenni mesul, şantiye şefi ve yapı müteahhidinin mevzuata aykırı faaliyetleri
- Muvakkat yapının süresi geldiği halde yıkılmaması
- İnşaat, tamirat, bahçe düzenlemesi ve kazı yapılanması sırasında alınması gereken tedbirlere aykırılık
- Kapıcı dairesi ve otopark yükümlülüklerine aykırılık
- Yıkılacak derece tehlikeli yapıyı ortadan kaldırmama
- Kamunun selameti için alınması gereken tedbirlere aykırılıktır.

²²⁹ Özdemir, s.123.

²³⁰ İlgezdi, s.192.

²³¹ İlgezdi, s.192.

Yapıldığı tarih itibarı ile plan ve mevzuata uygun olmamakla birlikte var olan hali ile yahut öngörülen bir afet tehlikesi karşısında can ve mal güvenliğini tehdit ettiği yahut tehdit edeceğiyle konuyla alakalı idare yahut mahkeme kararı ile saptanan yapılara, konu ile alakalı idarenin yazılı ikazına rağmen idare tarafından tanınan süre içerisinde takviyede bulunmayan yahut bu yapıları m. 39 hükmü gereğince yıkmayan yapı sahibine idari para cezası kesilir.²³²

Müelliflerin, fenni mesul mimarların ve mühendislerin, yapı müteahhitlerinin, şantiye şeflerinin, mimar ve mühendislerin imar mevzuatına aykırı fiillerinden dolayı verilen cezaların ve haklarında kesinleşmiş mahkeme kararların kendi kayıtlarına işlenmesiyle ilgili mevzuatlarına göre cezai işlem yapılmak üzere üyesi bulundukları meslek odasına ve bakanlığa ilgili idarece bildirilir. Bu kişiler verilen ceza süresi içinde yeni bir iş üstlenemez.²³³

Cezalandırmayı gerektiren aykırılığa konu yapıda, tahkik edilmesi gereken hususlar on üç adet olup, bunlara göre cezada artırılacak miktarlar aşağıdaki gibidir;

- Hisseli parselde diğer maliklerin muvafakati alınmaksızın yapılmışsa cezanın %30'u,
- Kamuya veya başkasına ait bir parselde yapılmışsa cezanın %40'ı,
- Uygulama imar planında veya parselasyon planında “kamu tesisi alanı veya umumi hizmet alanı” olarak belirlenmiş bir alanda yapılmışsa cezanın %60'ı,
- Mevcut haliyle veya öngörülen bir afet tehlikesi karşısında can ve mal emniyetini tehdit ediyorsa cezanın %100'ü,
- Uygulama imar planı bulunan bir alanda yapılmışsa cezanın %20'si,
- Yapılaşmaya yasaklanan bir alanda yapılmışsa cezanın %80'i,
- Özel kanunlarla belirlenmiş özel imar rejimine tabi bir alanda yapılmışsa cezanın %50'si,
- Ruhsatsız ise cezanın %180'i,
- Ruhsatı hükümsüz hale gelmesine rağmen inşaatı sürdürülüyorsa cezanın %50'si,
- Yapı kullanma izin belgesi alınmış olmakla beraber ruhsat alınmaksızın yeni inşai faaliyete konu ise cezanın %100'ü,

²³² “Ceza İşlemleri”, http://izmimod.org.tr/docs3/6-ceza_islemleri.pdf, s.8, Erişim Tarihi: 21/07/2019.

²³³ İlgezdi, s.173-174.

- İnşai faaliyetleri tamamlanmış ve kullanılmıyorsa cezanın %10'u,
- İnşai faaliyetleri tamamlanmış ve kullanılıyorsa cezanın %20'si,
- Çevre ve görüntü kirliliğine sebebiyet veriyorsa cezanın %20'si,

İmar Kanunu m. 42 hükmünde düzenlenen (a) ve (b) bentlerinde belirtilen şekilde tespit edilen para cezalarının miktarına göre ayrı ayrı hesap edilerek ilave olunur.²³⁴

Mevzuata aykırı yapılan yapının alanıyla, yapı sınıfına ve grubuna göre yukarıda bahsi geçen rakamlar çarpılarak idare para cezasının ilk aşaması tamamlanır. Para cezaları hesaplanırken, aykırılıktan etkilenmiş alan dikkate alınmaktadır.²³⁵

Para cezalarına konu olan alanın hesaplanmasında, aykırılıktan etkilenen alan dikkate alınır. İmara aykırı olan kısım tek başına değil tüm yapı üzerinden hesaplama yapılır. Danıştay yerleşik içtihadı, hukuka aykırı yapı tek parsel üzerinde olsa bile İmar Kanunu'nun m.42 hükmünde "parsel" değil "imar mevzuatına aykırı yapı" ifade edildiği için, imar mevzuatına aykırı her yapı için ayrı ayrı para cezası verileceği yönündedir.²³⁶

4.2.2. İmar Kanunu'na İlişkin Mevzuatta Yer Alan İdari Yaptırımlar

Kanunlarda yer alan kabahatler sonucunda ihlal niteliği taşıyan belirli eylem ve davranışların ceza mahkemelerinde yargılanıp özgürlüğü bağlayıcı cezalar alabilme

²³⁴ "a) Bakanlıkça belirlenen yapı sınıflarına ve gruplarına göre yapının inşaat alanı üzerinden hesaplanmak üzere, mevzuata aykırılığın her bir metrekaresi için;

1) I. sınıf A grubu yapılara üç, B grubu yapılara beş Türk Lirası,
2) II. sınıf A grubu yapılara sekiz, B grubu yapılara on bir Türk Lirası,
3) III. sınıf A grubu yapılara on sekiz, B grubu yapılara yirmi Türk Lirası,
4) IV. sınıf A grubu yapılara yirmi üç, B grubu yapılara yirmi beş, C grubu yapılara otuz bir Türk Lirası,
5) V. sınıf A grubu yapılara otuz sekiz, B grubu yapılara kırk altı, C grubu yapılara elli iki, D grubu yapılara altmış üç Türk Lirası,

idari para cezası verilir. Bu miktarlar her takvim yılı başından geçerli olmak üzere o yıl için 4/1/1961 tarihli ve 213 sayılı Vergi Usul Kanununun mükerrer 298 inci maddesi hükümleri uyarınca tespit ve ilan edilen yeniden değerlendirme oranında bir Türk Lirasının küsuru da dikkate alınmak suretiyle artırılarak uygulanır"

b) "Mevzuata aykırılığı yapı inşaat alanı üzerinden hesaplanması mümkün olmayan, yapının cephelerini ve diğer yapı elemanlarını değiştiren veya yapı malzemesi için öngörülen gereklere aykırı bulunan uygulamalar için, Bakanlıkça yayımlanan ve aykırılığa konu imalatın tespiti tarihinde yürürlükte bulunan birim fiyat listesine göre ilgili idarece belirlenen bedelin % 20'si kadar idari para cezası verilir."

²³⁵ Ali Rıza İlgezdi, "İmar Para Cezaları Ve Uygulaması (3194 Sayılı İmar Kanunu'nun 42. Maddesi Kapsamında)", <http://www.alirizailgezdi.com/?Syf=26&Syz=424832>, Erişim Tarihi: 21/07/2019

²³⁶ Danıştay 6. Dairesi, 05/05/2004 T, 2003/84 E, 2004/2843 www.kazanci.com Erişim Tarihi: 01/08/2019

sonucu doğuracağından, suç boyutuna varmayan idari ihlallerin cezalandırılmasında idari yaptırımlara ihtiyaç duyulmuştur.²³⁷

İdari yaptırımların genel amacı, idari ihlalleri önlemek, toplumun huzurunu, kamu düzenini sağlamak ve idari faaliyetlerin etkinliğini gerçekleştirmektir. Dolayısıyla idari yaptırımlar idari düzeni sağlama ve koruma amacına hizmet etmektedir. Tabi ki idari bir ihlal gerçekleştiğinde cezalandırma ve caydırıcı olma amacı da taşımaktadır. Fakat cezai yaptırımlara başvurma son çare olması gerekliliği de unutulmaması gereklidir.²³⁸

İdari organlara yaptırım uygulama yetkisinin tanınma amacı ise, bazı hafif ihlallerin suç olmaktan çıkarılarak mahkemelerin yükünü azaltmak ve yaptırımların en kısa süre uygulanmasıyla etkinliklerinin artırılmasını sağlamaktır. İdari yaptırımlarla çevrenin korunması, halkın dirlik ve esenliğinin sağlanması gibi özel amaçlarda güdölmektedir.²³⁹

İmar hukukuna özgü idari yaptırımlar denildiğinde ilk olarak akla imar para cezası ve yıkım kararı gelmesi gerekmektedir. Fakat imara ilişkin yaptırımlar yalnızca imar para cezası ve yıkım kararından ibaret değildir. Yapının mühürlenmesi, yapı ruhsatının ve yapı kullanma izninin iptali, kamu hizmetlerinden yararlandırmama da imara özgü idari yaptırımlar arasındadır.

Bu yaptırımlardan imar para cezası doğrudan yapı sahibine yöneltilirken diğer yaptırımlar yapı üzerine uygulanır. Ancak yaptırım yapı üzerine uygulansa da bu yaptırımın sonuçları doğrudan yapı sahibini etkilemektedir. Bu nedenle imar alanındaki tüm yaptırımların yapı sahibine uygulandığı söylenebilir. Örneğin kat mülkiyetine konu 8 katlı bir taşınmazda her katta farklı bir malikin oturduğunu düşündüğümüzde 8. katta evi bulunan malikin evine yaptığı imar kanununa aykırı fiilin diğer malikler açısından bir sorumluluğu yoktur.

²³⁷ İlgezdi, s.240.

²³⁸ Erdinç, s. 259-260.

²³⁹ Erol, s.7.

4.2.2.1 Yapının Mühürlenmesi

Yapının mühürlenmesi cezalandırma amacından daha çok kamu hizmetlerinin, kamu düzeninin bozulmaması için idare tarafından geçici nitelikte idari bir tedbir niteliğindedir. Ruhsat alınmadan yapıya başlandığı veya ruhsata aykırı olarak yapı yapıldığı ilgili idarece tespit edildiği takdirde yapı derhal mühürlenerek inşaat durdurulur.²⁴⁰ Mühürleme işlemi yapılırken, inşaatın ne şekilde ruhsatsız olduğu ya da onaylı proje ve proje eklerine aykırı olduğu kısımları ve seviyesi mühürle durdurma zaptına yazılır. Mühürle durdurma zaptı üç nüsha olarak düzenlenir. İmar Kanunu'nun m.32/2 hükmüne göre bir örneği inşaata asılır. Bu işlemle aynı zamanda yapının mühürlendiği yapı sahibine tebliğ edilmiş sayılır. Zaptın diğer örnek ise inşaatın bulunduğu mahalle muhtarına bırakılır. Bir nüsha da belediye ekiplerinde kalır. Kaçak inşaatın mühürlenmesi ve yıkım kararı birbirini takip eden işlemlerdir. Bu nedenle konu en geç üç gün içerisinde belediye encümenine sunulur. Belediye encümeni yazının kendilerine ulaşmasından itibaren en geç on beş gün içerisinde olumlu ya da olumsuz cevabını verir. Kaçak inşaatın mühürlenmesi süresi otuz gündür. İnşaatın projesine aykırılığının büyüklüğü, encümen kararının gecikmesi gibi sebeplerden dolayı otuz günlük süre uzayabilir. Ruhsatsız bir yapı için encümen, yıkım talebine ilişkin karar vermeden önce ruhsata bağlanıp bağlanamayacağı hakkında karar verilmelidir. Yapı ruhsatsız ama imar durumuna uygun ise, yapı için sadece ruhsatsız olduğundan dolayı yıkım kararı alınamaz. Encümenden yıkım kararı çıktığı takdirde yapının sahibine ve fenni mesulüne yazı ile bildirilir. Yıkım kararı çıktıysa yapının yıkılacağı açık şekilde yazılır. Yıkım kararı yapı sahibinin kendi adına çıkarılarak kendisine tebliğ edilir. İmar Kanunu m. 32/4 hükmü uyarınca otuz günlük süre sonunda yapının ya ruhsata bağlanmasıyla ya da proje ve eklerine uygun hale getirilmesiyle mühür kaldırılır.²⁴¹

Danıştay yerleşik içtihadına göre, bir bölgede yapılaşmaya olanak veren imar planının mahkemece iptal edilmesi halinde iptal tarihine kadar ilgilinin hilesi hatası ya da kusuru olmadan yapıya ruhsatına uygun olarak devam edildiğinin anlaşılması durumunda, mahkeme tarafından iptal kararının verilmesini takiben idarece inşaatın

²⁴⁰ Hasan Gök, *"İmar Mevzuatına Aykırılık Hallerinde Yapı Sahibine Uygulanacak İdari Yaptırımlar"*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010, s.73

²⁴¹ *Kaçak İnşaatın Mühürlenmesi*, <https://emlakkulisi.com/kacak-insaatin-muhurlenmesi/203073> Erişim Tarihi: 10/12/2019

mühürlenmesi, yapının bu tarihe kadar tamamlanmış kısmının ise kazanılmış hakkın varlığı nedeniyle korunması gerektiği yönündedir.²⁴²

4.2.2.2 Yapı Ruhsatının ve Yapı Kullanma İzninin İptali;

Ruhsatın alınması için öncelikle ilgili belediye veya valiliklere yapı sahibinin bir dilekçe ile başvurması gereklidir. Ruhsata aykırılık olan yapıda, bu aykırılığın giderilmiş olduğu veya ruhsat alındığı ve yapının bu ruhsata uygunluğu inceleme sonunda anlaşılırsa inşaaata devam ettirilir. Aksi takdirde İmar Kanunu'nun m. 32 hükmü uyarınca ruhsat iptal ettirilir.

AYM'nin 11/12/1986 tarihli kararında: "... ister "bağlı yetki" ister "takdir yetkisi" şeklinde kullanılsın "ruhsat verme" idarenin, kolluk faaliyetleri içinde yer almaktadır. Bu nedenle ruhsat ve yapı kullanma izni vermenin, asli ve sürekli bir kamu görevi olduğu hususunda duraksamaya yer yoktur..."denilerek idarenin yapı ruhsatı vermesi kolluk faaliyetleri içerisinde değerlendirilmiştir.²⁴³

4.2.2.3 Kamu Hizmet ve Tesislerinden Yararlandırılmaması

Kullanma izni verilmeyen ve alınmayan yapıların izin alınıncaya kadar, elektrik su ve kanalizasyon hizmetlerinden ve tesislerinden faydalanamayacakları İmar Kanunu m.31 hükmünde düzenlenmiştir. Yapı kullanma izni almış bir yapının bu hizmetlerden yararlandırılmaması söz konusu olamaz. Bu yaptırımın amacı yapı kullanım izni belgesinin alınmasını sağlamaktır dolayısıyla zorlayıcı bir tedbirdir.²⁴⁴ Bu hükümde yararlandırılmayacağı belirtilen kamu hizmet ve tesisleri sınırlı olarak sayılmıştır. Ancak kanun koyucunun sınırlama gayesi içerisinde olmadığı, doğalgaz, telefon vb. hizmetlerden de yararlanamayacağı görüşü mevcuttur.²⁴⁵ Kanımızca kullanma izni olmayan yapılar açısından yararlanamayacağı bu hizmetlerin kapsamı daha geniş tutulması caydırıcılık açısından daha etkili olacaktır.

²⁴² Danıştay 6. Dairesi, 08/12/2004 T, 2003/3435 E, 2004/6378 K

²⁴³ AYM, 11.12.1986 T, 1985/11 E, 1986/29 K, <http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/> Erişim Tarihi : 01/08/2019

²⁴⁴ Hatice Günel, "İmar Hukuku ve Yerel Yönetimlerin İdari Yaptırım Yetkileri", Çağ Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, Mersin, 2007, s. 21.

²⁴⁵ Yılmaz, s.94, 'den aktaran Günel, s. 21.

Tüm bu anlatılanlar ışığında, hukuka aykırı yapılar altında incelenen ruhsatsız yapılar ve ruhsata aykırı yapılar söz konusu olduğunda yasalar, idareye bu durumun ortadan kaldırılması yükümlülüğünü getirmiştir. Hukuka aykırı yapılaşmaya karşı kamu kuruluşlarınca yapılması zorunlu uygulamalar üç başlık altında toplanabilir. Bunlar; ilk olarak idarece ruhsata aykırı veya sonradan ruhsata aykırı hale getirilmiş kaçak yapı açısından hukuka aykırılığın tespiti, bu yapılar açısından hukuka aykırılığın giderilmesi ve ilgililere idari ve cezai yaptırımlar uygulanmasıdır. İmar mevzuatına göre, ruhsat alınmadan yasal olarak yapılabilen yapılar hakkında bu hükümler uygulanmaz.²⁴⁶

4.3. Adli Yaptırımlar

Ceza hukuku, suç teşkil eden davranış kurallarına yer vermektedir. Bu sebepten ötürü farklı hukuk dallarında olduğu gibi davranışların yaptırımlarla karşılığının olması gerekmektedir. İnsanın var olduğu tarihten günümüze kadar insanoğlu toplum tarafından kabul edilmeyen her türlü davranışın karşılığında yaptırım uygulanmıştır. Toplumsal düzenin sağlanması için yaptırımın uygulanmasının zorunlu olduğu kaçınılmaz bir gerçektir. Bu sebepten ötürü ceza hukuku, kişilerin hukuki güvenceyle korunan değerlerini korumak için yaptırımların varlığına ihtiyaç duymuş olup bu değerleri yaptırımların önleyici etkisiyle korumaktadır. Yaptırımlar devlet tarafından uygulanmakla olmakla birlikte yaptırımların uygulayabilmesi için kanunilik ilkesinin gereği olarak bunların yasalarda düzenlenmiş olması gerekmektedir.²⁴⁷

Yaptırım sözlükte, yasa, ahlak gibi müesseselerin gerekliliklerini yerine getirilmesine amaçlayan güç olarak tanımlanmıştır. Ceza hukukunda yaptırım ise fail tarafından işlenmiş bir suçun karşılığı olarak devlet tarafından yasalarda öngörülmüş sonuçları ifade etmektedir. Bu sonuçlar, kişilerin suç işlemesinin önüne geçmek amacıyla davranış kurallarına aykırı davranılmamasını sağlamaktadır.²⁴⁸

Yaptırım, kişilerin sorumluluk ve yükümlülüklerine aykırı davranmasının hukuki bir sonucudur. Yaptırımın amaçlarından biri haksızlığa uğrayanların mağduriyetlerinin giderilmesidir. Başka bir deyişle kişiler, kendi sorumluluk ve yükümlülüklerine uygun davranmasalar bile, başka insanların sahip olduğu değerleri

²⁴⁶ İlgezdi, s.72.

²⁴⁷ Berrin Akbulut, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Gözden Geçirilmiş 6. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019, s.823

²⁴⁸ Akbulut, s.823-824

korumaya yönelik olan yükümlülöklere uymak zorundadır. Bu yükümlölöklere uymadığına takdirde, ortaya çıkacak hukuka aykırı sonuçlara yönelik yaptırımlara katlanmak zorundadır. Bu sebeple yaptırım ile istenilen amaçlardan biri haksızlığı uğrayan kişilerin mağduriyetlerinin giderilmesidir.²⁴⁹ Diğer bir amaç ise bu haksızlığı yapan kişiye hukuki ve fiili olarak belli etkilerde bulunmaktır.²⁵⁰

5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nda yaptırımlar cezalar ve güvenlik tedbirleri olarak ikiye ayrılmıştır. TCK m. 45 hükmünde cezalar, hapis cezası ve adli para cezası olmak üzere ikiye ayrılmıştır. TCK'da cezaların bu şekilde sayılmış olması sınırlayıcı bir nitelik taşımaktadır. Cezada kanunilik ilkesi gereğı olarak, TCK'da düzenlenen ceza türlerinden başka herhangi bir ceza türü öngörölmesi mümkün değildir.²⁵¹

Ceza, failin işlemiş olduğı haksızlıktan dolayı bir insanın başkaları tarafından ayıplanmasının gerektiğı yolundaki yargının somutlaşıp maddi içerik kazanmasıdır.²⁵² Cezanın en temel özelliğı failin yoksunluğına maruz bırakılmasını sağlamaktır. Fakat insan onuruyla bağdaşmayan, kişiye acı ve ıstırap çektirmeyi amaçlayan ceza uygulamaları kesinlikle yapılamaz. Özellikle ceza infaz kurumlarında mahkumlara karşı gerçekleştirilen muamelelerin insan onuruyla bağdaşır şekilde olması gerekmektedir. Islah etme amacı ancak mahkumlara insan onuruyla bağdaşır şekilde davranılmasıyla gerçekleşir. Keza Türkiye taraf olduğı uluslararası sözleşmelerde insan onuruyla bağdaşmayan ceza uygulamalarının yasak olduğunu kabul ederek, bu gibi uygulamaları önlemek için tedbirler alma taahhüdü altına girmiştir.²⁵³

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin m.5 hükmüne göre; *“Hiç kimse işkenceye, zalimane, gayriinsani, haysiyet kırıcı cezalara veya muamelelere tabi tutulamaz.”*

Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin m.7 hükmüne göre; *“Hiç kimse işkenceye veya zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele veya cezaya maruz bırakılamaz.”*

²⁴⁹ İzzet Özgenç, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Seçkin Yayıncılık, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 15. Baskı, Ankara, 2019, s.709

²⁵⁰ İzzet Özgenç/İbrahim Üzülmöz, *Ceza Genel Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Ankara, 2019, s. 151.

²⁵¹ Nur Centel/Hamide Zafer/Özlem Çakmut, *Türk Ceza Hukukuna Giriş*, Beta Yayınevi, 8. Baskı, İstanbul, 2014, s. 542

²⁵² Özgenç/Üzülmöz, s.151

²⁵³ Özgenç, s.715-716

İnsan Hakları Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşme'nin m. 3 hükmüne göre; *Hiç kimse işkenceye, zalimane, gayriinsani yahut haysiyet kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulamaz.*"

Kişilerin hukuka aykırı hareketleri neticesinde verilen cezalar, kişilerin hürriyetlerini doğrudan veya dolaylı olarak sınırlar. Kişilerin temel hak ve hürriyetlerine bu müdahalenin sınırlarının belirlenmesi için suçta ve cezada kanunilik ilkesi yeterli gelmeyip elverişsiz cezaların kanun haline gelmesini önlemek için yargı organları tarafından verilecek cezanın son çare olarak başvurulması ilke olarak benimsenmiştir.

Bu kapsamda öğretide son çare ilkesi, devletin toplumsal normlara aykırılık oluşturan eylemlerin önüne başkaca önlemlerle geçebilmesi halinde, ceza hukuku yaptırımları yerine bu başkaca önlemleri öncelikle tercih etmesi şeklinde tanımlanmaktadır.²⁵⁴

Son çare ilkesinin sosyal ve ekonomik açıdan da önemi mevcuttur, ceza tehdidi aşamasından infaz aşamasına kadar sosyal ve ekonomik maliyetler söz konusudur. Ayrıca bu değerlendirme yapılırken daha ağır ceza gerektiren suçlar için gerekli araç ve gereçten verimli olarak yararlanılıp kullanılmasına engel olunabilir. Bu bakımdan cezalar, uygulayıcısı bakımından aynı zamanda bir külfet anlamına gelmektedir. Ayrıca ceza, kendisine uygulanan ve suçtan zarar gören/mağdur açısından dengeli bir değerlendirme sonucu zarardan çok fayda sağlamalıdır. Bütün bunlar kapsamında, uygulanacak ceza ile aynı veya daha iyi sonuç doğuracak başka bir yaptırım olmaması halinde suça ilişkin öngörülen ceza uygulanmalıdır. Açıklanan bu nedenler kapsamında son çare ilkesinin ceza hukuku açısından bir gereklilik olduğu ortaya çıkmaktadır.²⁵⁵

Bunun yanında son çare ilkesi kapsamında cezada liyakat ve cezaya muhtaçlık hususları da değerlendirilmelidir. Cezada liyakat, bir suç tipine uyan fakat cezayı gerektirecek derecede hukuka aykırılık içermeyen ve suç tipinde tanımlanan haksızlık içeriğine varmayacak derecede az haksızlık içermesi sebebiyle fiilin cezalandırılmayacağını ifade eder. Bir başka deyişle bir fiilin zarar ve tehlike doğuracak şekilde elverişli kabul edilmesi, kınanabilir olmasını, dolayısıyla cezaya layık olduğu

²⁵⁴ Ahmet Caner Yenidünya, "Türk Ceza Hukuku'na Giriş", <http://www.ankahukuk.com/dosya/1-Suc-Politikasinin-Temel-ilkeleri-Uygulama-Alani-Sucun-Unsurlari-Hakkinda-Genel-Bilgiler.pdf>, Erişim Tarihi: 05/04/2020

²⁵⁵ Ozan Ercan Taşkın, "Son Çare (ultima Ratio) Olarak Ceza Hukuku", Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 15, Sayı: 1, Haziran 2016, s. 68-69.

anlamına gelmektedir. Cezaya muhtaçlık ise cezanın amacına yöneliktir. Cezanın amacını gerçekleştirmek yönünde ceza, elverişli ve yararlı olmak zorundadır. Cezaya muhtaçlık cezai zorunluluğun gerekliliğini gösterir. Cezaya son çare olarak, ortaya çıkabilecek davranışı engellemek ve ortaya çıkmış haksız bir davranışı cezalandırıp çözüm sağlamak noktasında yetersiz kalınması halinde başvurulur.²⁵⁶ Cezada liyakat ve cezaya muhtaçlık suç tipinin hukuka uygunluğunun değerlendirilmesinde kullanılan araçlardır.²⁵⁷

Hukuk, normlar, standartlar ve yaptırımların bütünüdür. Hukuk düzeninin getirdiği çevre ile ilgili yaptırımların amacı, çevre dengesinin bozulmasını ve çevrenin kirlenmesini önlemektir. Çevrenin iyileştirilmesi ve geliştirilmesi toplumdaki her bireyin sorumluluğu altında olduğu gibi asli olarak hukukun getirdiği yasaların güvencesi altındadır.²⁵⁸ Ancak, yasalarla getirilen bu güvencelerden olan idari yaptırımların toplumda yaşayan bireyler üzerindeki caydırıcılığı tartışmalıdır. İdari makamlarca uygulanacak yaptırımlar her ne kadar tatminkar görünse de imar hukukuna aykırılıklara ilişkin düzenlemeler cezai yaptırımlara muhtaçtır.²⁵⁹ İmar kirliliğine neden olma suçu ile ilgili ceza hukukuna ilişkin bir düzenleme bulunmadan önce ruhsatsız veya ruhsata aykırı yapıların inşa edilmesi durumunda uygulanan idari yaptırımların yetersiz kalması ve bireylerin sağlıklı bir çevrede yaşama hakkını daha etkin bir şekilde korunması için ilgili faillerin hapis cezasıyla cezalandırılması daha caydırıcı görülmüştür.²⁶⁰ Devletin bu suç kapsamında öncelikli görevi, çevrenin korunmasıdır. Bundan dolayı, çevreyi korumayı sağlayabilmek amacıyla çevreye zarar veren kişiler açısından her daim caydırıcı etkisi olan normlara, dolayısıyla da çevreye zarar veren fiillerin suç olarak düzenlenmesine gereksinim duyulmuştur.²⁶¹

4.4 Cezalandırmanın Amacı

Cezalandırmanın amacını iki başlık altında açıklamak mümkündür. Bunlardan ilki ödetme, diğeri ise önlemektir. Yani yasal düzenlemeler ve infaz yollarıyla toplum

²⁵⁶ Yener Ünver, *Ceza Hukukunda Korunması Amaçlanan Hukuksal Değer*, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara, Ocak 2003, s.672-675.

²⁵⁷ Taşkın, s.73.

²⁵⁸ Barış Kara/Bülent Deniz “Çevre Suçlarının Yeni Türk Ceza Kanunu Özelinde İncelenmesi”, Adnan Menderes Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, S: 3(1), 2006, s.15.

²⁵⁹ Gök, s. 132.

²⁶⁰ Haşiloğlu, s.110.

²⁶¹ Kaplan, s. 157.

üzerinde genel bir önleme ve ıslah olmuş bireyler üzerinde topluma yeniden kazandırma, tehlikeli kişileri toplum dışına itme gibi çabalarla suç önlenmeye çalışılır. Günümüzde kabul edilen görüş, ödetici ve önleyici amaçları bir araya getiren karma görüştür.²⁶² Bu görüşe göre ceza hem adaleti yerine getirmek hem de toplumu savunmak amacıyla verilmesi gerekmektedir. Cezanın ölçüsünün sınırları adalet ve yararlıdır. Cezalar adil oldukça ve yararlı oldukça verilmesi gerekmektedir. Bu iki sınırın belirlemiş olduğu ölçünün herhangi bir şekilde aşılması halinde toplumun ceza vermek hakkı durur.²⁶³

Failin cezasının infaz edilmesiyle istenilen amaç, faile işlemiş olduğu suç dolayısıyla etkin bir uyarıda bulunmak ve failin etkin bir pişmanlık duymasını sağlamaktır. Cezalandırmayla fail gelecekte sorumluluk sahibi olarak suçsuz bir hayat sürmeye yatkın hale getirilmek istenmektedir. Bu amaç, bazı suçlular tarafından sadece bir cezaya mahkûm olup hatta bir ceza muhakemesi başlatmakla sağlanır.²⁶⁴

Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun içtihatlarına doğrultusunda hukuk kurallarına göre suç işleyen faile verilecek olan cezanın amacı ilk olarak kefaret anlayışıyken zamanla bu anlayıştan vazgeçilip failin ıslahı ve topluma kazandırılması amaçlanmıştır. CGTİHY m. 3 hükmünde de; ceza ve güvenlik tedbirleriyle ulaşılmak istenilen temel amaç, genel ve özel önlemeyi sağlamak, bu doğrultuda failin yeniden suç işlemesini engellemek, toplumu karşı korumak, failin sosyalleşmesi teşvik edip üretken, kanunlara ve toplumsal değerlere saygılı hayat biçimine uyumunu sağlamak olduğu açıklanmıştır.²⁶⁵

4.5. İdari Yaptırım ve Adli Yaptırım Farkları

İdari ve ceza yaptırımları, yaptırım çeşidi ve ağırlığı konusunda farklılık gösterirler. İdari bir ihlalin sonucu olarak uygulanan idari yaptırımlar, kurumsal ve işlevsel olarak ceza hukuku tarafından getirilen yaptırımlardan ayrılmaktadır.²⁶⁶

²⁶² Veli Özer Özbek/Koray Doğan/Pınar Bacaksız, *Ceza Genel Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, Gözden Geçirilmiş 10. Baskı, Ankara, 2019, s.350

²⁶³ Mahmut Koca, İlhan Üzülmüş, *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Gözden Geçirilmiş 11. Baskı, Seçkin, 2018, s. 562.

²⁶⁴ Özgenç, s. 723.

²⁶⁵ YCGK, 10/03/2015 T, 2013/8-816 E, 2015/39 K www.kazanci.com Erişim Tarihi: 05/03/2020

²⁶⁶ Oğurlu, s. 43'den aktaran Sema Ayatar Kızılyar, "Ceza Yaptırımı ile İdari Yaptırım Ayrımı", Prof. Dr. Aydın Zevkliler Armağanı, Yaşar Üniversitesi Dergisi, Sayı: 8, s.1658.

Danıştay'ın, vermiş olduğu bir kararda ceza yaptırımları ile idari yaptırımların, hukuksal nitelik bakımından birbirlerinden farklı olduklarını, ceza yaptırımlarının, ceza mevzuatlarında suç olarak düzenlenen ihlallerin yaptırımı olarak ceza yargılaması sonunda verilen hükümlerden; idari yaptırımlar ise, kanunların alenen yetki verdiği ve yasak koymadığı durumlarda, araya yargısal bir karar girmeden, idarenin bir işlemi ile idare hukukuna özgülünmüş usullerle vermiş olduğu kararlardan oluştuğunu vurgulamıştır.²⁶⁷

5237 Sayılı TCK'nın m.45 hükmü işlenen bir suç karşılığında uygulanacak olan yaptırımları hapis ve adli para cezaları ve güvenlik tedbirleri olarak düzenlenmişken; 5236 Sayılı Kabahatler Kanunu'nun m. 16 hükmünde ise idari yaptırımlar, idari para cezaları ve idari tedbirler olarak düzenlenmiştir.

İdari yaptırımlar, cezalandırmak yerine daha çok caydırmak amacıyla kişiye görev ve yükümlülüklerini hatırlatmayı amaçlarken; ceza hukukunda bulunan yaptırımların konusu, hukuka aykırı davranışlarda bulunan kişinin cezalandırılması yoluyla sosyal düzenin sağlanması oluşturmaktadır. Bu sebepten dolayı cezai yaptırımların cezalandırıcı nitelikleri ön plandadır. Bu cezalar bireylere ödetme, kefare, ıslah etme, çektirme ve caydırma amacı gütmektedir.²⁶⁸

İdari yaptırımlar, idari işlem olarak doğmasına rağmen ceza yaptırımları mahkeme kararı sonucunda doğmaktadır. İdari yaptırımın, idari işlem olmalarından dolayı, mahkeme kararlarının sahip olduğu özelliklerden farklı özelliklere sahiptir. Bundan dolayı para cezası bakımından bakıldığında her iki yaptırım para cezası olsa da adli ve idari olarak farklılık göstermektedir.²⁶⁹

Adli ve idari yaptırım arasındaki en belirgin farklılık, adli cezalar hürriyeti bağlayıcı nitelikte cezai yaptırımlar olabilmesine rağmen, idari makamlar tarafından hürriyeti bağlayıcı yaptırımlar uygulanamaz.²⁷⁰

Adli ve idari yaptırımların amacı, sosyal düzenin korunmasını sağlamaktır. İdari yahut adli yaptırımların, sosyal düzenle alakalı amaçları farklı değildir. Fakat ayrıntılı

²⁶⁷ Danıştay 10. Dairesi, 05.12.2003 T, 2002/521 E, 2003/4772 K'dan aktaran Ayatar Kızılyar, s.1658.

²⁶⁸ Oğurlu, s.4.

²⁶⁹ Mustafa Karabulut, "İdari Yaptırımların Hukuki Niteliği ve AYM'nin Kabahatler Kanunu Hakkındaki Kararı", Terazi Hukuk Dergisi, Cilt: 1 Sayı 3, Kasım 2006, s. 63-68.

²⁷⁰ Oğurlu, s. 163.

irdelendiğinde bazı farklılıklar bulunmaktadır. İdareye yaptırım yetkisinin verilmesi, idarenin kendi işlevini etkin biçimde sağlamasını amaçlamaktadır. İdari işlemlerin amacı, kanunda alenen gösterilsin veya gösterilmesin, idari hizmetlerin daha iyi yürütülmesi ve kamu yararının sağlanmasıdır. Dolayısıyla kamu yararı, tüm idari işlemler için genel ve değişmez nitelikte bir amaçtır. Örneğin kolluk işlemlerinin amacı kamu düzeninin en iyi şekilde korunmasını sağlamaktır. Kamu düzeninin korunması ile de idari işlemlerin genel ve değişmeyecek amacı olan kamu yararı sağlanacaktır.²⁷¹ Adli yaptırımların ana amacı ise bir ihlalin meydana gelmesinden sonra bu ihlali yapan kişinin cezalandırılmasıdır. İdari yaptırımlarda kamu düzeninin bozulmasına sebep olacak davranışın yol açtığı zararların giderilmesi amacı bulunurken, adli yaptırımlarda bu türden bir amaç söz konusu değildir.

İdari yaptırımların önleyici ve koruyucu yönü ağır basmaktadır. Kamu düzenini korumaktadır. Adli yaptırımlarda ise zaten kamu düzeni bozulmuş olup ıslah etme amacıyla hareket edilir. Kişinin imar mevzuatına aykırı olarak hareket etmesi sonucunda idari bir yaptırımla karşılaşması neticesinde bu yaptırım kişinin siciline işlemezken adli bir ceza alması durumunda bu ceza kişinin siciline işlenmektedir.

4.6. Türk Ceza Kanunu’nda Düzenlenen Adli Cezalar

4.6.1. Hapis Cezası

Özgürlüğü bağlayıcı bir ceza olarak düzenlenen hapis cezası, suç işlediği sabit görülen failin, mahkeme kararıyla özgürlüğünün kısıtlanmasını ifade eder.²⁷² Hapis cezaları, failin işlemiş olduğu suçun karşılığı olarak kanunda düzenlenen süreyle sınırlı kalmak şartıyla failin özgürlüğünden yoksun bırakılmasıdır. Hapis cezaları, failin belirli hak ve yükümlülöklere tabi olmak suretiyle cezaevlerinde infaz edilir.²⁷³

Hapis cezaları, toplumun hukuka güveninin tekrar oluşmasını sağladığı ve uygun eğitim programlarının faile uygulanmasıyla failin ıslah edilmesine yardımcı olan cezalardır. Ancak bu cezasının olumsuz yanları da vardır. Hapis cezası, insanları ruhsal

²⁷¹ Metin Günday, *İdare Hukuku*, İmaj Yayıncılık, Ankara, 2003, s. 215

²⁷² İsmail Ercan, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, On İki Levha Yayıncılık, 10. Baskı, İstanbul, 2014, s.233.

²⁷³ Timur Demirbaş, *İnfaz Hukuku: Özellikle Cezaevlerinin Tarihçesi, Uluslararası Belgelerle Karşılaştırmalı Olarak Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların İnfazı ve Ceza İnfaz Kurumlarının İdaresi*, Ankara 2003, s. 64.

çöküntüye uğratan, ileride topluma karışmasını zorlaştıran bu sebeple umutsuzluğa yol açabilen cezalardır.²⁷⁴

Hapis cezası, failin cezaevinde denetim altında bulundurulması, davranışlarının izlenmesi ve bunların değerlendirilmesi dolayısıyla da ıslah için uygun zemin hazırlamaktadır. Ayrıca ıslah edilmesi mümkün olmayan failerin toplumdan uzaklaşmasını sağlamaktadır.²⁷⁵ Fakat özellikle uzun süreli hapis cezalarının sonucu olarak hükümlüler sosyalleşmenin aksine topluma uyum sağlamakta zorlanmaktadır. Uzun yıllar cezaevinde kalmanın sonucu olarak mahkumlar fiziksel ve ruhsal olarak yıpranabilmektedirler.²⁷⁶ Kanımızca hapis cezası, topluma uyum sağlayamayarak suç işleme eğilimine giren failin disipline edilmesi, belli bir grup insanla kısıtlı bir alanda beraber yaşamanın gerektirdiği kurallara uyma bilinci geliştirmesi ve bu bilinci cezanın infazından sonra da hayatına yansıtması açısından oldukça etkili bir yaptırımdır. Ayrıca hükümlünün dış dünya ile iletişiminin kesilmesinin getirdiği olumsuzluklar nedeniyle failin tahliyesinden sonra tekrar kısıtlı şartlar içerisinde yaşamak istemeyeceği düşünüldüğünde, hapis cezası tamamlanmış bir kişinin suç işleme eğilimi düşesi muhtemel olacaktır.

4.6.1.1 Süresiz Hapis Cezası

Süresiz hapis cezaları failin hayatı boyunca devam etmektedir. TCK m.46 hükmünde hapis cezalarını ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası, müebbet hapis cezası ve süreli hapis cezası olarak ayırmıştır. Süresiz hapis cezaları, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ve müebbet hapis cezası olarak ikiye ayrılmaktadır.

4.6.1.1.1 Ağırlaştırılmış Müebbet Hapis Cezası

Türk Ceza Kanunu m. 47 hükmüne göre ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası, hükümlünün yaşamı boyunca devam eden, yasa ve tüzükte belirtilen sıkı güvenlik rejimine göre çektirilen hapis cezalarıdır. Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkındaki Kanun'un m. 9/2 hükmüne göre ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına

²⁷⁴ Centel,/Zafer/ Çakmut, s. 543

²⁷⁵ Mehmet Uğur, *Türk Hukukunda Cezaların ve Güvenlik Önlemlerinin İnfazı ve Hakim'in İnfaza Katılması*, Yetkin Yayınları, 1. Baskı, Ankara, 2003, s.103.

²⁷⁶ Mehmet Emin Artuk/Ahmet Gökçen, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Adalet Yayınevi, 11. Baskı, Ankara, 2017, s.746.

mahkum olanların cezası yüksek güvenli kapalı ceza infaz kurumlarında çektirilir. Aynı kanunun m. 107/2 hükmüne göre ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası olan hükümlüler otuz yılını iyi halli olarak infaz kurumunda çektikleri takdirde, koşullu salıverilmeden yararlanabilirler.

Ağırlaştırılmış hapis cezalarında hükümlü tek kişilik odada bulundurulur. Günde bir saat süreyle açık havaya çıkma ve spor yapma hakkı tanınır. Bu süreler gerekli görüldüğü takdirde uzatılır. Diğer mahkûmlarla görüşmesine sınırlı ölçüde izin verilir. Uygun görüldüğü takdirde ise bir sanat ve meslek etkinliğini yürütebilir. Yakınları, hükümlüyü on beş günde bir olmak şartıyla günde bir saat ziyaret edebilir.²⁷⁷

Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası, tehlikeli suçluların toplumdan uzaklaştırılıp bu kişilerden korunması fikrine dayanmaktadır. Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası alan bir suçluya ayrıca verilebilecek daha ağır bir ceza olmadığından dolayı bu suçluyu cesaretlendirip başka suçlar işlemesini sağlayabilir.²⁷⁸ Kanımızca ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası almış bir hükümlü, en iyi halde koşullu salıverilmeden yararlanması durumunda otuz yıl sonra ceza infaz kurumundan çıkabilecektir. Koşullu salıvermeden yararlanamaması durumunda ise cezanın infazı ömür boyu sürecektir. Bu iki durumda da cezanın ağırlığından dolayı hükümlü bir daha toplum içine karışma umudu kalmayacağından dolayı eğitim, iyileştirme ve topluma kazandırıp ıslah etme amacına ulaşılması zor gözükmemektedir.

4.6.1.1.2 Müebbet Hapis Cezası

Müebbet hapis cezası TCK m.48 hükmünde düzenlenmektedir. Bu hükme göre bu ceza failin hayatı boyunca devam etmektedir. CGTİHY m. 107/2 hükmüne göre ise müebbet hapis cezasına mahkûm edilmiş olanlar yirmi dört yılını infaz kurumunda çektikleri takdirde, koşullu salıverilmeden yararlanabilirler. Müebbet hapis cezasında, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasında olduğu gibi özel bir infaz rejimi öngörülmemiştir. Koşullu salıverilme süresi daha az düzenlenmiştir.²⁷⁹

²⁷⁷ Centel/Zafer/Çakmuk, s.544

²⁷⁸ Kayihan İçel, Füsün Sokullu Akıncı, İzzet Özgenç, Adem Sözüer, Fatih S. Mahmutoglu, Yener Ünver, *Yaptırım Teorisi*, Beta Yayıncılık, İkinci Baskı, İstanbul, 2002, s.65

²⁷⁹ Haluk Çolak/Uğurhan Altun, “ *Kısa Süreli Hapis Cezaları, Seçenekli Yaptırımlar ve İnfaz Rejimleri*”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı: 67, 2006, s.172.

Müebbet hapis cezası, süresiz olarak verilip belirli şartlar sağlandığı takdirde hükümlünün salıverilmesi mümkündür. Böylelikle hürriyetinden yoksun kalarak cezalandırılan failin, koşullu salıverilme ihtimaline binaen ıslah olarak topluma kazandırılması ve sosyalleştirilme amacına ulaşılabilceği düşünülmektedir.²⁸⁰

Müebbet ve ağırlaştırılmış müebbet hapis cezalarının hükümlü lehine ıslah ve sosyalleşme amaçlarının olumsuz sonuçlarını azaltmak maksadıyla koşullu salıverilme hükümlerine başvurulmaktadır. AİHM, müebbet hapis cezası veya ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası alan kişilerin almış olduğu bu cezaların infaz aşamasında indirilmeyip hükümlülerin bir gün serbest kalma ümidinin ortadan kaldırılmasını kötü muamele olarak kabul etmiş, AİHS m 3. hükmünde düzenlenen insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ya da cezaya tabi tutulma yasağının ihlal edilmiş olacağı şeklinde bir yorum getirmiştir.²⁸¹ AİHS m.3 hükmü, müebbet hapis cezasının azaltılabilirliğinin gerekli olduğu yönünde yorumlanması gerekmektedir. Bundan hareketle yerel makamlarca infaz aşamasında olan müebbet hapis cezasının mahkum olan kişide önemli bir değişikliğe, gelişmeye sebep olup olmadığı, bu doğrultuda infaz aşamasının devam edip etmediği konusunda bir inceleme yapılması gerekmektedir. Yine AİHM müebbet hapis cezasına mahkum olan kişinin, ceza infazının başında serbest kalma ihtimali olması için neler yapması gerektiği, mahkum edildiği müebbet hapis cezası hakkında değerlendirmelerin ne zaman yapılacağı hakkında bilgi alma hakkına sahip olduğunu belirtmiştir.²⁸²

²⁸⁰ Fatma Karakaş Doğan, “Müebbet Hapis Cezası ve Cezanın Amacı”, Ceza Hukuku Dergisi, Sayı: 13, Ağustos 2010, s. 54.

²⁸¹ AİHM, 20/05/2014 , László Magyar /Macaristan, Başvuru No : 73593/10’dan Tematik Bilgi Notu, *Müebbet Hapis Cezası*, Ekim 2015, https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Life_sentences_TUR.pdf Erişim Tarihi: 30/04/2020

“Mahkeme, başvuranın, şartlı tahliye imkânı verilmeksizin müebbet hapis cezasına mahkûm edilmesi bakımından, Sözleşme’nin 3. maddesinin ihlal edildiğine karar vermiştir. Mahkeme özellikle, Macar hukukunda, müebbet hapis cezasına mahkûm edilen şahısların, hangi koşullarda serbest bırakılabilecekleri veya serbest bırakılmak için ne yapmaları gerektiği hususunda hükümlülere aktarılabilecek bilgilere yer verildiğine ikna olmamıştır. İlâveten, söz konusu hukuk kapsamında, hükümlülerin hayatlarındaki değişikliklerin ve rehabilitasyon bakımından kaydettikleri gelişmelerin uygun bir şekilde değerlendirilmesi konusu güvence altına alınmamıştır. Bu nedenle Mahkeme, başvurana verilen hapis cezasının azaltılabilir nitelikte olduğunun kabul edilemeyeceğine kanaat getirerek, bu bağlamda Sözleşme’nin 3. maddesinin ihlal edildiği sonucuna varmıştır.”

²⁸² AİHM, Vinter ve Diğerleri/Birleşik Krallık, 9 Temmuz 2013, Başvuru No: 66069/09, 130/10 ve 3896/10 ‘dan aktaran Tematik Bilgi Notu, *Müebbet Hapis Cezası*, Ekim 2015 , https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Life_sentences_TUR.pdf Erişim Tarihi: 17/05/2020

4.6.1.2 Süreli Hapis Cezası

Süreli hapis cezaları, mahkeme kararında gösterilen zaman ile sınırlı olarak uygulanan hapis cezalarıdır. TCK'ya göre, süreli hapis cezası, aksi belirtilmedikçe bir aydan az yirmi yıldan fazla olamaz.²⁸³ CGTİHY m. 107/2 hükmüne göre süreli hapis cezasına mahkum edilmiş olan failer cezalarının üçte ikisini ceza infaz kurumunda çektikleri durumunda koşullu salıverilme müessesinden yararlanabilirler. Süreli hapis cezaları kendi içerisinde kısa süreli ve uzun süreli hapis cezaları olarak ikiye ayrılmaktadır. TCK m. 49/2 hükmüne göre bir yıl ve daha az süreli hapis cezaları kısa süreli hapis cezalarıdır. Bir yıl ve üstü hapis cezaları ise uzun süreli hapis cezalarıdır.

Türk Ceza Kanunu, kısa süreli hapis cezasına mahkûm olmanın sakıncalarını göz önüne alarak kısa süreli hapis cezasının yerine seçenек yaptırımlar uygulanabileceğini hükme bağlamıştır.²⁸⁴ TCK m. 50/1 hükmüne göre kısa süreli hapis cezası suçlunun kişiliğine, sosyal ve ekonomik durumuna, yargılama sürecinde duyduğu pişmanlığa ve suçun işlenmesindeki özellikler göz önüne alınarak seçenек yaptırımlara çevrilebilir. TCK'ya göre kısa süreli hapis cezasının yerine uygulanabilecek seçenек yaptırımlar, adli para cezası ve seçenек tedbirlerdir.²⁸⁵

Türk Ceza Kanunu m. 50/3 hükmü uyarınca daha önce mahkûm olmamak koşuluyla otuz gün ve aşağı ceza alan ile fiili işlediği sırada on sekiz yaşını doldurmayan veya altmış beş yaşını bitirmiş bulunanlar mahkûm edildiği bir yıl ve altı cezaları seçenек yaptırımlardan birine çevrilmesi zorunludur. Bunun istisnası yine TCK'da düzenlenmiştir. TCK m. 50/4 hükmüne göre failin taksirle işlemiş olduğu suç

²⁸³ Ercan, s.234

²⁸⁴ Ercan, s.234

²⁸⁵ TCK m. 50/1 hükmüne göre” *Kısa süreli hapis cezası, suçlunun kişiliğine, sosyal ve ekonomik durumuna, yargılama sürecinde duyduğu pişmanlığa ve suçun işlenmesindeki özelliklere göre;*

a) Adli para cezasına,

b) Mağdurun veya kamunun uğradığı zararın aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle, tamamen giderilmesine,

c) En az iki yıl süreyle, bir meslek veya sanat edinmeyi sağlamak amacıyla, gerektiğinde barınma imkânı da bulunan bir eğitim kurumuna devam etmeye,

d) Mahkûm olunan cezanın yarısından bir katına kadar süreyle, belirli yerlere gitmekten veya belirli etkinlikleri yapmaktan yasaklanmaya,

e) Sağladığı hak ve yetkiler kötüye kullanılmak suretiyle veya gerektirdiği dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranılarak suç işlenmiş olması durumunda; mahkûm olunan cezanın yarısından bir katına kadar süreyle, ilgili ehliyet ve ruhsat belgelerinin geri alınmasına, belli bir meslek ve sanatı yapmaktan yasaklanmaya,

f) Mahkûm olunan cezanın yarısından bir katına kadar süreyle ve gönüllü olmak koşuluyla kamuya yararlı bir işte çalıştırılmaya, “

Çevrilebilir.

uzun süreli olsa bile seçenek yaptırımlardan adli para cezasına çevrilebilir. Fakat taksirle işlemiş olduğu suç bilinçli taksirle işlenmiş ise seçenek yaptırımlara çevrilemez.

Bir görüşe göre kısa süreli hapis cezaları bünyelerinde çeşitli problemler taşımaktadır. Bu sebepten ötürü kısa süreli hapis cezası almış failin cezaevine konulmasından mümkün olduğu kadar kaçınılmak zorundadır. Çünkü failin infaz kurumunda bulunduğu bu kısa süre faile uygun ıslah programının uygulanmasına fırsat tanımayacak kadar kısadır. Kısa süreli hapis cezasıyla infaz kurumuna girecek olan failin toplumdaki saygınlığı da ister istemez etkilenecek ailesi de bu durumdan zarar görebilecektir. Ayrıca, kısa süreli hapis cezası toplum gözünde korkutucu nitelikte olmadığından, ceza caydırıcılık noktasına ulaşmamaktadır.²⁸⁶ Aksi bir görüş de ise kısa süreli hapis cezalarının fail üzerinde etkisiyle failin bir daha suça bulaşmasının engelleneceği, korkutucu ve caydırıcı nitelikte olacağı sebebiyle mağdur ve yakınlarının da intikam duygularının tatmin olacağı ifade edilmektedir.²⁸⁷ Kanımızca kısa süreli hapis cezalarının seçenek yaptırımlara çevrilip faillerin infaz kurumuna girmelerini önlemek yerinde bir uygulamadır. Çünkü kısa süreli hapis cezalarının ceza infaz kurumunda çektirilmek yerine seçenek yaptırımlarla ıslah edilmesi yerinde bir uygulamadır. Ayrıca cezaevlerindeki nüfusun artmasına dolaylı olarak cezaevlerine harcanacak paraların artmasına sebep olmaktadır.

4.6.2. Adli Para Cezası

İşlenen suçun karşılığı olarak suçun failinden belli bir meblağ paranın alınmasını ve kanunlarca tevdi edilmesini, ödenmemesi durumunda kanunlarca belirlenen yaptırımlara çevrilmesini belirleyen cezalara, para cezası denmektedir.²⁸⁸

Adli para cezası hakkında öğretide çeşitli tanımlamalar mevcuttur. Bir görüşe göre adli para cezası, “*Kanunlarda öngörülerek, topluma belirli ölçüde zarar veren fiiller karşılığı olarak, suçluyu belirli bir miktar parayı kanunun gösterdiği yere*

²⁸⁶ Centel/Zafer/Çakmut, s. 545.

²⁸⁷ Mehmet Emin Artuk, “*Türk Ceza Hukukunda Yaptırımlar Sistemi*”, Ceza Hukuku Dergisi, Cilt:2, Sayı: 4, Ağustos, 2007, s.66.

²⁸⁸ Haluk Çolak, *Güncel Ceza Hukuku ve Yeni Türk Ceza Kanunu*, Ankara 2005, s.138.’den aktaran Çolak/Altun, s. 241.

*ödemeye zorlayan, ıstırap çektirici, kazai bir kararlar, failin kusurluluğuna ve ekonomik durumuna orantılı olarak hükmedilen müeyyide adli para cezası” olarak adlandırılır.*²⁸⁹

Diğer bir görüşe göre ise adli para cezası; “*Suç teşkil eden bir fiil sebebiyle, faille karşı toplumun kınama duygusunu belirten, onu maddi yararlarından mahrum bırakmayı amaçlayan, yargı organınca hüküm altına alınan ve kusur ile orantılı olmakla beraber suçlunun ekonomik durumunu da göz önünde tutarak cezada bulunan amaçları gerçekleştirmek için Devlet hazinesine bir miktar paranın ödenmesi...*”dir.²⁹⁰

Adli para cezası gerektiren bir suça, o suçun cezası olarak sadece mahkemeler tarafından hükmedilebilmektedir. Adli para cezaları, idari para cezalarından farklı olarak ödenmediği durumlarda hapis cezasının uygulanması sonucu doğurabilir. Adli para cezalarının aksine idari para cezalarında ise, işlenen bir suç karşılığında verilen ceza olmamasından dolayı bu cezanın ödenmemesi halinde söz konusu ceza hapis cezasına çevrilmez.

4.6.2.1 Adli Para Cezasının Hukuksal Niteliği

Para cezaları, hürriyeti bağlayıcı cezalara nazaran nitelik olarak birtakım farklılıklar gösterir. Para cezaları, hürriyeti bağlayıcı cezalardaki gibi suçun failine sıkı bağlı olan ve hak ve yararlarına yönelik ceza türü değildir. Para cezaları kişinin mal varlığına yönelik olarak uygulanan bir yaptırım türüdür. Bu sebeple, para cezasının hukuki niteliği bakımından farklı görüşler bulunmaktadır. Hürriyeti bağlayıcı cezalar, suçun faili haricinde herhangi bir kişi için uygulanamaz. Buna karşılık, para cezalarını üçüncü bir kişinin ödemesi imkanı bulunmaktadır. Öğretide bazı yazarlar, bu özellik sebebiyle, suçun failine karşı kişisel bir ceza olmadığı düşüncesiyle suçluya değil mala uygulanan bir ceza olduğu görüşündedirler.²⁹¹

Adli para cezasına hükmedildiğinde suçun failinin mal varlığından bir miktar para alınacağından mal varlığında azalma meydana gelecektir. İlk olarak suçun faili ve devlet arasındaki bu ilişki özel hukuk ilişkisinde olduğu üzere taraflar arasında herhangi

²⁸⁹ Süheyl Donay, “*Para Cezaları*”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul, 1972, s. 3.

²⁹⁰ Ayhan Önder, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Cilt:2-3, Beta Yayınevi, İstanbul, 1992, s.558.’den aktaran Çolak/Altun, s.242

²⁹¹ Mehmet Emin Artuk/Ahmet Gökçen/Ahmet Caner Yenidünya, *Ceza Hukuku Genel Hükümler II*, Yaptırım Hukuku, Ankara, 2003, s. 117; Önder, s. 558.

bir eşitlikten söz etmek mümkün değildir.²⁹² Ayrıyeten bu ilişkide tazminat gibi failden uğranılan zararın karşılanması için bir miktar para alınmaz. Adli para cezası, devletin diğer borç ve alacaklarından da bağımsız bir nitelik taşımaktadır.²⁹³ Dolayısıyla adli para cezasının suçun faili ve devlet arasında başka bir borçtan dolayı takasa konu edinilemez. Adli para cezasının uygulanması cezalandırmanın amacına hizmet eder.²⁹⁴

4.6.2.2 Adli Para Cezası Türleri

4.6.2.2.1. Doğrudan Hükmedilen Adli Para Cezası

Türk Ceza Kanunu'nda bir suç işlendiğinde yaptırım olarak sadece adli para cezası düzenlenmişse hakim işlenen suça karşılık olarak hapis cezası değil direkt olarak adli para cezası hükmü vermek durumundadır. Örnek vermek gerekirse TCK m. 288²⁹⁵ hükmünde düzenlenen adli yargılamayı etkilemeye teşebbüs suçunu işleyen fail sadece doğrudan para cezasıyla cezalandırılmaktadır.

4.6.2.2.2 Seçenek Olarak Sunulan Adli Para Cezası

Türk Ceza Kanunu'nda herhangi bir suç karşılığında hapis cezası yahut adli para cezası yaptırımlarından birinin uygulanması seçenek olarak sunulduğunda hükmedilmiş olan adli para cezası, seçenek yaptırım olan adli para cezasıdır. TCK'da çok sayıda suç “*hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır*” şeklinde hakimın takdirine göre seçenek olarak uygulanmaktadır. Örneğin basit tıbbi müdahaleyle giderilebilecek yaralamalar, taksirle yaralamanın basit hali, yardım ve bildirim yükümlüğünün yerine getirilmemesi, çocuk düşürme, basit tehdit, kişiler arasındaki haberleşmenin hukuka aykırı olarak engellenmesi, mala zarar verme gibi suçlar seçenek olarak adli para cezası veya hapis cezası hükmedilebilecek suçlardır.

²⁹² Donay, s. 69-70.

²⁹³ Önder, s. 559.'den aktaran Çolak/Altun, s. 246

²⁹⁴ Önder, s. 559

²⁹⁵ TCK m. 288 “*Görülmekte olan bir davada veya yapılmakta olan bir soruşturmada, hukuka aykırı bir karar vermesi veya bir işlem tesis etmesi ya da gerçeğe aykırı beyanda bulunması için, yargı görevi yapanı, bilirkişiyi veya tanığı hukuka aykırı olarak etkilemek amacıyla alenen sözlü veya yazılı beyanda bulunan kişi, elli günden az olmamak üzere adli para cezası ile cezalandırılır.*”

4.6.2.2.3. Hapis Cezasından Çevrilen Adli Para Cezası

Türk Ceza Kanunu'na göre hükmedilen bir yıl veya daha az süreli hapis cezaları kısa süreli hapis cezalarıdır. Suçun kasten işlendiği durumlarda bir yıl veya daha az hapis cezaları, adli para cezasına çevrilebilmektedir. Adli para cezası TCK m. 52/1 hükmüne göre failin almış olduğu kısa süreli hapis cezasının bir gün karşılığı olarak takdir edilen miktar ile çarpılmasıyla bulunur. Bir gün karşılığı olarak takdir edilen miktar ise TCK m. 52/2 hükmüne göre en az yirmi Türk Lirası en fazla yüz Türk Lirası'dır. Taksirle işlenmiş suçlardaysa ceza miktarına dikkate alınmaksızın bütün cezalar adli para cezasına çevrilebilmektedir. Bu durumun tek istisnası olarak bilinçli taksir hali bulunmaktadır. Suçun bilinçli taksirle işlenmesi durumunda uzun süreli hapis cezası adli para cezasına çevrilemez.

Adli para cezası hükümle birlikte hakim tarafından takside bağlanmış ise hükümde belirlenen süreye göre infaz edilmektedir. Çocuk hakkında uygulanan kısa süreli hapis cezası seçenek yaptırım olarak adli para cezasına çevrilip, çocuk tarafından bu ödenmediyse tekrar hapis cezasına çevrilmesi mümkün değildir.²⁹⁶

Türk Ceza Kanunu m. 50/5 hükmüne göre eğer kısa süreli hapis cezası seçenek yaptırım olarak adli para cezasına çevrilmişse uygulamada asıl mahkumiyet seçenek yaptırım olarak çevrilen adli para cezasıdır.

4.6.2.2.4. Hapis Cezasıyla Birlikte Hükmedilen Adli Para Cezası

Türk Ceza Kanunu'nda bazı suçlar bakımından hem hapis hem de adli para cezasının beraber uygulanması öngörülmektedir. TCK' da çok sayıda suç “ hapis ve adli para cezası ile cezalandırılır” şeklinde düzenlenmiştir. Örneğin güveni kötüye kullanma, bedelsiz senedi kullanma, basit ve nitelikli dolandırıcılık, parada sahtecilik, fuhuş, şantaj, suç eşyasının satın alınması veya kabul edilmesi gibi suçlar hakim tarafından hapis cezasının yanında adli para cezasının da hükmedildiği suçlardır.

4.7. Güvenlik Tedbirleri

Güvenlik tedbirleri, suç işleyen failerin tekrardan topluma kazandırılmasını sağlamak ve onlardan ya da kullandıkları araçlardan kaynaklanan tehlikeleri önlemek

²⁹⁶ Mehmet Emin Artuk,/Ahmet Gökçen,/Mehmet Emin Alşahin,/Kerim Çakır, *Ceza Hukuku Genel Hükümler*, Adalet Yayınevi, On İkinci Baskı, Ankara, 2018, s.803.

amacıyla öngörülen tedbirlerdir. Güvenlik tedbirleri de cezalar gibi kanunda suç olarak tanımlanan eylemlere uygulanan yaptırımlardır.²⁹⁷

Kişi, işlemiş olduğu fiilden dolayı kusurlu sayılmadığı için cezalandırılmasa bile tehlikelilik hali mevcut ise hakkında güvenlik tedbiri uygulanabilecektir. Kişinin işlemiş olduğu suç sebebiyle kusurlu bulunması halinde cezaya hükmedildiği gibi güvenlik tedbirlerine de hükmedilebilir.²⁹⁸

Suç işleyen fail hakkında sadece mahkeme kararıyla cezaya hükmedilebilir. Buna karşılık olarak ise güvenlik tedbirleri açısından, her zaman mahkeme tarafından verilmiş hüküm bulunması zorunlu değildir.²⁹⁹

Güvenlik tedbirleri ve ceza arasındaki farklar şunlardır ;³⁰⁰

- 1) Güvenlik tedbirlerinde failin kusurunun bulunması aranmaz, asıl olan toplumun korunmasıdır. Kusurlu olmasa dahi, failin gerçekleştirmiş olduğu haksızlık teşkil eden fiil ve tehlikelilik halinin varlığı halinde, fail hakkında koruma ve ıslah amaçlı olarak güvenlik tedbirlerine hükmedilebilir.³⁰¹ Oysa failin cezalandırılabilmesi için kusurun bulunması zorunludur. Örneğin akıl hastası olan birisine kusuru olmadığı için ceza verilemez, fakat güvenlik tedbirleri uygulanabilir.
- 2) Cezalar sadece gerçek kişilere uygulanabilirken güvenlik tedbirleri tüzel kişiler hakkında da uygulanabilir.
- 3) Cezalar geçmiş için verildiği halde, güvenlik tedbirleri failin gösterdiği tehlike sebebiyle gelecek için uygulanıp suçun işlenmesini önlemeyi amaçlar.

Güvenlik tedbirleri TCK m. 53 hükmünde düzenlenmiştir.³⁰² Yine TCK m.53 hükmünün devamında güvenlik tedbirleri sırayla, m.54 eşya müsadere, m.55 kazanç

²⁹⁷ Ercan, s.248

²⁹⁸ Özgenç/Üzülmez, s.161.

²⁹⁹ Özgenç/Üzülmez, s.161.

³⁰⁰ Sulhi Dönmezer, *Genel Ceza Hukuku Dersleri*, Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, İstanbul, Ocak 2003, s.284

³⁰¹ Özgenç/Üzülmez, s.151

³⁰² TCK m. 53/1 “Kişi, kasten işlemiş olduğu suçtan dolayı hapis cezasına mahkûmiyetin kanuni sonucu olarak;

- a) Sürekli, süreli veya geçici bir kamu görevinin üstlenilmesinden; bu kapsamda, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliğinden veya Devlet, il, belediye, köy veya bunların denetim ve

müsadereleri, m.56 çocuklara özgü güvenlik tedbirleri, m.57 akıl hastalarına özgü güvenlik tedbirleri, m.58 tekerrür, m.59 sınır dışı edilme, m.60 tüzel kişiler hakkında güvenlik tedbirleri şeklinde düzenlenmiştir.

Eşya müsadere kapsamında kasıtlı bir suçun işlenmesinde kullanılan veya bu suçun işlenmesi amacıyla tahsis edilen ya da suç sonucunda meydana gelen eşyalar müsadere edilebilecektir.³⁰³ Dolayısıyla imar kirliliğine neden olma suçunda yapının inşasında kullanılan iş aletlerinin müsadereyi yerinde olacaktır.

Suç işlemek bir kazanç kaynağı olarak görülemez ve bu suç sebebiyle elde edilen gelirler kişinin yanına kar kalmaz. Bu sebepten ötürü suçun işlenmesi suretiyle elde edilen gelirin müsadereye gidilmesi gerekecektir.³⁰⁴ Dolayısıyla karşımıza TCK m. 55 hükmünde düzenlenen kazanç müsadereyi çıkacaktır. İmar kirliliğine neden olma suçunda örnek olarak, ruhsata aykırı yapılmış bir binanın satımı sonrasında elde edilen gelir veya kaçak inşaat yapmak amacıyla müteahhittin almış olduğu para kazanç müsadereye konusuna girecektir.³⁰⁵

Tüzel kişiler ceza yaptırımına tabi değildirler. Fakat tüzel kişiler hakkında güvenlik tedbirlerine hükmedilebilir.³⁰⁶ Ancak bu güvenlik tedbirine hükmedilebilmesi için özel hukuk tüzel kişinin kamu kurumu tarafından verilen bir izne dayalı olarak hareket etmesi gerekmektedir. Bu suçu tüzel kişinin yetkili kişisi veya organlarının iştirakiyle, tüzel kişi yararına işlenmesi gerekip ayrıca bu suçu işleyen temsile yetkili kişiler veya organların iştirakiyle gerçekleştirilip kasıtlı bir suçtan dolayı adli para

gözetimi altında bulunan kurum ve kuruluşlarca verilen, atamaya veya seçime tabi bütün memuriyet ve hizmetlerde istihdam edilmekten,

- b) Seçme ve seçilme ehliyetinden,*
- c) Velayet hakkından; vesayet veya kayyumluğa ait bir hizmette bulunmaktan,*
- d) Vakıf, dernek, sendika, şirket, kooperatif ve siyasi parti tüzel kişiliklerinin yöneticisi veya denetçisi olmaktan,*
- e) Bir kamu kurumunun veya kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşunun iznine tabi bir meslek veya sanatı, kendi sorumluluğu altında serbest meslek erbabı veya tacir olarak icra etmekten, yoksun bırakılır."*

³⁰³ TCK m. 50/1, "İyiniyetli üçüncü kişilere ait olmamak koşuluyla, kasıtlı bir suçun işlenmesinde kullanılan veya suçun işlenmesine tahsis edilen ya da suçtan meydana gelen eşyanın müsadereye hükümlenir. Suçun işlenmesinde kullanılmak üzere hazırlanan eşya, kamu güvenliği, kamu sağlığı veya genel ahlak açısından tehlikeli olması durumunda müsadere edilir."

³⁰⁴ Özgenç, s. 876.

³⁰⁵ Ulakçı Varol, s. 154.

³⁰⁶ TCK m. 20/2 "Tüzel kişiler hakkında ceza yaptırımı uygulanamaz. Ancak, suç dolayısıyla kanunda öngörülen güvenlik tedbiri niteliğindeki yaptırımlar saklıdır."

cezası veya hapis cezasına mahkum olup güvenlik tedbirinin suç karşılığında gösterilmesi gerekmektedir. Bu durumlardan birinin eksikliği halinde tüzeldiği hakkında güvenlik tedbirine hükmedilemez. Tüzel kişiler hakkında güvenlik tedbirine hükmedilebilmesi açısından imar kirliliğine neden olma suçunda çevrenin kasten kirlenmesi suçunda düzenlendiği gibi herhangi bir yaptırım düzenlenmemiştir. Bu sebeple tüzel kişiyi temsile yetkili kişi veya organın bu suçu işlemesi durumunda bu kişiler hakkında cezaya hükmedilir. Fakat TCK m. 60 hükmünde düzenlenen güvenlik tedbirine hükmedilmeyecektir.³⁰⁷

4.8. İmar Kirliliğine Neden Olma Suçuna İlişkin Olarak Uygulanacak Yaptırımların Suçla Mücadeledeki Etkisi

İlk olarak TCK m.184'e göre hükmedilecek yaptırımların etkinliğini değerlendirmeden önce TCK m.184 hükmü için ceza kurallarının zaman bakımından uygulanma alanına dair bir belirleme yapmak gereklidir. TCK m.7 hükmünde işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanuna göre suç sayılmayan bir eylemden dolayı hiç kimseye ceza verilemeyeceği düzenlenmiştir. İşlenen her fiil cezalandırılmadan önce yasanın hangi tarihte yürürlüğe girdiğine bakılır.³⁰⁸ Kanunlar aksine bir düzenleme olmadığı müddetçe resmi gazetede yayımlandıkları tarihte yürürlüğe girerler. Ancak yasa koyucu bazı suçların yürürlük tarihini ayrıca düzenleyebilir. Bu sebeple kanunda ceza olarak düzenlenen eyleme ceza verilebilmesi için kanunun yürürlükte olması gerekmektedir. TCK 12/10/2004 tarih ve 25642 Sayılı Resmi Gazete 'de yayımlandığından TCK m. 184 hükmünde düzenlenen suçlardan dolayı ceza verilebilmesi için binanın kanunun yayım tarihinden sonra inşa edilmiş olması gerekmektedir. Bina inşa edildiği tarih olarak İmar Kanunu'na bakılması gerekecektir. İmar Kanunu m. 32 hükmü uyarınca düzenlenen yapı tatil zaptında yer alan tarih dikkate alınacaktır. Eğer bina 12/10/2004 tarihinden önce yapıldığı anlaşılırsa TCK m. 184 hükmü uyarınca ceza verilemeyecektir³⁰⁹. Yargıtay içtihatlarına göre ise binanın, kanunun yürürlüğe

³⁰⁷ Arzu Sağlamdemir, “Ceza Hukukunda İmar Kirliliğine Neden Olma Suçu”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007, s.75-76.

³⁰⁸ Mehmet Emin Artuk, Ahmet Gökçen, Ahmet Caner Yenidünya, Ceza Hukuku Genel Hükümler, Turhan Kitapevi, İkinci Baskı, Ankara, 2007, s. 177.

³⁰⁹ Fidan, s. 84.

girmesinden önce inşasına başlanmış fakat kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra bitirilmiş olması durumunda da suç işlenmiş sayılacaktır.³¹⁰

İmar kirliliğine neden olma suçunda yapı ruhsatiyesi alınmadan veya ruhsata aykırı olarak bina yapan kişi hakkında TCK m. 184/1 hükmünde bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası öngörülmektedir. İkinci fıkrasında yapı ruhsatiyesi alınmadan başlatılan inşaatlar dolayısıyla kurulan şantiyelere elektrik, su veya telefon bağlantısı yapılmasına müsaade eden kişi hakkında da öngörülen hapis cezası bir yıldan beş yıla olup, üçüncü fıkrasında düzenlenen yapı kullanma izni alınmamış binalarda herhangi bir sınai faaliyetin icrasına müsaade eden kişi hakkında öngörülen yaptırım ise iki yıldan beş yıla kadar hapis cezasıdır.

Uygulamada hakim hapis cezasını alt sınırdan verip vermeyeceği konusunda TCK m. 61 hükmünde düzenlenen cezanın belirlenmesindeki ölçütlere dikkat etmesi gerekmektedir. Hakim, somut olayda, suçun işleniş biçimi, suçta kullanılan araçlar, suçun zaman ve yeri, suçun konusunun önem ve değeri, meydana gelen zarar ve tehlikenin ağırlığı, failin kastının yoğunluğu, failin güttüğü amaç ve saiki göz önünde bulundurmalıdır. Failin imara aykırı yaptığı yapıdan dolayı hakkında tutanak tutulmasından sonra eylemine devam etmesi kastının yoğunluğunu gösterir. Bu konuda Yargıtay suçun konusunun önem ve değeri dikkate alındığında alt sınırdan uzaklaşarak ceza verilmesi gerektiği görüşündedir.³¹¹

³¹⁰ "... 15/06/2005 tarihli tutanağa göre "2. ve 3. katlar kaba inşaat halinde" denmesi ve tutanak düzenleyenlerin çektiği fotoğrafla bu saptamanın doğrulanması, mahkemece yapılan keşif ve bilirkişi raporuna göre "2. ve 3. katların kaba inşaatın yasanın yürürlüğe girdiği 12/10/2004 tarihinden önce yapılması mümkündür. Ancak tutanağın düzenlenme tarihinden sonra 2. ve 3. katların inşaatlarına devam edilerek iç ve dış sıvalarının yapıldığı, pencere doğramalarının takıldığı ve inşaat seviyesinin %40 dan %53 seviyesine çıkartıldığı saptanmıştır" demesi karşısında yasanın yürürlüğe girdiği tarihten sonra da inşaatın devam ettiği gözetilip eksik soruşturma ve "...12/10/2004 tarihinden önce kaba inşaatın bitirildiği..." biçiminde yasal olmayan gerekçeyle beraat kararı verilmesi" Y 4.CD , 15/06/2005, 2008/4778 E, 2009/18420 K 'den aktaran Fidan, s.85.

³¹¹ Yargıtay Ceza Genel Kurulu bir kararında Osmangazi Belediye sınırları içerisinde ruhsatsız bina yaptığı tespit edilen sanığın, yapılan uyarılara rağmen ruhsat almamaya devam ettiği üstüne suç konu yerdeki faaliyetini sonlandırmadığı olayda, binayı dört kat olarak tamamladığını ifade eden sanığın kastının yoğunluğu, binanın mevcut durumu, bulunduğu alanın niteliği, yüzölçümü, bulunduğu bölge bakımından yaratabileceği tehlikeler göz önüne alındığında TCK m. 61/1 hükmünde düzenlenen ölçütler ile TCK m. 3 hükmünde düzenlenen orantılılık ilkesi doğrultusunda temel cezanın belirlenmesinde alt sınırdan uzaklaşılması gerektiğini kabul etmiştir. YCGK, 05/12/2017 T, 2014/4-138 E, 2017/524 K 'dan aktaran Artuç, s. 979

Yargıtay 4. Ceza Dairesi'nin vermiş olduğu bir kararda da davaya konu yapının 2009 tarihinde yapı tatil zaptıyla zemin katın betonları dökülü kalıpları çakılmaya başlanmamış şeklinde tutanak tutulup mühürlendiği, 2012 tarihli bilirkişi raporunda ise inşaat seviyesinin; bodrum kat, zemin kat, üç normal kat ve teras katlı olup dört katlı olduğunun belirtilmesi, failin suç işleme yönündeki iradesini sürdürdüğünden

İmar kirliliğine neden olma suçunu işleyen faile hakkında bir yıl veya daha az süreli hapis cezasına hükmolunabilir. Böyle bir durumda cezaların TCK'nın m. 50 hükmü uyarınca adli para cezasına veya diğer seçenek yaptırımlara dönüştürülmesi mümkün hale gelmektedir. İmar kirliliği suçu nedeniyle doğrudan adli para cezası verilemez, ancak hükmedilen hapis cezası adli para cezasına çevrilebilir. İmar kirliliği nedeniyle idare tarafından uygulanan idari para cezası bir idari yaptırım olup ceza yargılaması dışında ayrı bir prosedüre tabidir.

Ayrıca hakimın hüküm kurarken suçun faili hakkında kanunda düzenlenen hak yoksunluklarına da hükmetmesi gerekmektedir. Bu kapsamda belli haklardan yoksun bırakma ve güvenlik tedbirinin uygulanabilmesi için kastla işlenen bir suçun varlığı aranmaktadır. Hakim mahkumiyetin sonucu olarak bu tedbire hükmetmek zorundadır. Yasada bu hak ve yetkilerin kullanılmasının yasaklanmasına karar verilir.³¹² Bu sebepten ötürü imar kirliliğine neden olma suçunu işleyen faile kanundaki açık hükümden dolayı TCK m. 53 hükmünde yer alan güvenlik tedbirlerinin uygulanması gerekecektir.

İmar kirliliğine neden olma suçunda özel etkin pişmanlık hali düzenlenmektedir. Bu hükmün suçla mücadelede etkisine değinmeden önce onarıcı adalet kavramının tanımına bakmamız gerekmektedir. Onarıcı adalet, zarar vermekten çok onarıcı, eğitici, affedici olup zararın giderilmesine mağdurun, failin ve toplumun katılmasını sağlayan, mağduru temel alan ve mağduriyetin giderilmesini amaçlayan ceza hukuku anlayışıdır.³¹³ Onarıcı adalet anlayışı ışığında TCK m. 184/5 hükmünün amacını, hukuka aykırı işlemin suçtan önceki hale getirilmesi olarak nitelendirmek mümkündür. İmar kirliliğine neden olma 3. bölümde de anlatıldığı üzere çevreye karşı işlenen suçlardan olduğu için sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı bulunan herkes suçun mağduru. Bu sebepten ötürü onarıcı adalet anlayışına uygun olarak m. 184/5 hükmü ile faile burada bir sorumluluk yüklenmekte olup keyfi davranması sonucunda da ceza tehdidiyle karşı karşıya kalması sağlanmaktadır. Fail sorumluluk üstlenip çevre ve topluma verdiği zararı giderirse ceza almaktan kurtulur. Böylelikle TCK m. 184/5

TCK m 61 hükmü uyarınca alt sınırdan uzaklaşılması bozmayı gerektirmiştir. Y 4. CD, 24/11/2014 T, 2014/13220 E, 2014/33903 K, www.kazanci.com, Erişim Tarihi: 05/04/2020

³¹² Centel/Zafer/Çakmut, s. 732.'den aktaran , Haşiloğlu,s.190

³¹³ T.C Adalet Bakanlığı Mağdur Bilgilendirme, *Onarıcı Adalet*, <http://www.magdur.gov.tr/288/Onarici-Adalet> Erişim Tarihi: 30/04/2020

hükmü, failin sorumluluk üstlenip mağdur ve topluma verdiği zararı kabul etmesine ve bunların telafi edilmesine olanak sağlamaktadır.³¹⁴ Suçla mücadele etkisi kapsamında kanımızca onarıcı adalet anlayışından farklı olarak imar kirliliğine neden olma suçunda düzenlenen özel etkin pişmanlık hali, olumlu sonuçlar doğurmayacaktır. Çünkü idarenin ruhsatsız yapılara sonradan ruhsat vermesi ve faillerin ceza almaktan kurtulması suçla mücadeleyi etkisiz hale getirmekte ve cezanın caydırıcı niteliği ortadan kaldırmaktadır.

Diğer taraftan TCK m. 184/5 hükmünü anayasa ve ceza hukukunun genel prensipleri çerçevesinde incelemekte fayda vardır. TCK m. 184/1 hükmündeki suçun oluşması için yapı ruhsatiyesi alınmadan veya ruhsata aykırı olarak bina yapılması gerekmektedir. TCK m. 184/5 hükmü ile bu suç işlendikten sonra binanın imar planına ve ruhsata uygun hale getirilmesi halinde fail hakkında kamu davasının açılmayacağı, açılmış olan kamu davasının düşeceği, mahkûm olunan cezanın bütün sonuçlarıyla ortadan kalkacağı öngörülmüştür. Kanun koyucu muhtelif suçlar için suç işlendikten sonra oluşan zararın giderilmesi halinde kamu davasının açılmayacağına ilişkin hükümler ihdas etmiştir³¹⁵. Yine TCK m. 75 hükmünde öngörülen şartlar çerçevesinde ilgili suçlardan doğan zararın hakim tarafından yapılacak bildirim üzerine giderilmesi halinde kamu davasının düşeceği belirtilmektedir.³¹⁶ Dolayısıyla TCK m. 184/5 hükmünde belirtilen kamu davasının açılmaması ve açılmış olan davanın düşmesi gibi durumlar benzer şekilde farklı suçlar için de düzenlenmiştir ancak mahkûm olunan cezanın bütün sonuçlarıyla ortadan kalkması anayasa ve ceza hukukunun genel prensipleri ile bağdaşmamaktadır. Şöyle ki; mahkûm olunan cezanın bütün sonuçlarıyla ortadan kalkması genel af halinde mümkün olmaktadır.³¹⁷

Burada tartışılması gereken hususlardan biri ise HAGB kurumunun bu suçta uygulanıp uygulanmayacağıdır. HAGB, failin suçu işledikten sonra soruşturma veya kovuşturma aşamasında mağdurun veya kamunun uğradığı zararı gidermesi halinde

³¹⁴ Haşiloğlu, s.245-246-247.

³¹⁵ TCK m. 168/5 hükmüne göre “Karşılıksız yararlanma suçunda, fail, azmettiren veya yardım edenin pişmanlık göstererek mağdurun, kamunun veya özel hukuk tüzel kişisinin uğradığı zararı, soruşturma tamamlanmadan önce tamamen tazmin etmesi halinde kamu davası açılmaz; zararın hüküm verilinceye kadar tamamen tazmin edilmesi halinde ise, verilecek ceza üçte birine kadar indirilir. Ancak kişi, bu fıkra hükmünden iki defadan fazla yararlanamaz.”

³¹⁶ TCK m. 75/2 hükmüne göre “Özel kanun hükümleri gereğince işin doğrudan mahkemeye intikal etmesi halinde de fail, hakim tarafından yapılacak bildirim üzerine birinci fıkra hükümlerine göre saptanacak miktardaki parayı yargılama giderleriyle birlikte ödemişinde kamu davası düşer.”

³¹⁷ TCK m. 65/1 hükmüne göre “Genel af halinde, kamu davası düşer, hükmolunan cezalar bütün neticeleri ile birlikte ortadan kalkar.”

hakkında verilen mahkûmiyet hükmünün açıklanmasının ertelenmesi, hükmün bu erteleme süresi boyunca hiçbir sonuç doğurmamasıdır. İmar kirliliği suçu nedeniyle sanık hakkında hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilmesi tartışmalıdır. Zira kanun koyucu imar kirliliği suçu bakımından TCK m. 184/5'te özel bir etkin pişmanlık hali düzenlemiştir.

TCK m. 184/5'te özel etkin pişmanlık düzenlemesi nedeniyle ortaya birçok görüş çıkmıştır. Bu hükümden hareketle bir görüş, sanığın ruhsatsız veya ruhsata aykırı olarak yaptırdığı binayı tamamen yıktırması veya başka bir şekilde imar mevzuatına uygun hale getirmesi halinde çevreye verdiği zararı gidermiş olmakla başkaca herhangi bir şart aranmaksızın hakkında açılan kamu davası düşeceğinden, bu durumda sanığın sebep olduğu kamunun uğradığı zarar ortadan kalkmıştır diyerek hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar vermeye gerek kalmayacağını ileri sürmüştür.

Bu konuda diğer bir görüş ise, TCK m. 184 hükmüne göre sanık tarafından ruhsatsız veya ruhsata aykırı olarak yaptırılan binanın yine sanık tarafından hukuka uygun hale getirilmesi durumunda HAGB hükümlerinin uygulanabileceğini öne sürmüştür. Bunun sebebini ise suçtan dolayı mahkûm olan sanığın binayı ruhsata uygun hale getirip getirmeyeceği veya ruhsatlandırıp ruhsatlandırmayacağını belirsiz olmasına bağlamıştır. Şöyle ki, ruhsatsız binaya ruhsat verilmesi durumunda TCK m. 184/5 hükmünün uygulanarak, diğer bir deyişle davanın hiç açılmayacağını veyahut da açılmış davanın düşeceğini, ancak idare tarafından ruhsat verilmemesi durumu karşısında sanığın oluşan bu zararı gidermesinde fiili imkansızlık bulunması sebebiyle bir zarar giderme koşulu aranmaksızın HAGB kararı verilmesinin mümkün olduğunu belirtmiştir. Fakat her ne kadar bu açıklamalar ışığında HAGB'ye karar verilmesi mümkün gibi görülse de TCK m. 1 hükmünde³¹⁸ vurgulanan “çevreyi koruma” amacının gerçekleştirilmesi ve çevre zararının önlenmesinde yetersiz kalınacağından hareketle imar kirliliğine neden olma suçunda hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilmemesi gerektiği ileri sürülmüştür³¹⁹. Bu görüş ayrılıklarında da görüldüğü üzere Türk Ceza Kanunu'nu m.184/5 hükmünün varlığı karşısında hükmün açıklanmasının geri bırakılması kurumunun uygulanmasında bir takım

³¹⁸ TCK m. 1 “Kişi hak ve özgürlüklerini, kamu düzen ve güvenliğini, hukuk devletini, kamu sağlığını ve çevreyi, toplum barışını korumak, suç işlenmesini önlemektir. Kanunda, bu amacın gerçekleştirilmesi için ceza sorumluluğunun temel esasları ile suçlar, ceza ve güvenlik tedbirlerinin türleri düzenlenmiştir.”

³¹⁹ Çelik/Altınparmak, s.127-128.

problemler ortaya çıkmaktadır. Yargıtay son dönemlerde vermiş olduğu kararlarda eğer fail, ruhsatsız ve ruhsata aykırı inşa edilmiş binayı ruhsata uygun hale getirmez ise, HAGB kararı verilmeyeceğine hükmetmiştir.³²⁰

Bu noktada AİHM'nin Zeynep Özcan/Türkiye kararına da değinmekte fayda vardır. AİHM bu kararında HAGB uygulamasının hükmü etkisiz kıldığını AİHS'yle hüküm altına alınan kötü muameleden korumaya yönelik tutumuna uygun düşmediğine karar verip HAGB' nin "kabul edilemez tedbirler" kategorisine girdiğine karar vermiştir.³²¹ Kanımızca CMK m. 231 hükmünde düzenlenen HAGB ve imar kirliliğine neden olma suçuna özel bir etkin pişmanlık hali olarak düzenlenen TCK m. 184/5 hükmü birlikte incelendiğinde; TCK m. 184/5 hükmünün fail bakımından daha lehe sonuçlar doğurduğu görülmektedir. Çünkü fail imar kirliliğine neden olma suçundan ceza almış olsa dahi ceza aldığı suçun konusu olan binayı zaman sınırlaması olmaksızın ruhsata uygun hale getirdiği veya ruhsat aldığı zaman, almış olduğu ceza bütün sonuçlarıyla beraber ortadan kalkacaktır. Fakat HAGB için CMK m.231 hükmünde düzenlenen şartların oluşması gerekmekte ayrıca HAGB için mahkemede failin bir daha suç işlemeyeceği yönünde bir kanaate ulaşılması gerekmektedir. Bu davanın tüm sonuçlarıyla ortadan kalkması için ise beş yıllık denetim süresi verilip bu süre içinde kasıtlı olarak yeni bir suç işlememesi gerekmektedir. Bu sebeple fail için daha lehe olan TCK 184/5 hükmü varken CMK m.231'de düzenlenen HAGB'nin uygulanmaması doğru bir karardır. Fakat imar kirliliği suçuyla mücadele kapsamında değerlendirme yapacak olursak, ruhsat olmadan veya ruhsata aykırı olarak inşa edilen bir yapının fail tarafından ruhsat alınması veya ruhsata uygun hale getirilmesi durumunda kanuni bir gereklilik olan TCK m. 184/5 hükmünü vermek yerine, HAGB kararı vermek daha isabetli olacaktır. Çünkü HAGB kararı ile fail en azından beş yıllık bir denetim süresine tabi tutulmakla bu süre içinde kasıtlı bir suç işlemesi durumunda tekrar ceza yargılamasıyla karşı karşıya gelme korkusu içerisinde olacaktır. Bunun aksine TCK m. 184/5 hükmüyle fail herhangi bir hak yoksunluğuna uğramadan ceza davasıyla karşı

³²⁰ Yargıtay 4. Ceza Dairesi'nin 2014 tarihinde vermiş olduğu bir kararda da İmar kirliliğine neden olma suçunda ruhsata aykırı olarak veya ruhsatsız yaptığı yapıyı ruhsata uygun hale getirerek daha lehe olan özel hüküm niteliğindeki TCK m.184/5 hükmünden yararlanma imkanı bulunan ancak bu edimini yerine getirmeyen fail, HAGB'den yararlanamayacağına karar vermiştir.

Y 4. CD, 26/06/2014 T, 2014/2490 E, 2014/23242 K, www.kazanci.com, Erişim Tarihi: 01/04/2020

³²¹ Feridun Yenisey/Ayşe Nuhoğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Seçkin Yayıncılık, 7. Baskı, Ankara, 2019, s. 786-787.

karşıya kalmaktan kurtulabilecektir. Bu sebepten ötürü HAGB, TCK m. 184/5 karşısında imar kirliliği suçuyla mücadele kapsamında daha caydırıcı niteliktedir.

İmar kirliliğine neden olma suçunda düzenlenen yaptırımların caydırıcılığını ve suçla mücadeledeki etkisini tartışırken bu kapsamda imar affı yasalarını da değerlendirmek gerekir. Geçmişten günümüze kadar çıkarılan imar affı yasaları ile 7142 Sayılı Vergi ve Diğer Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun ile İmar Kanunu'na eklenen geçici m. 16 hükmü kapsamındaki imar barışı, dönemin özelliklerine göre konut sorunlarını çözme, ruhsata aykırı yapıları engelleme, yasallaştırma ve bu hukuka aykırı yapılara imar hakkı tanıma gibi yöntemler uygulamıştır. Söz konusu yasalar incelendiğinde çıkarılan bu imar aflarıyla caydırıcı önlemlerin alınmadığı aksine hukuka aykırı yapıların meşrulaştığı görülmektedir.³²²

4.9. Non Bis In Idem İlkesi

İmar kirliliğine neden olma suçuyla mücadele kapsamında failin mükerrer yaptırımlarla karşı karşıya kalma ihtimaline binaen “non bis in idem” ilkesini değerlendirmek gerekmektedir. AİHS ek 7 numaralı protokolünün m.4 hükmüne³²³ göre “Non bis in idem” ilkesinin gereği olarak, somut bir vakıayla ilgili olarak belli bir kişi hakkında soruşturma veya kovuşturma başlatılmış ise, aynı şahıs hakkında aynı fiilden dolayı ayrıca soruşturma ve kovuşturma başlatılamaz.³²⁴ Bu bağlamda kişi hakkında AİHS m.6 hükmündeki korumadan yararlanılıp yararlanılamayacağının değerlendirilebilmesi için AİHM'nin suç isnadı tanımını değerlendirmek gerekmektedir. AİHM suç isnadı kavramını AİHS'nin bütünlüğü içerisinde sistematik bir yorum ile ele almaktadır. Bu doğrultuda AİHS'nin m. 7 hükmü ve 7. Protokolün m. 4 hükmünü

³²² Muhammet Kasparoğlu, “Türkiye’de İmar Affı Yasaları ve İmar Barışı”, İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019, s.91-93

³²³ AİHM, Ruosalainen-Finlandiya, 16 Haziran 2009, Başvuru No: 13079/03 “Aracına mazot yerine daha düşük vergiye sahip bir yakıt kullanan başvuru, uygulanan basit vergi kaçakçılığı gerekçesiyle para cezası ile ceza niteliği taşıyan ikinci bir mali yaptırım uygulanmıştır. Her iki cezasında niteliği itibarıyla aynı olaydan kaynaklandığı tespit edilmiştir. Başvurucu iki defa para cezası ödemek zorunda kaldığı, her iki yaptırımında “cezai yaptırım” olduğunu, mükerrer işlem söz konusu olduğundan dolayı AİHM ek 7 No’lu protokolün m. 4 hükmünün ihlal edildiğine karar vermiştir.” ‘den aktaran Barış Bahçeci, “İHAM’ın Vergi Cezalarında Ne Bis İn Idem İçtihadı ile Türk Hukukunun Uyum Sorunu”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, S:136, 2018, s.160

³²⁴ Özgenç, s. 1066

birlikte ele alarak suç isnadı kavramına anlam vermektedir.³²⁵ Suç isnadı başka bir deyişle kişinin fail olarak kabul edilmesi bu kişiye suç işlediğinin yetkili makamlar tarafından bildirilmesiyle oluşur. AİHS m.6 hükmünde düzenlenen adil yargılanma hakkı, başvuru aleyhindeki isnat ile uygulamaya girip bu ceza davasının sona ermesiyle uygulanabilir olmaktan çıkar. AİHM'e göre bir isnadın AİHS m. 6 hükmü gereğince suç niteliğinde sayılıp sayılamayacağının tespit edilmesi açısından üç ölçüt dikkate alınmaktadır. Bunlar suçun ilk olarak ulusal hukuktaki yeri, ikinci olarak bu fiilin ait olduğu alan yani bu fiilin disiplin hukukuna mı, ceza hukukuna mı yoksa her ikisine birden mi ait olduğu, son olarak ise yaptırımın türü ve ağırlığıdır.³²⁶ AİHM, bu üç temel ölçütü belirlediği Engel ve Diğerleri/ Hollanda davasında, askerlik görevini yapmakta olan kişiye silahlı kuvvetler faaliyetine ilişkin yasada bulunan düzenlemeye aykırı hareketinin sonucu olarak yerel makamlar tarafından 3 aylık bir disiplin cezası verilmiştir. AİHM, verilen ceza her ne kadar disiplin cezası niteliğinde olsa da, verilen cezanın ağırlığı göz önüne alındığında, kişinin 3 ay kadar uzun bir süre ile hürriyetten yoksun bırakılmasını ceza hukuku yaptırımı olarak değerlendirmiştir. Bu nedenle başvuru AİHS m. 6 hükmü koruması altında olduğuna karar vermiştir.³²⁷

Sergey Zolotoukhine/Rusya davasında ise, başvuru, kız arkadaşını askeri bölgeye sokması ve akabinde kamu görevlilerine karşı uygunsuz hareketlerde bulunması sebebiyle yerel makamlar tarafından “huzur bozucu küçük eylemlerden” dolayı üç günlük idari hapis cezasına mahkum edilmiştir. Yine aynı olaylarla ilgili olarak “huzur bozucu eylemlerden” dolayı hakkında ceza davası açılmıştır. AİHM, başvuru hakkında ilk olarak verilen idari hapis cezasını ulusal hukukta idari bir prosedür olarak nitelendirmiş olsa da “huzur bozucu küçük eylemler” suçunun niteliği ve verilen cezanın ağırlığından dolayı bu cezayı bir ceza prosedürü olarak değerlendirmiştir. Nitekim AİHM, bu kararında “huzur bozucu küçük eylemlerden” dolayı üç gün idari hapis cezası mahkumiyeti sonrasında aynı olayla ilgili olarak “huzur bozucu eylemlerden dolayı” ceza davasının açılmasını non bis in idem ilkesini ihlal

³²⁵ Sibel İnceoğlu, *Adil Yargılanma Hakkı*, Ankara, 2018 s. 13

³²⁶ Christoph Grabenwarter, *Yargılama Güvenceleri- Adil Yargılama Hakkı (İHAS m. 6)*, (Çev: Can, Osman), Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi 3, Adil Yargılanma Hakkı ve Ceza Hukuku, Ankara, 2004, s.615-616.

³²⁷ Naz Çavuşoğlu, “İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Avrupa Topluluk Hukuku’nda Temel Hak ve Hürriyetler Üzerine”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi İnsan Hakları Merkezi Yayınları, Ankara, 1994, s. 27.

ettiğine karar vermiştir.³²⁸ AİHM bir yaptırımın cezai nitelikte olup olmadığını değerlendirirken, sadece verilen cezanın görünümüne değil adil yargılanma hakkının etkin bir şekilde kullanılabilmesi için esasa ilişkin değerlendirme yapmaktadır. AİHS m.6 hükmünde düzenlenen cezai nitelikteki suç isnadı kavramını geniş yorumlamakta ve şartlar sağlandığı takdirde idari cezalar da bu kavrama dahil olabilmektedir.

Nitekim Ruotsalainen – Finlandiya kararını da incelediğimizde, başvuran aracında mazot yerine daha düşük vergi yüküne sahip farklı bir yakıt kullandığını tespit edilmiş. Bu nedenle başvurana yerel makamlarca vergi kaçakçılığı sebebiyle 121 Euro para cezası verilmiştir. Başvuran verilen bu cezaya itiraz etmediğinden dolayı kesinleşmiştir. Akabinde başvurana ayrı bir soruşturmada yine aynı olay için Gümrük Araç İdaresi'ne daha düşük vergi yüküne sahip yakıt kullandığını bildirmediği için 15.137 Euro akaryakıt ücreti olarak para cezası kesilmiştir. AİHM bu kararında çifte cezalandırma ile ilgili olarak yerleşik içtihatları doğrultusunda Engel kriterlerindeki üçlü temel ölçüt ile başvuruna yöneltilen bir suç isnadının olup olmadığını araştırmıştır. Yerel makamlarca akaryakıt ücreti olarak kesilen para cezası oluşan zararın maddi tazminatı olarak ileri sürülmüş olsa da AİHM bunun bir tazminat olmadığına karar vermiştir. AİHM, yerel makamlarca akaryakıt ücret borcu adı altında kesilen cezanın kullanılan akaryakıtın üç katı tutarında olduğunu bu sebepten ötürü kesilen bu cezanın tekrar işlenmemesi gereken bir ceza olarak, yani cezai bir yaptırım olarak değerlendirmiştir. Tahakkuk ettirilen akaryakıt ücreti borcu bir zararın telafi edilmesi olarak değil, cezalandırıcı ve caydırıcı bir ceza kuralı olarak uygulanmıştır. AİHM bu uygulamayı suçun niteliğine uygun bir cezai yaptırım olarak değerlendirip, iki defa para cezası ödemek zorunda kalan başvuru aleyhine mükerrer işlem olduğundan dolayı AİHS ek protokol m.7/4 hükmünün ihlal edildiğine karar vermiştir.³²⁹

³²⁸ AİHM, Sergey Zolotoukhine/Rusya, 10 Şubat 2009, Başvuru No: 14939/03, [https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22tabview%22:\[%22document%22\],\[%22itemid%22:\[%22001-119611%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22tabview%22:[%22document%22],[%22itemid%22:[%22001-119611%22]}) Erişim Tarihi: 29/04/2020

³²⁹ AİHM, Ruotsalainen/Finlandiya, 16 Eylül 2009, Başvuru No: 13079/03, 'den aktaran Fatma Söylemez Kaydul, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde Görülen Ruotsalainen-Finlandiya Davası”, 16 Mayıs 2020

<http://www.kaydulhukuk.com/hukuk-makaleleri/52-vergi-hukuku/7012-aihm-muekellef-haklari-baglaminda-non-bis-in-idem-cifte-yargilamama-ve-cezalandirmama-ilkesi.html> Erişim Tarihi : 11/05/2020

Yine AİHM'nin Glantz/Finlandiya kararına göre, vergi idaresi tarafından başvuranın vergi kaçakçılığı yaptığı tespit edilmiş olup başvuran hakkında hem hapis cezası verilmiş hem de ek bir mali yükümlülük olarak idari para cezası uygulanmıştır. AİHM burada Zolotukhin kararında olduğu gibi uygulanan cezai ve idari yaptırımların aynı olaydan kaynaklandığını belirtip cezaya tabi tutulan fiillerin aynı olduğuna karar vermiştir.³³⁰

Sonuç olarak AİHM'nin içtihatlarına bakıldığında cezanın niteliği ve ağırlığı ölçütünü, cezanın niteliği, amacı ve cezanın ağırlığı olmak üzere iki şekilde ele almaktadır. Mahkeme cezanın niteliği ve amacı açısından, cezanın verilmesindeki amacı dikkate almaktadır. Caydırıcılık ve cezalandırma amacı ön plana çıkarsa, davaya konu olan suçun cezai nitelikte olduğunu kabul edilmiştir. Cezanın niteliğine göre işlenmiş olan suçun cezai nitelikte olup olmadığına göre AİHS m. 6 hükmü koruması altında olup olmadığı değişecektir.³³¹

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin içtihatlarının aksine AYM, alkol alan ve alkolün etkisiyle emniyetli bir şekilde araçlarını sevk edemeyecek kişilerin hem Karayolları Trafik Kanunu'nun m. 48/5 hükmüne göre idari para cezasıyla cezalandırılıp ehliyetine el konulmasını hem de TCK m. 179 hükmünde düzenlenen trafik güvenliğini tehlikeye sokma suçundan dolayı cezalandırılacak olmasını non bis in idem ilkesi çerçevesinde incelemiştir. AYM, bu ilkenin mutlak olmadığını, alkollü araba süren kişiye uygulanan idari ve cezai yaptırımların konu bakımından birbirlerine benzese de korunan hukuki yarar, unsurları, amacı ve neticesi farklı olması sebebiyle aynı eylemden dolayı ayrı hukuki yaptırımların uygulanmasının mümkün olabileceğine karar vermiştir. Fakat bu kararda verilen karşı oya göre ise, yargılama hukuku kuralı olan non bis in idem, bir kimseye aynı eylemden dolayı birden fazla ceza verilmemesi kuralını içermesi sebebiyle maddi ceza hukukunun konusunu teşkil etmekte olup bu ilke, adil yargılanma ilkesinin bir gerekliliği olarak ortaya çıktığını, çünkü kişinin aynı eylemden dolayı tekrar yargılanıp cezalandırılması adalet duygularını rencide edip haksızlık ve ceza arasındaki dengeyi kişinin aleyhine bozacağını ifade ettiğini, yine

³³⁰ AİHM, Glantz/Finlandiya, 20 Ağustos 2014, Başvuru No: 37394/11' den aktaran

Barış Bahçeci, "İHAM İçtihadında Vergi Cezalarında 'Ne Bis In Idem'", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 67, Sayı: 2, 2018, s. 264.

³³¹ Asiye Selcen Ataç, "İHAM İçtihatları Işığında Ne Bis In Idem Etkisi", Dr. Dr. h.c SILVIA TELLENBACH'A ARMAĞAN, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara, Mayıs, 2018, s. 821.

karşı oy gerekçesinin devamında failin hem idari hem de cezai yaptırımla cezalandırılması neticesinde non bis in idem ilkesi gereğince TCK m.44 hükmü uyarınca fikri içtima gereği olarak en ağır cezayı gerektiren suçtan cezalandırılmasının ceza adaletinin gereği olduğunu, 14. Uluslararası Viyana Ceza Kongresinde “Muhakemeye İlişkin Esaslar” başlığı altında alınmış kararlar arasında kişinin aynı eylemden dolayı idarece verilecek cezayla birlikte ceza yaptırımına çarptırılmasının engellenmesinin önemine dikkat çekildiğini belirterek; imar kirliliğine neden olma suçunda da olduğu gibi bu gibi eylemlere uygulanacak adli ve idari yaptırımlar farklı hukuk disiplinlerine tabi olsa da temelde güdülen gaye ortak olarak hukuka aykırı eylemin cezalandırılması, kamu düzeninin, kamu yararının sağlanması ve de sosyal amaca hizmet edilmesi olduğunu vurgulamıştır.³³² Melikşah’ a göre imar kirliliğinin üst seviyelerde olduğu ülkemizde ceza davası sonucunda verilen mahkumiyet hükmüyle birlikte idari para cezalarının uygulanması yaptırımların caydırıcılığı noktasında son derece önemlidir. Nitekim uygulanan iki farklı yaptırımın amaçları, yöntemleri, sonuçları birbirinden tamamen farklıdır.³³³

³³² AYM, 05.03.2015, E. 2014/124, K. 2015/24 www.kazanci.com Erişim Tarihi: 13/05/2020

³³³ Melikşah, s. 394-395.

BÖLÜM 5. SONUÇ

Kişiyi doğal ve mevcut şartlar neticesinde ortaya çıkan gereksinimleri gereği, imar edilmiş bir çevre haricinde düşünmek mümkün değildir. Bu bağlamda insanoğlu, yaratılan çevreyle kendi oluşturduğu çevre arasındaki dengeyi kurmakla yükümlüdür. İnsan hakları gereği, söz konusu bu yükümlülük yalnızca bugün değil insanoğlunun varoluşundan beri mevcuttur.

Hızla gelişen dünyada, dünya tarihi boyunca ülkeler çevrenin önemini daha yeni yeni anlamaya başlamıştır. İmar faaliyetlerinin jeolojik gerçekliğe uygun olmaması; kirlenmiş, sürdürülebilirliği sekteye uğramış dünyada doğal öğelerin kayıplarına sebep olması sebebiyle; devletlerin, gerek bir araya gelerek uluslararası anlamda, gerekse de bireysel olarak iç hukuklarında düzenlemeler yapma gereksinimini ortaya çıkartmıştır. Tüm bunlar için birtakım konferanslar, seminerler yapılmış, antlaşmalar imzalanmış, uluslararası örgütler kurulmuş ve faaliyete geçmiştir. Bu husus ile alakalı, Türkiye, yapılan düzenlemelerin çoğuna taraf olmuştur. Bununla beraber iç hukukumuzdaki mevzuatlarda da pek çok değişiklik yapılmış, imar kirliliğine neden olan kişiler bakımından yaptırımlar uygulanmaya başlanmıştır.

Toplumda yaşayan tüm bireyler 1982 Anayasasıyla güvence altına alınmış sağlıklı bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Bu sebepten ötürü devletin çevre sağlığını koruma ve çevreyi iyileştirme sorumluluğu vardır. Devlet bu sorumluluklarını etkin bir şekilde yerine getirmek için yaptırımlara ihtiyaç duymuştur. Herkesin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahip olduğunu düzenleyen Anayasa m. 56 hükmünün sonucu olarak çevrenin, tarih ve kültürel değerlerimizin korunması, kamu yararını ilgilendiren imar uygulamalarının geniş yorumlanması ve çevre kirliliğinin önlenmesi devletin bir ödevidir.

Ruhsatsız veya ruhsat ve eklerine aykırı yapılar ile alakalı olarak Türk Ceza Kanunu'nda ve İmar Kanunu'nda, yıkım kararı, idari para cezası kararı ve imar kirliliğine neden olma suçuna yönelik cezai yaptırım olmak üzere üç tür yaptırım düzenlenmektedir. Söz konusu bu yaptırımlar, seçenek yaptırımlar değil; hep beraber veya tek tek uygulanabilecek yaptırımlardır.

Kamu düzenini yakından ilgilendiren çevre kirliliğini önlemek için uygulanan idari yaptırımlar da önemli bir yer tutmaktadır. Ancak bu yaptırımların çevre sağlığının bozulmaması açısından caydırıcı olması önemlidir. İdari yaptırımların caydırıcılığını arttırmak için idarenin çevre kolluk faaliyetlerini sıklıkla sürdürmesi gerekmektedir. Fakat burada değinilmesi gereken en önemli konu devletin çevreyi koruyucu önemleri tek başına almasının yeterli olmamasıdır. Toplumda yaşayan tüm bireylerin sağlıklı çevrede yaşamasına ilişkin toplumsal farkındalığın oluşturulması gerekir. Suçla mücadele kapsamında idarenin bu farkındalığın oluşmasına yönelik çalışmaları artırılabilir.

TCK m. 184/4 fıkrasının aksine İmar Kanunu m.2 hükmünde imara aykırı yapılar açısından bir sınırlama getirilmemiştir. Zira çevre ancak bir bütün halinde korunmalıdır. Çevrenin belirli yerlerde korunup belirli yerlerde korunmaması hakkaniyete aykırıdır. Çevrenin korunması noktasın herhangi bir yer sınırlaması yapılmadığı takdirde daha sağlıklı bir çevrenin kapılarını aralamış oluruz. Kanımca düzenlenen bu hükümdeki yer sınırlamasının kaldırılması gerekmektedir.

Günümüzde hızla artan çarpık kentleşme toplum ilişkilerine dolaylı olarak zarar vermektedir. Dolayısıyla toplum ilişkilerinin düzeltilmesi kapsamında idari yaptırımlar önemli bir rol oynamaktadır. Kamu düzeni ve güvenini, kamu sağlığının korunması ve kamu hizmetlerinin aksamadan yürütülmesinde idari yaptırımların gerekliliği tartışılmazdır. Bu idari yaptırımlara karşı etkin bir yargısal korunmanın sağlanması zorunlu bir gerçektir. Bununla birlikte, AİHM bazı kararlarında idari yaptırımların cezai nitelik içerdiğini öngördüğünden dolayı idari yaptırımlar konusunda AİHS m.6 çerçevesinde adil yargılanma hakkına riayet edilmesine dikkat çekmiştir. Bu sebepten ötürü idari yaptırım kararı veren ilgili idarenin dikkat etmesi gereken usul ve esasa ilişkin ilkelerle idari yaptırımların yargısal denetimini doğrudan etkilemektedir.

Çevre ve insan sağlığının korunması, toplumda yaşayan her bireyin yasal düzenlemelerle getirilmiş yasaklara uyması ile doğru orantılıdır. Çevre kirliliğine sebep verenlerin hukuka aykırı bu eylemlerini disipline etme noktasında kullanılan araçlardan olan idari yaptırımlar ve diğer idari tedbirlerin etkinliğinin artırılmasında devletin sorumluluğu büyüktür. Bu noktada idarece yetkili denetim organlarının, imara aykırı

yapıların kontrollerinde sürekliliği sağlaması gerekmektedir. Sürekliliğin sağlanması için ise gerekli olan altyapı çalışmalarının yapılması gerekmektedir.

İmar kirliliği ile mücadele kapsamında suç adli mercilere bireysel başvurularla ulaşabileceği gibi, belediyelerin idari para cezasının uygulamalarının ardından idarenin suç duyurusunda bulunmasıyla da ulaşabilir. Bu halde encümen kararıyla idari para cezası alan fail, idari para cezasının yanında hem adli bir soruşturma geçirmekte hem de bu soruşturmanın neticesinde cumhuriyet savcısının iddianame düzenlemesi ve kamu davasının açılması mümkün olabilmektedir. Bu durumda mahkemenin adli para cezasına hükmetmesi halinde, aynı fiilden dolayı hem idari para cezası hem de adli para cezası uygulanması sonucu doğacaktır. Bu sebepten ötürü uygulanmış olan idari para cezasının iadesi sağlanacaktır. Nitekim imar kirliliğine neden olan kişinin idari para cezası uygulanmasının yanında TCK m. 184 hükmüne göre mahkum olması durumunda almış olduğu idari para cezasın faizsiz iade edileceği İmar Kanunu m. 42 hükmü altında düzenlenmiştir. Bu hüküm doğrultusunda verilen idari para cezalarının herhangi bir işlevi kalmayacak olup cezai bir yaptırım alanlara idari yaptırım uygulanması imkansız hale gelecektir.

İmar Kanunu'nun m. 42 hükmünde düzenlenen idari para cezalarının uygulanmasında idareye geniş bir takdir yetkisi tanınmıştır. Fakat bu geniş takdir yetkisinin olumsuz bir sonucu olarak bu hüküm idareler tarafından farklı farklı uygulamalara sebebiyet vermiştir. İdarenin bu farklı uygulamaları, imar kirliliğine sebebiyet veren kişiye uygulanacak yaptırımlar noktasında ölçülülük ilkesine aykırılık teşkil edebilmektedir. Bu sebepten ötürü m. 42 hükmü ele alındığından para cezasının ne şekilde hesaplandığı, kişinin bu eyleminden dolayı uygulanacak olan yaptırımda m. 42 hükmü uyarınca herhangi bir artırım koşulunun mevcut olup olmadığı, örneğin yapının ruhsatının bulunduğu veyahut çevre ya da görüntü kirliliğine sebebiyet verip vermediği konusunda idare tarafından bir tespit yapılmasının akabinde yapının ruhsatsız olması, çevre ve görüntü kirliliğine yol açması sebebiyle para cezasında artırım yapılması gerekliliği idarece somut belgelerle ortaya konulması gerekmektedir.³³⁴

Özellikle belediye sınırları içerisinde yapılmış ruhsata aykırı yapıların eğer yapı ruhsata uygun hale getirilmeyecek durumdaysa yıkılması elzemdır. Özel imar rejimine

³³⁴ İdari Dava Daireleri Genel Kurulu , 21/03/2018 T, 2015/2726 E, 2018/1107 K, www.kazanci.com
Erişim Tarihi: 17/05/2020

tabi yerlerde ise kanaatimizce yapının ruhsata uygun hale getirilip getirilemeyeceği koşuluna bakılmaksızın yıkım kararı verilmesi kamu yararına olacaktır. Zira özel imar rejimine tabi yerler arasına tarihi, doğal ve kültürel güzellikler barındıran yerlerde girmektedir.³³⁵ Dolayısıyla özellikle bu alanlarda imar kirliliğini önleyebilmek açısından ve yüksek kamu kararı bunu gerektirdiğinden yapı ruhsatıyesine aykırı yapıların yıkılmasının öncelikle ve zorunlu olduğu görüşündeyim.

İmar kirliliğine uygulanacak adli yaptırımları son çare ilkesi kapsamında incelemek gerekmektedir. Cezaya son çare olarak, ortaya çıkabilecek davranışı engellemek ve ortaya çıkmış haksız bir davranışı cezalandırıp çözüm sağlamak noktasında yetersiz kalınması halinde başvurulur. Bu noktada imar kirliliğinin korumuş olduğu hukuki değer olan sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı, toplumda yaşayan herkesin hakkıdır. Bu hakka saygı gösterilmesi noktasında uygulanacak olan yaptırımların caydırıcılığı da son derecede önemlidir. İmar kirliliğine sebep olan kişilere uygulanacak yaptırımların cezaya muhtaç olduğu kanaatindeyim. Çünkü kişilerin nasıl bir çevrede yaşadığı o toplumun gelişmişlik düzeyini gösterir. Yüksek hayat standartları istiyorsak hayatımızda olumsuz bir yere sahip olan imar kirliliğinin önüne geçmemiz gerekmektedir. Bu noktada imar kirliliğine neden olanlara caydırıcı cezalar verilmelidir.

Önemli bir diğer husus ise TCK m.184 hükmüyle getirilen yaptırımların öngördüğü hapis cezalarının alt sınırının az olmasıdır. Hukuka aykırı yapı inşa eden failin, hakim tarafından alt sınırla cezalandırılması durumunda hapis cezası yerine seçenek yaptırımlarla cezalandırılması mümkün hale gelmektedir, bu da fail açısından bir daha suçun işlenmeyeceği yönünde caydırıcı bir ceza olmamaktadır. İmar kirliliğine neden olma suçunun alt sınırının bir yıl olması çarpık kentleşmenin önlenmesi ve çevrenin bu suçun failleri tarafından korunması bakımından yetersiz kalmaktadır. Toplumda yaşayan tüm bireylerin ortak yaşam alanı olan çevrenin korunabilmesi, cezaların daha caydırıcı olmasıyla mümkün olacaktır.

İmar kirliliğine neden olma suçunu işleyenler genel olarak ekonomik açıdan çıkar sağlama peşinde olan faillerdir. Bu sebepten ötürü TCK m.184 hükmünde düzenlenen yaptırımların alt sınırının arttırılmasının yanında ölçülülük ilkesi

³³⁵ Haşiloğlu, s. 101.

kapsamında hapis cezasıyla birlikte uygulanmak kaydıyla adli para cezalarının da düzenlenmesi gerektiği görüşündeyiz.

Bazı hallerde etkin pişmanlık hükümleriyle, faili cezalandırmaktansa ona bir yaptırım uygulamamak da mümkün olabilmektedir. Bu hal imar kirliliğine neden olma suçu için de öngörülmüş ve bu nedenle TCK m. 184/5 hükmü ile özel bir etkin pişmanlık hali düzenlenmiştir. Fail ruhsatsız veya ruhsata aykırı olarak inşa ettiği yapıdan dolayı ceza almış olsa da bu düzenlemeyle aldığı cezadan kurtulabilecektir. Ancak kişilerin yapmış olduğu hukuka aykırı yapıdan dolayı ceza alıp bundan sonrasında hiç ceza almama ihtimalinin olması başka kişileri de hukuka aykırı yapılar yapmaya teşvik edebilecektir, bu da suçla mücadele kapsamında olumsuz bir durumdur.

1982 Anayasasının m. 87 hükmüne göre genel af ilanına karar vermeye TBMM yetkilidir. TCK m. 184/5 hükmü ise bu maddede yer alan suçu işleyen failin bu suçtan dolayı cezaya mahkûm edildikten sonra ruhsatsız olarak veya ruhsata aykırı yapılan binayı imar planına ve ruhsata uygun hale getirmesi halinde mahkûm olunan cezanın bütün sonuçlarıyla ortadan kalkacağını düzenlemektedir. Kanımızca işlenmiş ve tamamlanmış bir suç için hakkında cezaya hükmolunduktan sonra failin müspet bir hareketi idari merciin vermiş olduğu bir karara bağlı olarak mahkûmiyetin bütün sonuçlarının ortadan kalkacağına ilişkin bu hüküm anayasa ve ceza hukukunun genel prensipleriyle bağdaşmamaktadır. Aynı zamanda faile kendi müspet hareketi ile kendisi hakkında hükmolunan cezanın bütün sonuçlarını ortadan kaldırmak gibi olağanüstü bir yetki verdiği için TCK m. 184/1 hükmünde düzenlenen suçun caydırıcı niteliğini kaybettirmektedir. Kanımızca idare tarafından çıkarılan imar afları ruhsatsız veya ruhsata aykırı bina yapan kişileri teşvik etmektedir. Bu kişiler nasıl olsa imar affı gelir düşüncesiyle hareket ederek imar hukukuna aykırı yapılar oluşturup toplumda yaşayan bireylerin sağlıklı bir çevrede yaşama haklarını ihlal etmektedirler. Bu sebeplerden ötürü imar affı yasaları sıklıkla çıkarılmamalıdır.

Değinilmesi gereken diğer bir husus ise tüzel kişiler hakkında güvenlik tedbirinin uygulanması gerektiğidir. Kanımca bu suçu sadece gerçek kişiler işlememektedir. İnşaat firmalarının da imara aykırı yapılar yapabileceğini unutmamak gerekir. Sağlıklı bir çevrenin sağlanması noktasında tüzel kişilere uygulanacak olan güvenlik tedbirlerinin içeriği son derece caydırıcı olmalıdır.

Öte yandan TCK m. 184/2 hükmünün suçla mücadeleyi zayıflattığını düşünmekteyiz. Yapı ruhsatıyesi olmadan başlatılan yapılara, elektrik, su, telefon bağlantısı gibi kamu hizmetlerinin götürülmesi, gerekli araştırmaların detaylı olarak yapılmamasından dolayı idare tarafından hukuka aykırı yapı niteliği taşıyan bu yapılara ilişkin izinlerin verilmesi kişilerin hukuka aykırı yapı inşası hususunda caydırıcı bir etki yaratmamaktadır. Yine belirtilen hükümde sağlanan hizmetlerin su, telefon ve elektrik olarak tahdidi sayılması caydırıcı bir hüküm olmamaktadır. Zira doğalgaz gibi bir hizmetin şantiyeye götürülmesi suç oluşturmamaktadır. Bu nedenle hükümde sayılan hizmetlerin genişletilmesi gerekmektedir. Ayrıca TCK m. 184/2 ve TCK m. 184/3 hükümlerinde sadece müsaade eden failin cezalandırılıp bu hizmetleri kullanan veya sinai bir faaliyeti icra eden kişiyi cezalandırılmaması ceza adaletine aykırıdır.

Belirtmek gerekir ki alternatif çözüm yollarından biri olan uzlaştırma kurumu TCK m. 184 açısından uygulanma imkanı bulamamaktadır. Kanımızca hukuki barışın sağlandığı bir yöntem olan uzlaştırma hükümlerinin imar kirliliğine neden olma suçunda uygulanmaması yerindedir. Çünkü suçun gerek korunan hukuki değerinin çevre olması gerekse mağdurunun yalnızca bir kişi değil de sağlıklı çevrede yaşama hakkı bulunan herkesin olması sebebiyle uzlaştırma kapsamı dışında tutulması suçla etkili mücadele bakımından yerindedir.

KAYNAKÇA

- Abacıoğlu, M.(2001). *Açıklamalı - İçtihatlı İmar Kanunu Mevzuatı ve Uygulaması* (Gözden Geçirilmiş 7. Baskı). Ankara: Seçkin.
- Akbulut, B. (2019). *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (Gözden Geçirilmiş 6. Baskı). Ankara: Adalet.
- Akçay, M. H. (2008). *İmar Kanunu Gereği Alınan Encüman İmar Para Cezası Kararlarının Yapılan Fiile Göre Sınıflandırılması İçin Ceza Değerlendirme Katsayısı Modeli Önerisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Akıllıoğlu, T. (1986). İmar Kanunu Ve Yönetim Hukuku. *Amme İdaresi Dergisi*, 2(19), 93-100.
- Aldemir, H. (2019). *Uygulayıcılar için Ceza Hukuku Genel Hükümler Rehberi* (1. Baskı) Ankara: Adalet.
- Arat, Z. (2000). 1970’lerden Sonra Çevrede Kurumsal Yapının Gelişimi. *Türkiye’de Çevrenin ve Çevre Korumanın Tarihi Sempozyumu, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayını*
- Arısoy, M. (2007). 5237 Sayılı Türk Ceza Kanununda İmar Kirliliğine Neden Olma Suçu. *Terazi Aylık Hukuk Dergisi*, 13, 87-103.
- Artuç, M. (2018). *Türk Ceza Kanunu Açıklamalı* (4. Baskı). Ankara: Adalet
- Artuk, M. E., Gökçen, A. (2017). *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (11. Baskı). Ankara: Adalet.
- Artuk, M. E., Gökçen, A. (2018). *Gerekçeli Ceza Kanunları* (19. Baskı). Ankara: Adalet.
- Artuk, M. E., Gökçen, A., Alşahin, Ç. (2018). *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (12. Baskı). Ankara: Adalet.
- Artuk, M. E., Gökçen, A.,Yenidünya, A. C, (2003). *Ceza Hukuku Genel Hükümler II, Yaptırım Hukuku*, Ankara.
- Artuk, M. E., Gökçen, A.,Yenidünya, A. C, (2007). *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (2. Baskı). Ankara: Turhan.
- Artuk, M. E.(2007). Türk Ceza Hukukunda Yaptırımlar Sistemi. *Ceza Hukuku Dergisi*, 2(4), 61-67.
- Artukmaç, S. (1969). *Türk İmar Hukuku* (2. Baskı). Ankara: Ayyıldız

- Aslan, Y. (2009). İdari Yaptırımlar. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 85, 173-188.
- Aslan, S. (2019) *İmar Kirliliğine Neden Olma Suçu (TCK m. 184)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Ataç, A. S. (2018). İHAM İçtihatları Işığında Ne Bis İn İdem Etkisi. *Dr. Dr. h.c SILVIA TELLENBACH'A ARMAĞAN* (1. Baskı). Ankara: Seçkin. 817-844
- Atlan, H.,Yavuz, E. (2017). Bir Yargıtay Kararı Işığında, İmara Aykırı Yapının Mal Rejiminin Tesfiyesinde Katılma Alacağına Konu Olması Sorunu. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Şeref Ertaş'a Armağan, 19, 513-533
- Ayatar Kızılyar, S. (2013). Ceza Yaptırımı ile İdari Yaptırım Ayırımı. *Prof. Dr. Aydın Zevkliler Armağanı, Yaşar Üniversitesi Dergisi*, 8, 16, 1637-1668
- Aygörmez Uğurlubay, G. A., (2015). *Çevreye Karşı Suçlar* (1. Baskı). Ankara: Yetkin
- Bahçeci, B. (2018). İHAM'ın Vergi Cezalarında Ne Bis İn İdem İçtihadı ile Türk Hukukunun Uyum Sorunu. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 136, 141-166
- Bahçeci, B. (2018). İHAM İçtihadında Vergi Cezalarında 'Ne Bis İn İdem'. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 67(2), 253-278
- Bayraktar, K. (1984) . Ceza Hukukunda Suç Olmaktan Çıkarma Akımı. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 50(1-4), 197-212
- Centel, N., Zafer, H.,Çakmut, Ö. (2014). *Türk Ceza Hukukuna Giriş* (8. Baskı). İstanbul: Beta
- Ceyhan, İ. (2009). İmar Kirliliğine Neden Olma Suçu. *Ceza Hukuku Dergisi*, 4(10), 87-108
- Çağlayan, R. (2006). *İdari Yaptırımlar Hukuku* (1. Baskı). Ankara: Asil
- Çakır, H. M. (2018). Yapı Kayıt Belgesi. *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5(2), 15-92
- Çavuşoğlu, Naz. (1994). İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Avrupa Topluluk Hukuku'nda Temel Hak ve Hürriyetler Üzerine. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi İnsan Hakları Merkezi Yayınları*, Ankara,
- Çelik, L., Altınparmak, C. (2018). *101 Soruda İmar Kirliliğine Neden Olma Suçu ve İmar Barışı* (3. Baskı). Ankara: Seçkin
- Çolak, H., Altun, U. (2006). Kısa Süreli Hapis Cezaları, Seçenekli Yaptırımlar ve İnfaz Rejimleri. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 67, 163-229

- Çolak, H., Altun, U. (2007). Bir Yaptırım Türü Olarak Para Cezalarının Teori ve Uygulamadaki Analizi. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 69, 241-338.
- Çolak, H. (2005). *Güncel Ceza Hukuku ve Yeni Türk Ceza Kanunu*, Ankara
- Çolak, N. İ. (2011). *Anayasa Mahkemesi Kararlarında İmar Hukukunun İlkeleri*, İstanbul: On İki Levha
- Dadak, K. (2015). Yeni Kuşak Hak Olarak Çevre Hakkı. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 5, 309-326
- Dalkılıç, E. E. (2013). İdarenin Denetim Yetkisinin Devrine Anayasa Mahkemesi'nin Yaklaşımı, *Ankara Barosu Dergisi*, 2, 107-123
- Demirtaş, T. (2003) *İnfaz Hukuku: Özellikle Cezaevlerinin Tarihçesi, Uluslararası Belgelerle Karşılaştırmalı Olarak Hürriyeti Bağlayıcı Cezaların İnfazı ve Ceza İnfaz Kurumlarının İdaresi*, Ankara
- Doğan, F. K. (2010) Müebbet Hapis Cezası ve Cezanın Amacı. *Ceza Hukuku Dergisi*, 13, 47-69
- Donay, S. (1972). *Para Cezaları*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Dönmezer, S. (2003). *Genel Ceza Hukuku Dersleri*, Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi
- Ekinci, M. (2017). Ceza Hukuku İlkeleri Açısından İdari Yaptırımlar. *Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3(1), 19-54
- Eraslan, Y., Çoban, Atik, A. (2020). Yargı Kararları Işığında İdari Yaptırımlarda Görevli Yargı Yeri Sorunu. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 41, 151-186
- Ercan, İ. (2014). *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (10. Baskı). İstanbul: On İki Levha.
- Erdem, M. R. (2009). Suçu Bildirmeme Suçu (TCK m. 278), *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 80, 105-120
- Erdinç, B. (2012). İdari Yaptırımların Kavramsal Çerçevesi ve Cezai Yaptırımlarla Karşılaştırılması, *Ankara Barosu Dergisi*. 2, 241- 276
- Ergen, C. (2006). 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 184. maddesinde Yer Alan İmar Kirliliği Suçu Açısından Belediye Görevlilerinin Durumu. *Mahalli İdareler Dergisi*, 147
- Ergen, C., Böke, V. (2006). *Kaçak Yapı* (2. Baskı). Ankara: Seçkin.

- Erim, R. (1997). *Türkiye’de Yasama, Yürütme ve Yargının Çevre Yaklaşımları* (2. Baskı). Ankara: İmge.
- Erol, A. (2009) *İdari Yaptırımların Hukuki Nitelikleri ve İdari Yaptırım Kararlarına Karşı Yargısal Başvuru Yolları*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). T.C. Trakya Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü , Edirne
- Ersöz, A. K. (2015). Bir İdari İşlem Olarak Yıkım Kararı. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 19(3), 103-149
- Fidan, Y. (2010). *İmar Kirliliğine Neden Olma Suçu (TCK Mad. 184)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Gedik, D, (2008). Bir İdari Yaptırım Çeşidi Olarak Mülkiyetin Kamuya Geçirilmesi. *Terazi Hukuk Dergisi*, 3(17), 113-127
- Gerçekler, H. (2018). *Yorumlu ve Uygulamalı Türk Ceza Kanunu* (4. Baskı). Cilt 2. Ankara: Seçkin
- Giyik, A. (2018). İmar Kirliliğine Neden Olma Suçu. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 134, 72-114
- Grabewarther, C. (2004). *Yargılama Güvenceleri- Adil Yargılama Hakkı (İHAS m. 6), (Çev: Can, Osman)*. Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi 3, Adil Yargılama Hakkı ve Ceza Hukuku, Ankara
- Güçlü, Y. (2018). *İdari Para Cezaları ve Diğer İdari Yaptırımlar*, Ankara: Seçkin
- Gök, H. (2010). *İmar Mevzuatına Aykırılık Hallerinde Yapı Sahibine Uygulanacak İdari Yaptırımlar* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Günel, H. (2007). *İmar Hukuku ve Yerel Yönetimlerin İdari Yaptırım Yetkileri (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi)*. Çağ Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin
- Günay, E. (2015). *İmar Kirliliğine Neden Olma ve Bağlantılı Görev Suçları* (1. Baskı). Ankara: Seçkin
- Günday, M. (2003). *İdare Hukuku*, Ankara: İmaj
- Güneş, A. M, Çevre Hakkının Bireysel Başvuruya Konu Edilebilirliği Üzerine. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 5(16), 2014
- Gözler, K. (2005). *İdare Hukuku*, Ankara: Seçkin
- Hafızogulları, Z., Özen, M. (2012). *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler Topluma Karşı Suçlar* (1. Baskı). Ankara: Us-A

- Hamamcı, C. (1984). Çevre Hakkı Üzerine Düşünceler. *İnsan Hakları Yıllığı, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü*, 5(6-1), 244
- Haşiloğlu, S. S. (2012). *İmar Kirliliğine Neden Olma Suçu ve Bu Suçun Onarıcı Adalet Kavramın Bakımından İncelenmesi*, (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Kültür Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- İçel, K., Sokullu Akıncı, F., Özgenç, İ., Sözüer, A., Mahmutoğlu, F. S., Ünver, Y. (2002). *Yaptırım Teorisi* (2. Baskı). İstanbul: Beta
- İçel, K., Sokullu Akıncı, F., Özgenç, İ., Sözüer, A., Mahmutoğlu, F. S., Ünver, Y. (2004). *Suç Teorisi* (3. Baskı). İstanbul: Beta
- İlgezdi, A. R. (2018). *İmar Hukukunda Yıkım ve İmar Para Cezaları*, Ankara: Seçkin
- İnceoğlu, S. (2018). *Adil Yargılanma Hakkı*, Ankara
- Kağıtçıoğlu, M. (2016). İdarenin Ekonomik Kolluk Faaliyetinin Bir Görünümü: Sermaye Piyasası Kanununda İdari Tedbirler. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22(3), 3323-3351
- Kalabalık, H. (2017). İmar Hukuku Dersleri. (Güncelleştirilmiş- Genişletilmiş 8. Baskı). Ankara: Seçkin
- Kaplan, M. (2016). *İmar Kirliliğine Neden Olma Suçu* (Yayımlanmamış doktora tezi). Akdeniz Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya
- Kara, B., Deniz, B. (2006). Çevre Suçlarının Yeni Türk Ceza Kanunu Özelinde İncelenmesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 3(1), 15-20
- Karabulut, M. (2006). İdari Yaptırımların Hukuki Niteliği ve AYM'nin Kabahatler Kanunu Hakkındaki Kararı. *Terazi Hukuk Dergisi*, 3, 63-68
- Karagözoğlu, H. F., Mumbuç, İ. (1980). *Açıklamalı İçtihatlı İmar Kanunu Uygulaması*, Ankara: Seçkin.
- Karavelioğlu, C. (2007). *Açıklamalı-Uygulamalı-İçtihatlı İmar Kanunu*, Karavelioğlu Ankara: Karavelioğlu
- Kasparoğlu, M. (2019). *Türkiye'de İmar Affı Yasaları ve İmar Barışı*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Ticaret Üniversitesi/Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul
- Keleş, R., Hamamcı, C., Çoban, A. (2009). *Çevre Politikası* (6. Baskı). Ankara: İmge.
- Kılıç, S. (2001). Uluslararası Çevre Hakkı Üzerine Bir İnceleme. *Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(2), 131-149

- Koca, M., Üzülmmez, İ. (2019). *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (12. Baskı). Ankara: Seçkin.
- Koca, M., Üzülmmez, İ. (2018). *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (Gözden Geçirilmiş 11. Baskı). Ankara: Seçkin
- Malkoç, İ. (2013). *Açıklamalı Türk Ceza Kanunu*, Ankara: Malkoç
- Memiş, E. (2006). *Çevre ve Çevre İdare Hukuku*, İstanbul: Filiz
- Mengi, A., K, Ruşen. (2013). *İmar Hukukuna Giriş*, Ankara: İmge
- Meran, N. (2010). *5237 Sayılı TCK'da İmar Kirliliğine Neden Olma* (1. Baskı). Ankara: Adalet
- Meran, N. (2009). İmar Kirliliğine Neden Olma Suçu Üzerine Bir İnceleme. *Terazi Aylık Hukuk Dergisi*, 29, 169-184
- Meriç, O. (1979). Danıştay Kararlarına göre Yıkım Kararlarında Göz Önünde Tutulması Gereken Hususlar. *İller ve Belediyeler Dergisi*, 35(410)
- Metin, Ü. (2003). *İmara Aykırı Yapılarda İdarenin Etkinliği ve Yaptırımları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Muğla Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü Muğla
- Oğurlu, Y. (2001). *İdari Yaptırımlar Karşısında Yargısal Korunma, İdari Ceza Hukuku ve İdari Cezalara Karşı Başvuru Yolları* (2. Baskı). Ankara: Seçkin.
- Öğütçü, M. (2000). *Çevre Kolluk İşlemleri*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü İzmir
- Önder, A. (1991). *Ceza Hukuku Genel Hükümler* Cilt 1. İstanbul: Beta.
- Önder, A. (1991). *Ceza Hukuku Genel Hükümler* (Cilt 2-3). İstanbul: Beta.
- Öngören, G. (2017). *Yargı Kararları Işığında İmar Hukuku*. Yayın No:6. İstanbul: Öngören Hukuk
- Özbek, V. Ö., Doğan, K.,Bacaksız, P. (2019) *Ceza Genel Hukuku* (Gözden Geçirilmiş 10. Baskı). Ankara: Seçkin.
- Özdemir, M. (2018). İmar Barışı Paneli. *İstanbul Ticaret Odası*
- Özdemir, S. (2011). İmar Para Cezaları Özelinde İdari Yaptırımların Zaman Bakımından Uygulanması. *Türk İdare Dergisi*, 473, 113-132
- Özen, M. (2017). *Öğreti ve Uygulama Işığında Ceza Hukuku Genel Hükümler* (1. Baskı). Ankara: Adalet.

- Özer, İ. (2011). *Türk Ceza Hukukunda Etkin Pişmanlık*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya
- Özgenç, İ. (2011). *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (6. Baskı). Ankara: Seçkin
- Özgenç, İ. (2019). *Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler* (Gözden Geçirilmiş 15. Baskı). Ankara: Seçkin
- Özgenç, İ., Üzülmüş, İ. (2019). *Ceza Genel Hukuku* (Gözden Geçirilmiş 2. Baskı). Ankara: Seçkin.
- Parlar, A., Hatipoğlu, M. (2010). *Cezai ve Hukuki Sorumluluk Boyutlarıyla Çevre Hukuku* (1. Baskı). Ankara: Adalet..
- Sağlamdemir, A. (2007). *Ceza Hukukunda İmar Kirliliğine Neden Olma Suçu*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Semiz, Y. (2014). Anayasa Mahkemesi'nin Çevre Hakkı Perspektifi *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4(2), 10-46
- Sezer, Y., Kalkan, R. E., Şahin, M. E. (2018). *İmar Hukuku Dersleri* (Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 3. Baskı). Ankara: Adalet
- Sözüer, A. (1994). *Suç Teşebbüs* (1. Baskı). İstanbul: Kazancı.
- Sütçü, N. (2005). İmar Kirliliğine Neden Olma Suçunun Tahlili (5237 Sayılı TCK Md. 184. *Legal Hukuk Dergisi*, 27, 979-995
- Şahin, F. (2015). *İmar Kirliliğine Neden Olma Suçu (TCK 184. Madde)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). T.C. Selçuk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü Konya
- Şen, E. (2005). Mukayeseli Hukuk ve Çevre Koruma Anlayışı. *Güncel Hukuk*, 18, 20-22
- Talu, N. (2004). *TBMM'de Çevre Siyaseti* (1. Baskı). Ankara: Nobel
- Tan, T. (2018). *İdare Hukuku* (7. Baskı). Ankara: Turhan
- Tan, T. (2005). İdari Yaptırımlar ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ndeki Güvenceler. *Prof. Dr. A. Şeref Gözübüyük' e Armağan*, 307-326, Ankara: Turhan
- Taşkın, O. E. (2016). Son Çare (ultima Ratio) Olarak Ceza Hukuku. *Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 15(1), 59-91

- Terzi, S. (2017). *Sürdürülebilir Kalkınma Çerçevesinde Türkiye’de Uygulanan Çevre Politikası Araçlarının Değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış uzmanlık tezi). T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Ankara
- Topaç, T. H. (2013). Eşya Müsaderesi (TCK. 54), *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 2, 47-70
- Tuncer, S. D., Başkale, M. B. (2016). Çevre Ceza Hukukunda Zaman. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 65(4), 3695-3714
- Turgut, N. (1996). Çevre Hukukunda Çevreci Örgütlere Tanınan Olanaklar. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 45(1), 104-130
- Uğur, M. (2003). *Türk Hukukunda Cezaların ve Güvenlik Önlemlerinin İnfazı ve Hakim’in İnfaza Katılması* (1. Baskı). Ankara: Yetkin.
- Ulakçı Varol, M. (2019). *İmar Kirliliğine Neden Olma Suçu*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Ulusoy, A. (2013). *İdari Yaptırımlar* (1. Baskı). İstanbul: On İki Levha
- Ünal, E., Duygulu, F., Bolat, E. (1998). İmar Terimler. *Türkiye Orta Doğu Araştırma İdare Enstitüsü Yerel Yönetimler Araştırma ve Eğitim Merkezi Kentsel Hizmetler Dizisi*, Ankara
- Ünver, Y. (2003). *Ceza Hukukunda Korunması Amaçlanan Hukuksal Değer* (1. Baskı). Ankara: Seçkin.
- Üstündağ, Ö., Şengün, M. T., (2011). Türk İmar Mevzuatındaki Plan Türleri ve Fiziki Planlama-Coğrafya İlişkisi Üzerine Genel Bir Değerlendirme, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(2), 1-25.
- Yalçın, İ. (2007). *Tüm Yönleriyle Kabahatler Hukuku* (1. Baskı). Ankara: Seçkin.
- Yaman, S. (2004). *Açıklamalı İçtihatlı ve Uygulamalı İmar Kanunu ve İlgili Mevzuatı* Cilt 3. Ankara: Acar.
- Yasin, M (2010). İmar Kanunu’nun 42. Maddesi – Anayasa Mahkemesinin İptal Kararı ve Yeni Düzenleme Hakkında Bir Değerlendirme, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuki Araştırmalar Dergisi*, 16(3-4), 377-396
- Yaşar, O., Gökcan, H. T., Artuç, M. (2010). *Yorumlu – Uygulamalı Türk Ceza Kanunu* Cilt 4. Ankara: Adalet
- Yenisey, F., Nuhoğlu A. (2019). *Ceza Muhakemesi Hukuku* (7. Baskı). Ankara: Seçkin.
- Yıldız, A. K. (2004). İmar Kirliliğine Neden Olmak Suçu. *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2, 293

- Yılmaz, M. (2002). *İmar Yaptırımları ve Yargısal Korunma* (1. Baskı). Ankara: Seçkin
- Yılmaz, Sacit. (2013). *Çevre Hukuku Bağlamında Türk Ceza Kanunundaki Çevre Suçları*, Ankara: Adalet.
- Yiğit, M. (2018). Suça Teşebbüsün Objektif Unsuru Olarak İcra Hareketlerine Başlama ve Uygulama Sorunları. *İzmir Barosu Dergisi*, 45-93
- Yokuş Sevük, H. (2017). *Çevre Hukuku Doğal Çevrenin Korunması* (2. Baskı). Ankara: Adalet.
- Zevkliler, A. (1982). *İmar Kurallarına Aykırı ve Zarar Verici İnşaat*, Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi

İnternet Kaynakları

3194 Sayılı İmar Kanunu Değişiklik İşlenmiş Hali”

http://www1.mmo.org.tr/resimler/dosya_ekler/bfd6f93b083f4bf_ek.pdf, Erişim Tarihi: 04/01/2019

5940 Sayılı Kanunla Getirilen Yenilikler

http://izmimod.org.tr/docs3/5940sayiliKanunla_IMARKANUNUNDAGETIRILLEN_YENILIKLER.pdf, Erişim Tarihi: 21/07/2019

Baykal, T. (2010). “Türkiye’de Çevre Yönetimi Sisteminin Merkezi Örgütlenmesi”. *Mevzuat Dergisi*, S: 147, <http://mevzuatdergisi.com/2010/03a/02.htm>, Erişim Tarihi: 22/05/2020

Ceza İşlemleri, http://izmimod.org.tr/docs3/6-ceza_islemleri.pdf, Erişim Tarihi: 21/07/2019

Demir, S. “Ruhsatsız ve Ruhsat Eklerine Aykırı Yapı” , https://www.turkhukuksitesi.com/makale_1468.htm , Erişim Tarihi: 10/07/2019

İlgezdi, A. R. “İmar Para Cezaları Ve Uygulaması (3194 Sayılı İmar Kanunu’nun 42. Maddesi Kapsamında)” , <http://www.alirizailgezdi.com/?Syf=26&Syz=424832>, Erişim Tarihi: 21/07/2019

İmar Etkinliklerinin Ülkemizdeki Kısa Geçmişi,

http://www.emektd.com.tr/Images/Uploads/Files/2703130945_imaretkinliklerini_nulkemizdekikisagecmisi.pdf, Erişim Tarihi: 04/01/2019

- Kaçak İnşaatın Mühürlenmesi*,
<https://emlakkulisi.com/kacak-insaatın-muhurlenmesi/203073>, Erişim Tarihi: 10/12/2019
- Söylemez Kaydul, F. (2020). “*Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde Görülen Ruotsalainen-Finlandiya Davası*”,
<http://www.kaydulhukuk.com/hukuk-makaleleri/52-vergi-hukuku/7012-aihm-muekellef-haklari-baglamında-non-bis-in-idem-cifte-yargilamama-ve-cezalandirmama-ilkesi.html>, Erişim Tarihi: 11/05/2020
- Kurucu, B. “*3194 Sayılı İmar Kanunu ile Planlanma ve İmar Kanunu Tasarısı Taslağı’nın Kamu Yararı Kavramı Açısından Değerlendirilmesi*” s. 1-2.
<http://www.mfa.gov.tr/data/Kutuphane/yayınlar/EkonomikSorunlarDergisi/sayı30/sehirplanlama.pdf> Erişim Tarihi: 18/05/2020
- Kutlu, N. (2012). “*Kaçak Yapıların Hukuki Durumu*”,
<http://www.gayrimenkulhukuku.org/kacak-yapıların-hukuki-durumu>, Erişim Tarihi: 10/07/2019
- Özdemir, Ö. (2015) *İmar kirliliği nedir ?*, 2015,
<https://konuttimes.com/emlak-terimleri/imar-kirliligi-nedir/56912?fbclid=IwAR1dcKyYdeUlzYBOUWibWooNXHsTj5nTLeXGnjK6SmiAOcPPKBqbHBhgQ-o>,
- T.C Adalet Bakanlığı Mağdur Bilgilendirme, *Onarıcı Adalet*,
<http://www.magdur.gov.tr/288/Onarici-Adalet> Erişim Tarihi: 30/04/2020
- Tematik Bilgi Notu, (2015). *Müebbet Hapis Cezası*,
https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Life_sentences_TUR.pdf, Erişim Tarihi: 30/04/2020
- Tematik Bilgi Notu, (2015). *Çevre ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi*,
https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Environment_TUR.pdf, Erişim Tarihi: 20/04/2020
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri*, <https://sozluk.gov.tr/?kelime=%C5%9EANT%C4%B0YE>, Erişim Tarihi: 18/12/2019
- Türkiye Cumhuriyeti Çevre ve Şehircilik Bakanlığı,
<https://imarbarisi.csb.gov.tr/sss/6--yapi-kayit-belgesi-duzenlenemeyecek-yapılar>, Erişim Tarihi: 05/12/2019
- Yapı Kayıt Belgesi Verilmesine İlişkin Usul ve Esaslar,
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/06/20180606-8.htm>, Erişim Tarihi: 04/12/2019

YASLI, Ö. (2014). İmar Kirliliği Suçunun Unsurları Nelerdir? ,
<https://emlakkulisi.com/imar-kirliligi-sucunun-unsurlari-nelerdir/276301>
Erişim Tarihi: 09/01/2019

YENİDÜNYA, Ahmet Caner, “Türk Ceza Hukuku’na Giriş”,
<http://www.ankahukuk.com/dosya/1-Suc-Politikasinin-Temel-ilkeleri-Uygulama-Alani-Sucun-Unsurlari-Hakkinda-Genel-Bilgiler.pdf>, Erişim Tarihi:
05/04/2020

www.kazanci.com

<http://kararlaryeni.anayasa.gov.tr/>

<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb>

<https://hudoc.echr.coe.int/>

www.legalbank.net

